

DRAGO DEDA
MUSEUM FÖR TIBETANSK KLÄDKULTUR

Svenska utgåvan

TIBETANSK DRÄKT IV

Svenska

Drago Deda museum för tibetansk klädkultur

Förord

Genom historiens långa flod har språk och skrift, föda och dräkt hela tiden varit själen i varje folks kultur. Så snart dessa kulturella uttryck försvinner – oavsett folkslag – töms de på mening. Med den hastiga globaliseringen har dock många folks traditionella kultur på kort tid genomgått enorma förändringar, eller närmar sig utrotning.

I tibetanskt område, också på avlägsna platser, finns inflytandet från modern kultur överallt. Många tibetaner kan inte stå emot dessa tidigare okända frestelser och överger gradvis sin traditionella livsstil på jakt efter ett banalt, enspårigt mode. Resultatet blir att goda traditioner förkastas helt, den etniska kulturen förändras till oigenkännlighet. Kläderna från vår barndom, liksom våra föräldrars sedvänjor, har nästan helt försvunnit på några korta årtionden, och de äldre personer som ännu minns går bort. Inför detta faktum känner jag mig djupt förkrossad. Efter noga övervägande har jag beslutat, och börjar med kläder och accessoarer, att göra en blygsam insats för att rädda och bevara traditionell kultur.

Det finns en rik och varierad uppsättning element i den tibetanska dräkten, dess färger har resonans i naturen: blått står för den djupblå himlen och sjöarna, rött för eldsflammar, gult jorden, grönt grässlätterna... som naturen skänker människor olika energier. Dessutom anses sju ädelstenar, som är vanliga i tibetanska smycken – guld, silver, korall, agat, bärnsten och andra – vid sidan om sin dekorativa funktion, ha kraften att avvärja ondska, beskydda och bringa hälsa.

Naturen i högplatåns snöernas rike har djupt och omfattande påverkat klädedräkten i de olika områdena. I betesområden på hög höjd bär man huvudsakligen tjocka läderrockar, i agrarpastorala områden görs kläderna till största del i ylle medan kläderna i agrara områden, på lägre höjd, mestadels är av lätt, tunt tyg. Så ser man att kläder, mer än blott en kulturyttring är en kristallisering av människors intelligens i att anpassa sig till sin livsmiljö.

Förfäderna sa även att tibetaners kläder direkt har välsignats och vidareförts av tidigare dynastiers kungar, som Songtsen Gampo – Avalokiteshvara bodhisattva omvandlad, Trisong Detsen – Manjushri bodhisattva omvandlad, Tri Ralpachen – Vajrapani bodhisattva omvandlad, samt mahasiddhorna Padmasambhava mahaguru, Vimalamitra och Shantarakshita. Att ta på sig sådan autentisk etnisk dräkt ger en – vid sidan om att den driver bort köld, håller värme och smyckar kroppen – bodhisattvornas heliga stöd.

För att bevara och föra vidare den tibetanska klädedräktskulturen grundade jag i januari 2018 Deda, museum över tibetansk dräktkultur och investerade stora mängder mänskliga, materiella och ekonomiska resurser. Arbetsgrupper har många gånger sänts till platser som Kham, Amdo och U-Tsang för att samla in äldre tibetanska kläder, intervjua gamla människor från orten ifråga, lära sig om dessa plaggs tillverkningsförlopp, materialklassificering och historiska ursprung, samt arrangera, ställa ut och bevara de kulturlämningar som samlats in.

Att samla in dräkter är dock bara första steget. Sammanställs inte material om dem till text kommer knappast detta värdefulla kulturarv i omlopp i framtiden. Efter att ha undersökt saken såg jag att största delen av forskningen om tibetansk dräkt, inhemsk som internationell, begränsar sig till ett visst område, medan forskning om klädedräkt i tibetanskt område som helhet saknas. I september 2020 inrättade jag därför Högplatåns

dräktforskningscenter, som systematiskt forskar om all klädedräkt i tibetanskt område samt planerar sammanställa en bokserie. Vi avser ge ut en bok om året för att presentera tibetansk klädedräkt från skilda områden: vi täcker hela det tibetanska området med början i min hemtrakt, Drango. För att främja tibetansk kultur globalt görs samtidigt översättningar till olika språk.

När vi sammanställer böckerna använder vi förstahandsmaterial, vi registrerar troget de äldre tibetanernas muntliga beskrivningar av tillverkningstekniker, bakgrundsberättelser, relevanta ordspråk, gåtor och annat för att försäkra materialets autenticitet. Vi lägger inte avsiktligt till uppdiktningar eller spekulativa episoder i syfte att locka folk. I de fall samma klädedräkt förekommer i flera områden väljer vi utifrån det specifika fallet att presentera den utmärkande dräkten från ett område, snarare än att ta upp samma dräkt också i böcker om andra områden.

Idag är vår forskning ännu i en trevande fas, till många delar omogen och oprofessionell, och vi gör oss lätt till åtlöje. Men gör inte vår generation allt vi kan för att, i den snabba globaliseringsprocess som pågår bevara detta kulturarv, kommer allt färre känna till det i framtiden.

Mer, än att utgöra en viktig beståndsdel av tibetansk kultur är den tibetanska klädedräkten ett uttryck för mänsklighetens kulturella mångfald. Att bevara tibetansk kultur är detsamma som att bevara denna mångfald. Jag hoppas att våra ansträngningar leder till att fler lär känna den tibetanska kulturens unika förtrollning. Tack till alla som stöder och hjälper oss: just genom våra gemensamma uppoffringar låter sig denna bok presenteras.

Sodargye,
4 juni 2024

Inledning

I Tibetansk dräkt IV, band fyra i bokserien om tibetansk dräktkultur har vi samlat in och utförligt redogjort för klädedräkter med centrum i området för de arton hövdingadömena i Gyarong, belägna vid den östra kanten av Qinghai–Tibet-platån, samt för klädedräkterna hos Baima-, Ersu- och Tosu-tibetaner.

Enligt traditionen härstammar invånarna i dessa områden från gränssoldater under perioden för det tibetanska imperiet, känd som Tubo-perioden. Genom en lång historisk utveckling visar deras klädedräkter en kontinuitet i den särpräglade lokala kulturen samtidigt som de återspeglar influenser som uppstått i utbytet mellan skilda regioner.

Under arbetet med denna bok har vi, för att utforska de ursprungliga hantverksteknikerna och relaterade kulturella aspekter hos olika klädedräkter under skilda geografiska miljöer och kulturella bakgrunder, ägnat mer än ett halvår åt att samla in material och genomföra fältundersökningar. Vi har använt lokalbefolkningens egna redogörelser för sina kläder som förstahandsmaterial, vilka spelats in och nedtecknats, och därigenom byggt upp en övergripande struktur. Samtidigt har vi konsulterat relevant litteratur och bildmaterial för att komplettera innehållet och, efter upprepade, noggranna och samvetsgranna korrekturläsningar och revideringar, fastställt den slutliga versionen.

Boken presenterar mer än tjugo representativa klädedräkter, däribland kvinnors dräkt i Tronang och Brakteng i Rongzhag härad, kvinnors dräkt i Marpam och Lewer i Chuchen härad, mäns och kvinnors dräkt i Barkham; kvinnors dräkt i Större Trochu och floddalarna i Rongchu'nag i Trochu härad; mäns och kvinnors dräkt i Tritsang; kvinnors dräkt i Ganpu och Myaglo i Tashi L kvinnors dräkt i Byessmad och Chelung Tsenlha härad; mäns och kvinnors dräkt i Rabgye i Baoxing;

mäns och kvinnors dräkt i Gutang i Dardo; Baima-mäns och kvinnors dräkt i Jiuzhaidalen, Wen härad och Pingwu; Ersu-mäns och kvinnors dräkt i Karlek och Yuexi i Liangshan prefektur; Tosu-kvinnors dräkt från Mianning härad.

Av dessa fokuserar presentationen av dräkten i Gyarong på kvinnornas kläder. Då männens dräkt i de flesta områdena i Gyarong i hög grad liknar mansdräkten i Barkham presenteras endast den senare detaljerat, utan att samma sak upprepas gällande mansdräkten i andra områden.

Gyarong-kvinnor bär i allmänhet huvudduk på huvudet, hos Baima-tibetaner bär både män och kvinnor fjädrar instuckna i filthatten, hos Ersu lindar både män och kvinnor svarta och vita huvuddukar, Tosu-kvinnor broderar utsökta mönster på sina midjeplagg: av detta kan man se den särprägel som klädedräkterna bär inom respektive kulturella sfär. Ur ett naturgeografiskt perspektiv bär man i områden på högre höjd, såsom Brakteng, Barkham och Myaglo, oftast tjockare plagg av ull och fin jakull; i bergsområden där Baima och Ersu lever används främst kläder av material som linne och siden, dessutom lindar man benlindor av filt, vilket visar vissa gemensamma drag i deras klädsel. I områden på lägre höjd, som Gutang, O'Lung och Tosu, dominerar kläder av tyg och, på grund av samboende med andra etniska grupper, klädedräkterna är både enkla och praktiska samtidigt som de uppvisar vissa influenser från andra kulturer.

Vid presentationen av dessa klädedräkter förs resonemang kring material, hantverkstekniker och färgkombinationer – det beskrivs i detalj vilka material som används, hur tillverkningen går till, när och hur dräkterna bärs, framställningen kompletteras dessutom med relaterade ordspråk, sånger och annan folklig kultur. Presentationens ordning följer klädesplaggen från hatt till skor och därefter beskrivs smyckena, från huvudprydnader till dekorationer på underkroppen. Benämningarna på kläder och smycken i varje region behåller sina lokala namn, med bevarande av dialektala särdrag omvandlas de i möjligaste mån till allmän tibetanska och ord med motsvarighet i kinesiska återges så långt möjligt enligt lokal uttalsform. Från det ursprungliga tibetanska

manuskriptet till översättningar till kinesiska, engelska och andra språk har vi genomfört mer än tio standardiserade korrekturläsningar och med en objektivt beskrivande metod har vi strävat efter att återge klädernas faktiska utseende, därefter har materialet granskats noggrant av experter på området för att säkerställa dess autenticitet.

Alla fotografier i boken har tagits av ett professionellt team som personligen rest till platserna, med lokalbefolkningens tillstånd att använda deras porträtt har bilderna tagits efter att de själva klätt sig korrekt, dessutom har enskilda plagg fotograferats separat.

Klädedräkt bär många aspekter av kulturen, såsom sedvänjor och estetiska värderingar. De traditionella klädedräkternas särdrag och tillhörande kultur i denna bok återspeglar den starka folkliga kultur som präglar dessa områden. Exempelvis kan sättet att bära kläder och att fläta håret visa om en person är gift, om en familj har sorg eller om någon har nått vuxen ålder. Genom en relativt systematisk sammanställning och utförlig redogörelse av dessa klädkulturer, som gradvis håller på att försvagas, hoppas vi i någon mån kunna bidra till skydd och vidareförande av denna kultur, ge visst akademiskt stöd samt fungera som ett regionalt exempel för studier av tibetansk klädedräkt.

Slutligen vill vi framföra vårt uppriktiga tack till alla experter och forskare, lokala bärare av folklig kultur samt erfarna äldre och andra personer som har tillhandahållit förutsättningar och stöd från det första utkastet till denna bok fram till dess slutliga publicering. Om det i bokens innehåll eller framställning finns fel eller brister, ber vi ödmjukt läsarna om rättelse och vägledning.

Bokens redaktionskommitté

21 januari 2026

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	001
Inledning	004
FÖRSTA KAPITLET: TIBETANSK DRÄKT I GYARONG	010
01. Rongzhag Tronang, kvinnors dräkt	011
02. Rongzhag Brakteng, kvinnors dräkt	035
03. Chuchen Marpam, kvinnors dräkt	055
04. Chuchen Lewer, kvinnors dräkt	069
05. Barkham, kvinnors dräkt	086
06. Barkham, mäns dräkt	114

07.	Större Trochu, kvinnors dräkt	126
08.	Trochu Tsimuling, kvinnors dräkt	147
09.	Tritsang, dräkt	163
10.	Tashi Ling Ganpu, kvinnors dräkt	175
11.	Tashi Ling Myaglo, kvinnors dräkt	199
12.	Tsenlha Byessmad, kvinnors dräkt	223
13.	Tsenlha Chelung, kvinnors dräkt	243
14.	Baoxing Rabgye, dräkt	259
15.	Dardo Gutang, dräkt	283

ANDRA KAPITLET: TIBETANSK DRÄKT I BAIMA 312

16. Baima, kvinnors dräkt 313

17. Baima, mäns dräkt 345

TREDJE KAPITLET: TIBETANSK DRÄKT I ERSU OCH TOSU 359

18. Ersu, kvinnors dräkt 360

19. Ersu, mäns dräkt 392

20. Tosu, kvinnors dräkt 407

Ordlistor 417

FÖRSTA KAPITLET

ཀྱུ་ལ་རོང་གོས་ཀྱིས།

TIBETANSK DRÄKT
I GYARONG

01

རྟོ་སྒྲུང་བུད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱུད།

RONGZHAG

TRONANG,

KVINNORS DRÄKT

1 ལུར་ཁོབ།
Zurkob

2 དགྱེལ་ཐེག།
Gyeltek

3 མགོ་ཀོར།
Gokor

4 མཇུབ་ཀོར།
Dzubkor

5 བ་སའི་མཐེབ་ཐོར།
Elfenbensring

6 བགས་རས།
Huvudtyg

7 སུ་ཐེ།
Puwe

8 ཀར་ཀར།
Kirkir

9 ཉེ་ཉེ།
Hehri

10 སྟོད་འཕོག།
Stapog

11 སྟོ་ཞོ།
Mahro

Byn Tronang är belägen cirka 12 kilometer nordost om häradets centralort Rongzhag, mitt emot det heliga berget Gyalmo Murdo. Under perioden med de arton hövdingadömena i Gyarong tillhörde området hövdingadömet Chaklas jurisdiktion. I dag finns här över åttio historiska vaktorn, stenbyggnader som visar upp den storslagna tibetanska arkitekturen och har tydligt särpräglade drag. Området ligger på cirka 2100 meters höjd över havet och har ett höglandspräglat monsunklimat. Livsföringen är huvudsakligen jordbruksbaserad. På grund av dess läge i en dalgång är klimatet här relativt mildt, jämfört med andra tibetanska områden, och klädedräkten har utvecklat särdrag i anpassning till klimatet.

Kvinnornas dräkt i Tronang-området kan utifrån tillfälle och symbolik delas in i tre kategorier: vardagskläder, högtidsdräkt och dräkt för vuxenceremoni. En komplett dräkt omfattar skjorta, framförkläde, bakförkläde, hundraveckad kjol, midjeband, tibetanska stövlar samt smycken som huvudprydnader, örhängen, ga'u-askar och kazar khapshup.

Förr var det brukligt att kvinnor bar långt hår och det fanns två sätt att fläta det: det ena var att fläta allt hår till en enda trefläta, det andra att dela håret i två delar och fläta var del till en trefläta.

Huvudprydnaden består av huvudduk, huvudsnören, lösflätor, elfenbensringar och så kallade sopog.

Rongzhang Tronang, kvinnors dräkt 015

Huvudduk

Kvinnorna bär ofta huvudduk, ett karakteristiskt drag i den lokala dräkten. Hopvikt är huvudduken i allmänhet omkring 50 centimeter lång och ungefär hälften så bred. Tidigare var det populärt att vika huvudduken i två till sex lager, numera förekommer även varianter som bärs direkt, utan att vikas. I hur många lager huvudduken viks och dess storlek varierar beroende på ålder och ansiktsform.

Det sägs att huvuddukens yta tidigare oftast broderades med bergsmönster, medan man i dag efter personlig smak broderar olika blom- och bladmönster. Broderierna är till största delen placerade på bakhuvudets vänstra sida. Vid pannan är huvuddukens kant försedd med två till sex rader färgade trådar, ordnade ovanför varandra som kantstyg. På de flesta unga kvinnors huvuddukar finns färgade kantstyg framtill, baktill och på vänster sida och vissa varianter är dessutom prydda med små nitar av guld eller silver, samt silverplattor i de bakre hörnen. Äldre kvinnor använder sällan färgade kantstyg framtill och deras huvuddukar saknar ofta broderi eller har endast mycket enkla broderier. Från huvuddukens vänstra sida, i både främre och bakre hörn, hänger dubbla knippen av färgade trådar trädde med små pärlor. Enligt lokala äldre var dessa tofsar tidigare mycket korta, med tiden har de blivit längre. Hos yngre kvinnor når de främre tofsarna ned till bröstet medan de bakre når ungefär till midjan; hos äldre kvinnor är de

kortare. Tofsarnas färger varierar inte med bärarens ålder och är huvudsakligen gula, rosa eller gröna. Numera tillverkas huvuddukarna oftast av svart sammet. Under sommarens arbete bär man huvuddukar av vitt tyg, som skydd mot solen.

När håret flätades i två treflätor brukade kvinnorna förr fläta in ulltråd i håret och sedan vira det runt huvudet. I dag virar man i stället lösflätor tillsammans med huvudsnören runt huvudduken och knyter ihop de två ändarna baktill på huvudet, för att fixera den. När det gäller färgval på huvudsnörena tar yngre kvinnor rosa och rött, kvinnor från fyrtio till sextio år blått och de äldre, över sextio, svart.

Sopog är ringformiga silverornament, infattade med korall och turkos, som tillsammans med elfenbensringar träs på flätorna och placeras ovanför öronen. Vid högtidliga tillfällen bär kvinnor vanligen två till fyra sopog. Äldre kvinnor har i vardagen enklare huvudprydnader medan yngre kvinnor trär ett par elfenbensringar och sopog på sina flätor. Numera behöver man inte, som förr, fläta in extra tråd i håret utan bär direkt färdigdekorerade lösflätor.

Huvudprydnad vid vuxenceremoni

När en flicka fyller fjorton eller sexton år måste hon genomgå en högtidlig vuxenceremoni, lokalt kallad gyeso. Under ceremonin bär hon en särskild huvudprydnad som kännetecken, övrig klädsel motsvarar i stort sett den lokala högtidsdräkten.

Huvudprydnaden består av pangdundo, dzubkor, gokor, zurkob och elfenbensringar.

Vid påklädning av huvudprydnaden tvättas och kmmas håret noggrant. Det delas på mitten, varefter allt hår flätas från ena pannan till många små treflätor. Dessa delas sedan upp i två sidor, vänster och höger, och sammanfogas med svart tilläggstråd (den övre delen utgörs lösflätor och den nedre av ullgarn) varefter de flätas till två tjocka, långa treflätor. Förr var kvinnornas hår långt och fylligt och krävde inte förstärkning, men i dag, när håret ofta är tunnare och kortare, kommer tilläggstråd till användning.

På vardera sidan av flätorna bärs ett pangdundo och två till tre dzubkor. Pangdundo är en sammansatt huvudprydnad bestående av en ringformad silverdel och en önskejuvelformad dekoration, infattad med korall och turkos; dzubkor är ringformiga silverornament, även de infattade med korall och turkos.

På bakhuvudet placeras horisontellt en eller två tunna träpinnar, inslagna i silverfolie, runt vilka flätorna lindas ett varv. Vid pannan bärs gokor, en dekoration bestående av en horisontell och en vertikal del. Den horisontella delen har en bas av rött kläde som är täckt av trädde korallpärlor och har en central önskejuvelformad silverdekoration kallad gyeltek, vilken är infattad med korall och turkos. I det röda klädets ändar finns röda knytband som knyts baktill på huvudet. Den vertikala delen består av sidenbrokadbas som är dekorerad med bärnsten, korall och andra ädelstenar, naturligt faller den från hjässan ned över ryggen. Denna dekoration tillverkas enligt flickans egna preferenser och ekonomiska förutsättningar. Tidigare bestod den vertikala delen av en vit bas av tyg eller ull som enbart var dekorerad med broderi, medan den i dag ofta pryds med olika ädelstenar såsom bärnsten. Efter att gokor satts på plats korsas flätorna över huvudet och i mitten fästs en dekoration kallad zurbok, täckt av korallpärlsträngar, för att hålla flätorna på plats. Slutligen träs en elfenbensring på vardera änden av träpinnarna.

När hela huvudprydnaden är på plats löper tre khator i olika färger utanpå överplagget, från bröstet över axlarna och knyts samman på mitten av ryggen. Detta anses vara skänkt från bodhisattvorna och symboliserar lycka och välgång. Förr bars denna dräkt endast en gång i livet och betraktades som både vacker och helig. En flicka måste genomgå vuxenceremonin, annars ansågs det olycksbådande. Enligt traditionen fick huvudprydnaden inte tas av under ceremonins tre dagar och flickan skulle varje dag dansa framför hövdingens residens. I dag har ceremonin förenklats och varar en halv eller en dag, själva ritualen tar blott omkring en timme och förloppet är följande: alla flickor i byn som ska genomgå ceremonin samlas, en äldre person med gott anseende reciterar lyckosamma ord och därefter överräcker släktingar och vänner khata, efter kordor-dansen avslutas sedan ceremonin. Från den stunden får flickorna fritt inleda kärleksrelationer och förlova sig. Numera bär kvinnor dessa smycken även vid nyår, högtider och kordor-dans.

Rongzhag Tronang, kvinnors dräkt 023

Vardagsdräkt

Skjorta

Till vardags bärs en skjorta, lokalt kallad puwe, oftast i vitt eller orange, med krage och framkant kantade med sidenbrokad.

Framförkläde och bakförkläde

På den underkroppen bärs baktill ett bakförkläde, kallat kirkir, som tillverkas av sammet i form av en fyrkantig tygbit; framtill på underkroppen bärs ett sammetsförkläde kallat hehri. Bakförklädet är dubbelt så brett som framförklädet och något längre. Båda är broderade med blommotiv, nederkanten pryds i hörnen med triangulära brokadstycken samt korta tofsar av vitt eller rosa garn.

Förr tillverkades dessa plagg av bomull eller jakhår, i dag används oftast svart sammet. Denna uppdelning i fram- och bakstycke gör klädseln sval, lätt och samtidigt praktisk att gå eller arbeta i. Bakförklädet, framförklädet och huvudduken är oundgängliga vardagsplagg; att inte bära dem anses vara tecken på bristande respekt gentemot make, familj och vänner.

Högtidsdräkt

Överplagg och hundraveckad kjol

Vid religiösa sammankomster och högtider bärs följande dräkt: på överkroppen ett långt överplagg, kallat stapog, med krage, ärmslut och framkanter dekorerade med sidenbrokad eller broderier, i nederkanten sitter det tofsar; på underkroppen en hundraveckad kjol, kallad mahro, som finns både i hellängd och halvlängd. Kjolen har veck i olika färger längs sidorna, medan övriga veck domineras av rött och blått. Den sluts framtill och knyts med ett midjeband. Det sägs att förr skulle en sådan kjol ha etthundraåtta veck, men det följs inte alltid i dag.

Tidigare användes denna kjol i vardagen och tillverkades av linne eller ylletyg. På grund av materialbrist och för att den måste vara praktisk att bära när man utförde sysslor, gjordes den oftast kortare och i halvmodell.

Rongzhang Tronang, kvinnors dräkt 029

Midjeband

Midjebanden delas in i vardagsmidjeband och högtidsmidjeband. Vardagsmidjebanden bärs främst av äldre kvinnor. Vid högtider och dans bär kvinnorna oavsett ålder ett platt midjeband med långa tofsar, som hänger ned, som dekoration, baktill. De flesta midjebanden på denna ort vävs för hand: efter att de har knutits ligger de slätt och utsträckt och de är dekorerad med olika slags mönster.

Tibetanska stövlar

Kvinnor bär stövlar kallade gyallham. Sulan är av läder, skaftets sidostycken av svart läder, nedre skaftet i rött kläde och övre delen av skaftet i svart manchester.

Andra smycken

I öronen bärs långa örhängen i silver. Om halsen bärs, liksom i andra tibetanska områden, olika typer av ga'u-askar – sexkantiga, runda, sol- och månformade – silverhalsband, korallhalsband etc. På båda sidor om midjan bärs små silverföremål, såsom nålaskar, kallade kazar khapshup.

Rongzhag Tronang, kvinnors dräkt 033

Den lokala dräkten kräver en rad komplicerade tillverkningsprocesser och utgör inte bara en markör för Tronang-kvinnornas identitet, den är än mer ett levande uttryck för deras skicklighet och flit.

02

རྒྱལ་སྤྱིའི་བུད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱུད།

RONGZHAG

BRAKTENG,

KVINNORS DRÄKT

1 སུམ་ལག
Sumlag

2 བ་སའི་མཐེབ་གོར།
Elfenbensring

3 ད་སྒྲེ། ཏུན་ཐུ་ཅོ།
Dasne / Tunthujo

4 དར་རྒྱ།
Darsde

5 སྒྲོང་འབོག།
Stapog

6 གྲུམ་ཡོགས།
Dremyok

7 ལྷན་པོ།
Lhanpo

8 དུ་བེད།
Dewe

Brakteng köping ligger i den norra delen av Rongzhag härad, nedanför Chuchen längs Gyalmo Ngulchus strand, med en genomsnittlig höjd på omkring 3700 meter över havet. Klimatet tillhör högplatå-monsunklimat och livsstilen är jordbruksbaserad.

Området tillhörde tidigare hövdingadömet Brakteng, ett av Gyarongs arton hövdingadömen. Enligt uppgift låg hövdingafortet ursprungligen på en klippa nedanför själva bosättningen, men flyttades senare in till bosättningen, och av den anledningen kallades hövdingen här för "brakteng-hövding". "Brakteng", som är en fonetisk återgivning av tibetanskan, betyder "på klippan".

I jämförelse med andra platser har dräkten i Brakteng-området tydliga särdrag och en komplett dräkt består av kläderna överplagg, framförkläde, bakförkläde, hundraveckad kjol, midjeband, mantel och Gyarong-stövlar samt utsmyckning som huvudbonad och ga'u-ask.

Huvudduken kallas lokalt darsde; hårsnöret består av en bunt ulltråd och kallas lokalt dasne eller tunthujo; ringliknande smycken som träs på flätan kallas lokalt sumlag.

Förr lät kvinnor håret växa långt och flätade det till en trefläta, flätan smyckades med sumlag och elfenbensringar. Numera kan dessa smycken i förväg träs på en grov lösfläta som sedan lindas runt huvudet tillsammans med huvudsnöre. Sättet att bära hårsmycken liknar i stort sett det i Tronang-området.

Rongzhag Brakteng, kvinnors dräkt 039

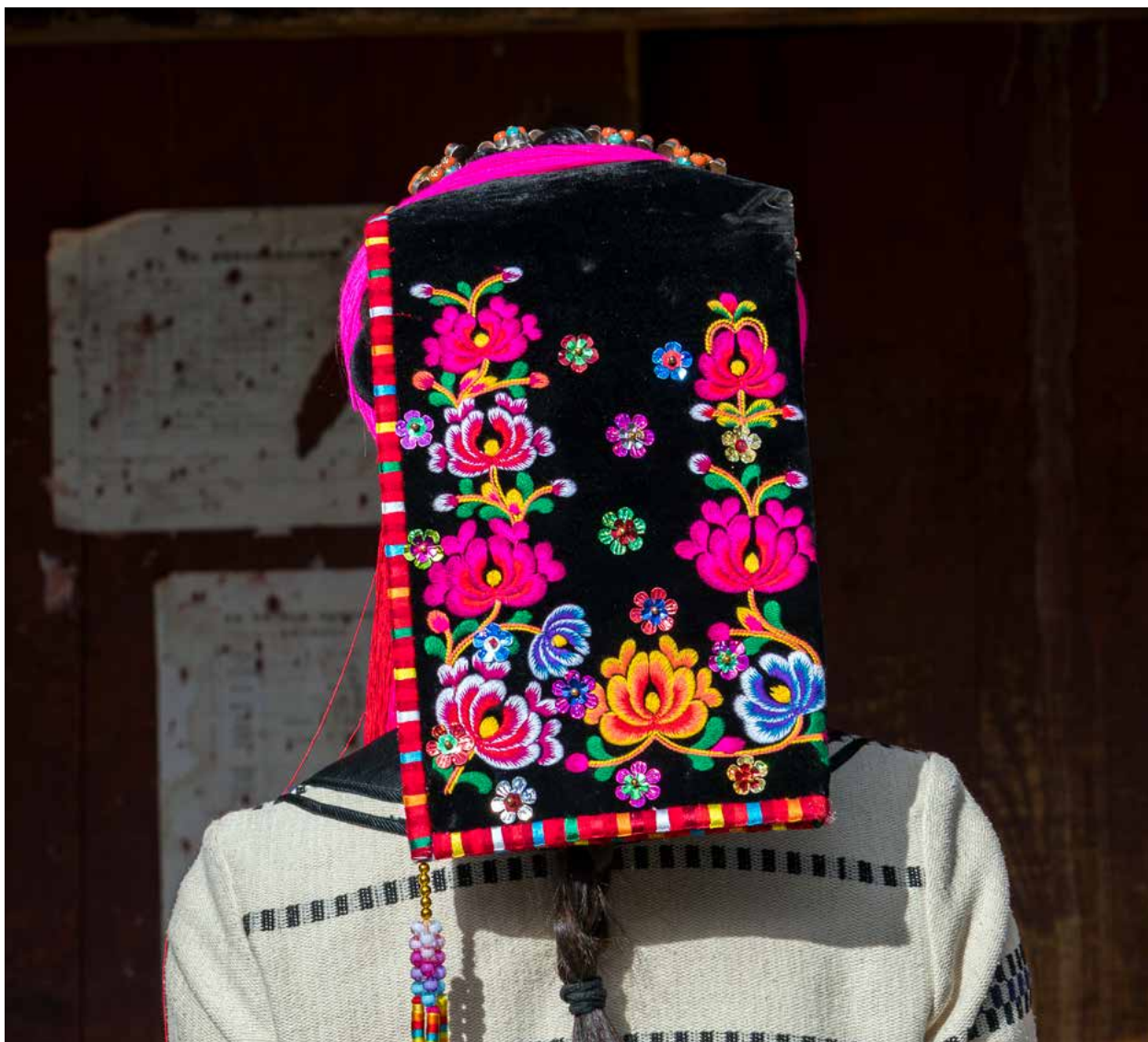

Huvudduk

Förr var det ett måste för kvinnor att bära huvudduk i vardagen, annars ansågs man sakna uppfostran eller bete sig opassande, vilket kunde leda till kritik. Tidigast bar man flätat gräs på huvudet som skydd mot sol och regn; därefter, då huvudduken är värmande och skyddar huvudet, blev det gradvis populärt att bära svarta huvuddukar tillverkade av material som sammet; senare började man även på huvudduken brodera dekorativa mönster med motiv av rhododendron, krysantemum och annat, som växer på platsen. Äldre kvinnor har färre broderier på sina huvuddukar medan unga kvinnor gärna broderar olika färgstarka, vackra blomstermönster.

Förr var kvinnorna i området mycket skickliga i broderi, vilket berodde på att de från tidig ålder lärde sig hantverket av äldre familjemedlemmar. Det finns över tio olika stygntekniker i det lokala broderiet och skickliga brodöser kan brodera direkt på tyget, utan att först rita upp ett mönster. År 2022 upptogs Rongzhag-broderiet i provinsens lista över immateriellt kulturarv. Det finns ett lokalt ordspråk som lyder: "När händer håller brodernålar tävlar hundra blommor i att blomma."

Förr fanns inte seden med tofsar hängande från huvuddukarnas ändar men det utvecklades senare till att man lät en kort tofs hänga framtill och baktill på huvuddukens vänstersida, därefter uppstod även en sed med långa tofsar och vissa dekorerar, enligt eget tycke, huvuddukens fyra hörn med tofsar.

Överplagg

Kvinnorna här bär gärna rosa eller vita skjortor, utanpå dessa bärs ett långt överplagg som lokalt kallas stapog. På vintern tillverkas överplagg oftast av filt, fårull eller jakens underull; vissa har kanter av utterpäls eller mönstrad ylletextil vid krage och nederkant. På sommaren tillverkas överplagget istället av bomullstyg, linnetyg, sammet eller siden. Lokalt används ofta ull för kläder och vanligtvis krävs omkring två kilo ull för att väva ett överplagg; plaggets färg är oftast svart, vit eller brun och manteln, som bärs över ryggen, är också oftast vävd av fårull.

Framförkläde och bakförkläde

I vardagen bär kvinnor på underkroppen dremyok och lhanpo. Dremyok är ett förklädesliknande tygstycke som knyts framtill medan lhanpo är ett tygstycke som knyts baktill. Liksom i andra delar av Rongzhag är bakförklädet större än framförklädet. I vardagsutförande saknas oftast kantning, medan man vid mer formella tillfällen kantar med sidenbrokad längs sidorna och nederkanten. Vid påklädning knyts först bakstycket, därefter framstycket. Färgen på båda styckena är huvudsakligen svart och vissa modeller har mycket korta tofsar i nederkantens hörn. Tillsammans utgör darsde, dremyok och lhanpo de viktigaste delarna av den dagliga klädseln. Förr skulle kvinnor inte bara alltid bära fram- och bakförkläde, som uttryck för respekt gentemot föräldrar och äldre skulle de även gå med små och långsamma steg.

Rongzhag Brakteng, kvinnors dräkt 045

Hundraveckad kjol

Vid religiösa sammankomster och högtider bär kvinnor en hundraveckad kjol som lokalt kallas dewe. Det sägs att kjolen tidigare hade 108 veck, men numer inte nödvändigtvis. Vecken på de båda sidorna uppvisar flera olika färger, övriga delar är mer enhetliga i färg. Tidigast gjorde man kortare vardagskjolar, för att spara tyg och underlätta arbete. Hundraveckade kjolen i Brakteng skiljer sig inte mycket från andra byar i Rongzhag härad, men den har ett särdrag: öppningen sluts inte mitt fram, utan på kroppens vänstra sida.

Förvaring av kjolen är ganska komplicerat, utan skicklighet eller erfarenhet krävs ofta att två personer samarbetar för att processen ska kunna fullföljas: först läggs kjolen ut platt på ett stort tygstycke, för att underlätta vikning och undvika smuts, och alla veck ordnas noggrant; vid halva kjollängden placeras en platt trästav tvärs över och kjolen viks där, varefter den täcks med ett tyg och vänds. Om det finns en överdel viks denna in, täcks med tyg och allt vänds igen, trästaven tas ut och ersätts med en träskiva eller hård papp med samma längd som den vikta kjolen, kjolen rullas sedan runt skivan från ena sidan till den andra och efter upprullningen binds den fast, uppifrån och ned, med band.

Rongzhag Brakteng, kvinnors dräkt 047

048 Tibetansk dräkt IV

Midjeband

Förr, oavsett ålder, bar alla ett midjeband som lokalt kallas taesetak – ett platt vävt band med en dekorativ tofs hängande mitt, bak. Det kan knytas över fram- och bakförklädet eller över den hundraveckade kjolen. Fört fanns även ett midjeband vävt av vit ull kallat tajap, med större tofsknippen som upptill är vita, nedtill röda och hänger framtill som dekoration, men det ses relativt sällan numera.

Mantel

Över hundraveckskjolen och överplagget bärs en lång mantel, kallad pag. Det sägs att förr, i Brakteng, fanns en kvinnlig hövding som för att framhäva sina vackra smycken inte bar mantel. Hon oroade sig för att överglänsas av andra kvinnor och införde därför regeln att alla kvinnor måste bära en mantel som täcker deras smycken, vilket är upprinnelsen till sedan att bära mantel.

Unga kvinnor bär vita mantlar. Vid bröllop och liknande tillfällen måste ett vitt överplagg i ull bäras tillsammans med en svartvit mantel. Kvinnor i åldern femtio till sextio bär mantlar av fårull eller fin jakull utan kantning; i åldern sextio till sjuttio bärs mantlar av fin jakull med kant av mönstrad ylletextil; över sjuttio bärs röda mantlar. Mantelns storlek varierar med bärarens kropp. Utom vid högtidliga tillfällen, i vardagen, bär kvinnor vanligtvis inte mantel.

Det sägs att överplagget ska täcka kjolen och nå nedom knäna, manteln ska i sin tur täcka både överplagg och hundraveckskjol. När kvinnor inte bär mantel finns seden att dra ur armen ur överplaggets högerärm. Denna klädedräkt bärs även i områden som Bawang i Rongzhag och Ma'le i Chuchen.

Manteln har också en annan funktion: när en kvinna avlider täcks kistan med en röd mantel, medan en mans kista täcks med röd-svart ylletextil. Det är lokal sed.

Tidigare tillverkades kläder här främst av linnetyg, numera används oftare filt, fin jakull och fårull.

Enligt sägnen fanns på den här platsen förr en giftig orm som skadade människor och boskap, men kuvades av en garuda-fågel som flög in från Indien. Gyarong-folket började därför vörda garudan som en helig fågel och målade som en åminnelse dess bild på portarna till hövdingafortet och på bostadshusens dörröverstycken. Kvinnodräkten i Brakteng anses också likna garudan: överplagget symboliserar garudans fjädrar, manteln symboliserar garudans båda vingar, kjolen symboliserar garudans stjärtfjädrar.

Lokala kvinnor bär Gyarong-stövlar – ett slags tibetanska stövlar med kohudssula.

Andra smycken

Smyckena här liknar dem i andra tibetanska områden: kvinnor bär örhängen, armband, ga'u-askar och silverlänkar.

Brakteng-dräkten förkroppsligar kvinnornas värdighet och återhållsamhet, respekt för äldre om omsorg om yngre, samtidigt bär den vidare områdets rika, traditionella kultur.

03

མར་སྐམ་སྒྲེས་མའི་གོས་རྒྱུ།

CHUCHEN MARPAM,
KVINNORS DRÄKT

1 མགོ་ཅས།
D'goche

2 བགས་རས།
Huvudtyg

3 ལུ་རིང་།
Långrock

4 སྐ་རགས།
Midjeband

5 བང་གདན།
Midjeplagg

6 བོད་ལྷ་མ་མཐེལ་བཞེགས་མ།
Tibetanska stövlar med flerskiktade sulor

Marpam socken ligger i den sydöstra delen av Chuchen härad, cirka 40 kilometer från häradets centralort. År 2019 slogs Marpam socken samman med Mane socken och bildade Mane köping. Området ligger på en genomsnittlig höjd av omkring 2100 meter över havet och har ett kontinentalt högplatåmonsunklimat. Livsstilen är i huvudsak jordbruksbaserad. Marpam-regionen har ett rikt folkligt kulturarv och en högt utvecklad stenbyggnadsteknik, här finns de storslagna gamla sten-vaktornen som gett området namnet "Kung över Kinas vaktorn".

Här presenteras kvinnors klädedräkt från områdena Marpam, Kaling Ka, Tenchap Kyo, Pidom och Dosum i Gyalmo Ngulchu-flodens övre lopp och Marpam får utgöra exempel för området. En komplett dräkt består av långrock, midjeband, midjeplagg och skor samt utsmyckning som huvudprydnader, örhängen och phanphan.

Huvudprydnader

Förr flätade kvinnor två flätor, en på höger och en vänster sida, i vilka de för sig flätade in ulltråd och därefter trädde på ringformade guld- och silverhårsmucken med infattad korall samt elfenbensringar; flätorna korsades ovanpå huvudtyget och lindades bak till nacken där de knöts, ändarna fick hänga ned över ryggen. Denna utsmyckning kallas lokalt för d'goche. Numera flätar de flesta kvinnor inte längre håret, istället använder de konstgjorda flätor. När dessa konstgjorda flätor har dekoreras med hårsmuckena lindas de tillsammans med inflätade trådar i ull eller silke för att fästa huvudtyget på huvudet. Tidigare var hårsmuckena huvudsakligen tillverkade i silver och fåtaliga, med förbättrade ekonomiska förhållanden är guldprydnader numera vanliga och antalet smucken har ökat, vanligtvis till fem till sju stycken. Det sägs att äldre personer förr brukade välja svart ulltråd till inflätningarna medan yngre föredrog blå, lila och rosa. Numera följer färgvalet inte längre en strikt åldersindelning utan följer i högre grad personliga preferenser.

Chuchen Marpam, kvinnors dräkt 059

På platsen finns huvudsakligen två typer av huvudtyg, den ena förekommer i områden som Dosum, nära Chuchens centralort, och liknar huvuddukarna i Barkham-området med hela ytan täckt av blom- och geometri-broderier; den andra typen finns i områden som Marpam, nära Rongzhag härad, där material och broderiteknik liknar dem i Brakteng-området men storleken är något mindre och på huvudtygets vänstra sida är främre och bakre hörnet försedda med korta tofsar av tvåfärgad silkestråd i exempelvis gult och rosa.

Kvinnorna bär vanligen svarta huvudtyg, huvudsakligen tillverkade av sammet eller bomullstyg. Vanligtvis används ett cirka 1,5 meter långt tygstycke som viks till ett rektangulärt huvudtyg ungefär 40 cm i längd och 25 cm i bredd. Traditionellt dekoreras hörnen med broderade motiv såsom pioner och plommonblommor, vid bärande placeras de broderade motiven synligt ovanpå huvudet och huvudtyget binds fast med blå sammanflätad tråd. Numera finns även modeller som inte behöver vikas utan är färdigsydda i standardstorlek och bärs direkt. Att bära huvudtyg ger inte bara värme och hindrar håret från att komma i oordning, det fyller även en dekorativ funktion. Tidigare brukade kvinnor dessutom linda ett bredare, vitt eller svart tygstycke runt huvudet, det gav ett mer avslappnat helhetsintryck men är idag relativt ovanligt.

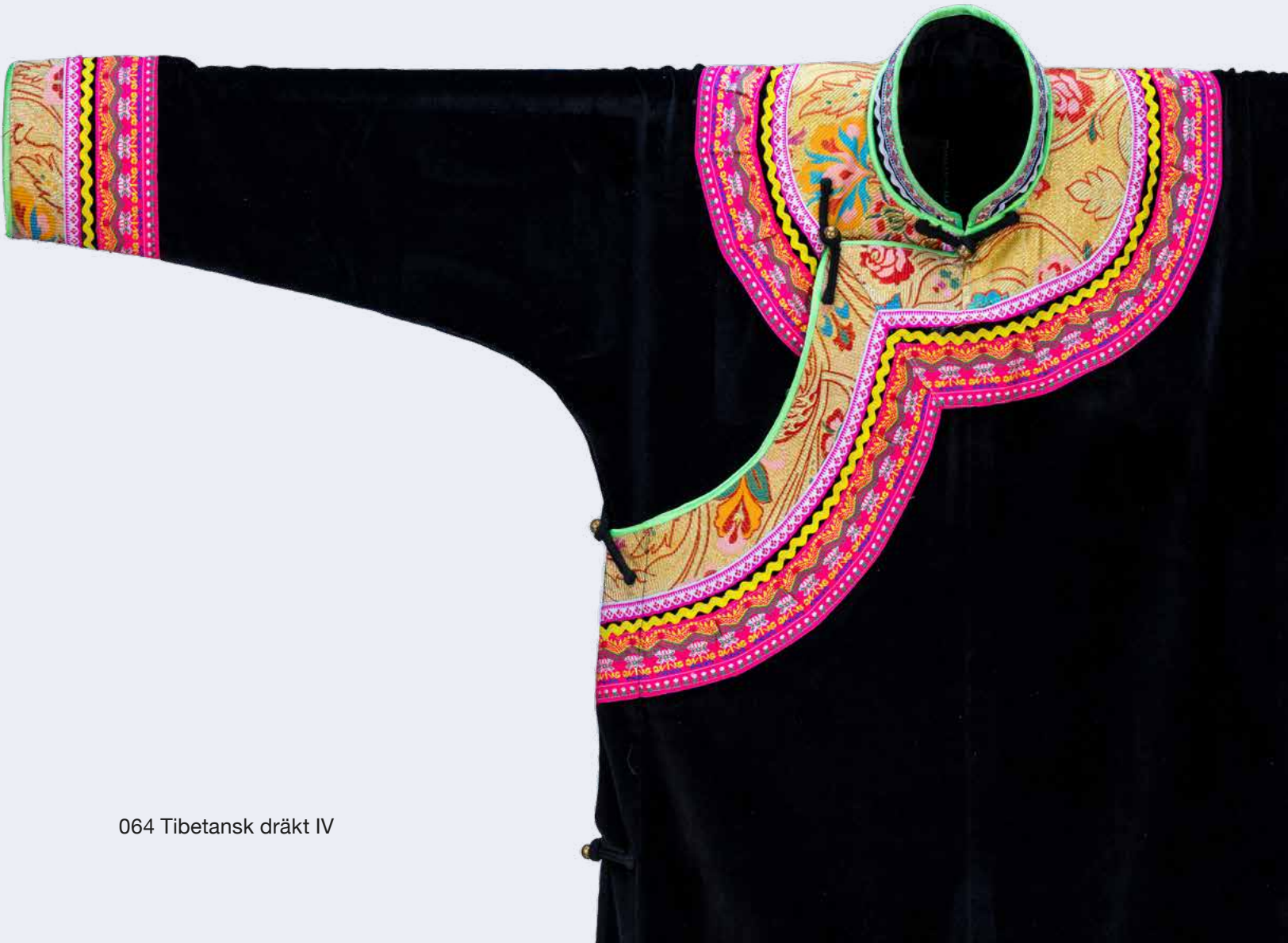
Långrock

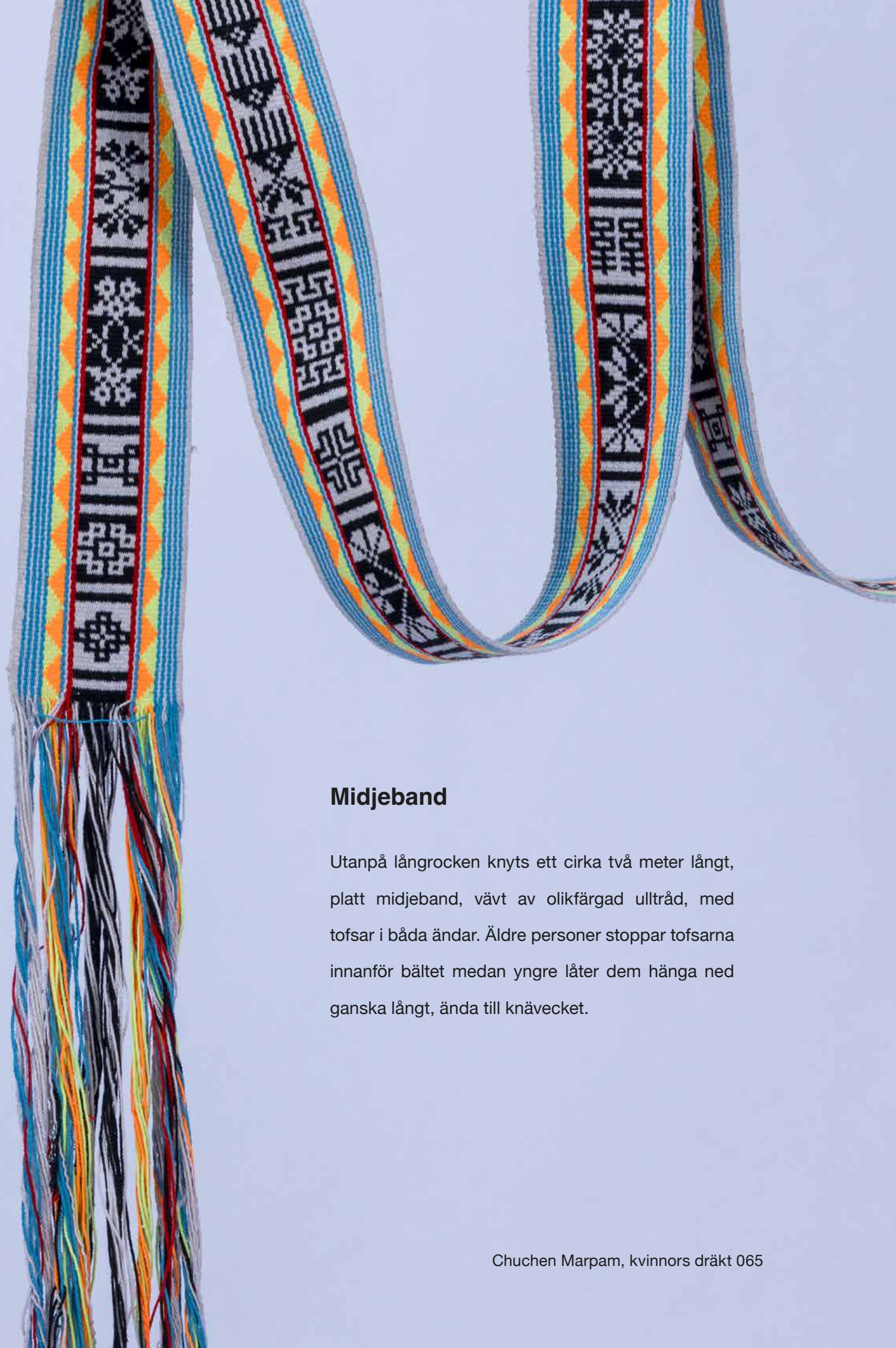
Förr tillverkades långrocken huvudsakligen av linnetyg eller fin jakull; numera bär kvinnor på vintern långrockar av ylletyg eller filt, under vår, sommar och höst använder långrockar av bomulls- och linneblandningar eller vanliga tyger.

Långrockens färg är oftast blå eller svart, krage, ärmslut och framkant kantas successivt med cirka fem centimeter breda brokadband samt tygband broderade med färgstarka blom- och andra dekorativa motiv. Långrocken har en diagonal knäppning åt höger och förses med kragknapp, mittknapp och armhålsknapp; när de i ordning har knäpps knyts midjebandet runt midjan. För att underlätta när man går eller arbetar har långrocken slitsar som går i höjd med höftbenet på båda sidor. Till skillnad från den traditionella tibetanska chuban där inner- och ytterdel är ungefär lika långa, är innerdelen i denna långrock kortare: den når endast till midjan medan underkanten når anklarna.

Till vardags bär äldre kvinnor i områden kring Chuchen dessutom enfärgade långrockar utan broderier eller brokadkantning vid krage, ärmslut och framkant, färgen är huvudsakligen blå och svart. Dessa bärs tillsammans med en ärmlös jacka och midjeplagg i kontrasterande färg. På huvudet bärs en från marknaden inköpt rosa och vit handduk man tvättar ansiktet med, ytan är dekorerad med blommönsterskluster.

Midjeband

Utanpå långrocken knyts ett cirka två meter långt, platt midjeband, vävt av olikfärgad ulltråd, med tofsar i båda ändar. Äldre personer stoppar tofsarna innanför bältet medan yngre låter dem hänga ned ganska långt, ända till knävecket.

Midjeplagg

Utanför midjebandet knyts ett svart midjeplagg vars utformning varierar. Vissa har kantning i rosa eller blå tygremsor; vissa är dekorerade med broderier; vissa kombinerar broderi med kantning som dekoration. I midjeplaggets två nedre hörn är det vanligt att dekorera med triangulära brokadstycken. Midjeplaggets knytband är gjort av vitt tyg, platt till formen med broderade blommotiv i ändarna. När det har knutits faller det tillsammans med midjebandets tofsar naturligt ned på baksidan av kroppen.

Skor

Under långrocken bärs svarta byxor med vida ben. Förr bar man tibetanska stövlar med flerskiktade sulor, numera är det populärt med svarta eller röda tygskor blomsterbroderier.

Andra smycken

Smyckena är relativt enkla. I öronen bärs ett par örhängen tillverkade av guld och silver. Enligt uppgift bar man tidigare ett silversmycke kallat phanphan i midjan, det hade en rad silverbubblor infattade och korta silverlänkar med tofsar hängande i båda ändarna, men idag är det svårt att finna.

Vid högtidliga tillfällen bär unga människor numera hundraveckade kjolar och sidenöverdelar, långrocken används sällan och betraktas främst som en traditionell dräkt för äldre.

Även om dessa områden tidigare tillhörde hövdingadömet Rabdens jurisdiktion har de senare på djupet integrerats med andra etniska grupper och klädedräkten har därför även till liten del upptagit element från andra folkgrupper. Denna dräkt har naturligt utvecklats i en stil som är anpassad till det till lokala klimatet och levnadssättet samtidigt som den är enkel och anspråkslös, den bär tydliga spår av den etniska sammansmältningens historiska process.

04

ལེག་ཕེར་གྱི་སྒྲེས་མའི་གོས་རྒྱན།

CHUCHEN LEWER,
KVINNORS DRÄKT

1 མགོ་ཅས།
D'goche

a དུམ་ད་དུ་འབག།
Dumda depak

b ཀ་ཀོ་ཅི།
Geagotsi

2 དར་ཉི།
Darsde

3 ཐུ་རེས།
Teri

4 ལྷ་ཤོག།
Stapok

c མོ་སྒ།
Mopa

5 ལུ་ངེ་སྤུ་ཐགས།
Punge setak

6 དར་བེ།
Darwe

7 དུ་བེད།
Dewe

8 ཉེ་སྤུ་ཐགས།
Taasetak

9 མོང་ལོ་བྱང་བེ།
Hronlo drungpe

Lewer köping är belägen i den nordöstra delen av Chuchen härad och utgör platsen för det historiskt betydelsefulla officiella residenset i hövdingadömet Rabden. Namnet Lewer härrör från att området tidigare löd under Lewer-kungens jurisdiktion, i dag går det även under namnet Dowu. Köpingen ligger i ett tempererat högplatå/monsun-klimat med en genomsnittlig höjd om cirka 2200 meter över havet, levnadssättet är huvudsakligen jordbruksbaserat.

En fullständig dräkt omfattar överplagg, mantel, hundraveckad kjol, midjeplagg, skor och andra plagg samt utsmyckning i form av huvudprydnader, örhängen, ga'u-askar, ornamentsmidjeband och tegsar.

Huvudprydnad

Förr brukade kvinnor fläta håret i två treflätor, i ändarna inflätades ulltrådsförlängningar som lokalt kallas teri och efter att silverornament trätts på flätorna korsades och lindades dessa kring huvudtyget. Numera kan kvinnor direkt linda konstgjorda flätor med färdigmonterade hårsmücken tillsammans med teri kring huvudet; vissa låter båda ändar av teri hänga ned i en längre sektion från nacken. Teri förekommer i två former: i treflätor samt lös och oflätad. Vad gäller färgval används i regel blått eller svart av personer över sextio år, de mellan femtio och sextio år väljer fritt medan de under femtio år huvudsakligen använder rött eller ljusviolet.

Mitt på de kringlindade lösflätorna bär kvinnorna ett ovalt silverornament, lokalt benämnt dumda depak, som är infattat med turkos och korall. Samtidigt bärs två till tre par ringformade silverornament, lokalt benämnda geagotsi, även dessa är infattade med turkos och korall. Därutöver fästs ovanför tinningarna flera korta pärlsträngar bestående av turkos och korall. Dessa prydnader benämns sammantaget d'goche. Tidigare flätade kvinnor även håret vid pannans båda sidor och bar silverornament på de flätorna, men den utsmyckningen är numera ytterst sällsynt.

Huvudtyget kallas lokalt för darsde och skiljer sig i sin helhet markant från huvudtyg i Rongzhag-området: huvudtyget här är relativt kort, kanter och hörn saknar tofsar, det vikta huvudtygets utsida är oftast täckt av broderade mönster med blomster och geometrik, fram- och bakkantens kantsömnad skiljer sig – antingen sys den med färgade trådar eller saknar kantning – och vissa huvudtyg har bladformade ornament av plast eller liknande material som hänger längs den bakre kanten. Till vardags bär kvinnor ofta svarta huvudtyg av sammet eller bomull, det förekommer även huvudtyg av vitt tyg med broderade blomsterornament. Huvudtygen tjänar som skydd för huvudet samt till att avvärja sol och regn.

I detta område vördar man garuda som en helig fågel, garudabilder broderas därför på huvudtyget. Det sägs att hela huvudprydnaden har utformats med förebild i garudans gestalt – huvudsnodden *teri* som fixerar huvudtyget symboliserar en orm som garudan har kuvat och håller i sin näbb, silverornamenten som kallas *geagotsi* symboliserar garudans klor – medan huvudtygets dekorativa mönster är utformade med förebild i påfågeln fjäderdräkt.

Överplagg

Överkroppen kläs i ett plagg som lokalt benämns stapok. Stapok är skuren med sned knäppning och högerslutning, har sprund framtill, baktill samt i sidorna; krage, ärmslut, framkant och nederkant är försedda med breda kantband av brokad och på brokadens insida finns ytterligare en tygkant med broderade blomsterornament, tygkantens bredd varierar och färgerna är klara, en typ av kantring som kallas mopa. Materialet var förr huvudsakligen siden, i dag tillverkas den oftast av sammet och svart är den vanligaste färgen. Utanpå stapok bärs dessutom vintertid en ärmlös jacka, lokalt benämnd stakak.

Mantel

Vanligen bär kvinnor utanpå stapok en mantel, lokalt benämnd darwe, vars längd når till midjan. Enligt uppgift bestod darwe tidigare av två tygstycken i olika färger och storlekar som syddes det ena över det andra, ett nådde till knävecket och det andra var något kortare. Nutida darwe är i stället sammansydd av horisontella sidenstycken i olika färger och bredder: det övre lagret har flera större veck och nederkanten är försedd med korta tofsar; det undre lagret är kantat med tygremsor broderade med blomsterornament och har vid fällen längre tofsar i rött och andra färger. Darwe bärs inte till vardags utan endast vid bröllop och andra festliga tillfällen. Variationer förekommer beroende på darwe-bärarens ålder. Numera bärs darwe i regel endast av äldre personer vid kordordans och ses sällan i andra sammanhang.

Hundraveckad kjol

Man bär en hundraveckad kjol, lokalt benämnd dewe, som förekommer både som klänning och som separat kjol. Tidigare tillverkades den huvudsakligen av lokalt linne eller ylletyg, i dag används främst vanliga tyger och siden. Kjolens båda sidor kan ha vissa veck i avvikande färg, men helhetsfärgen är relativt enhetlig. Vid bärande sluts öppningen på kroppens vänstra sida och knyts med ett midjeband. Denna dräkt bärs endast vid nyår, högtider eller vid festliga tillfällen såsom kordordans, till vardags bär kvinnor långrock samt för- och bakförkläde liknande dem i Rongzhag-området.

Chuchen Lewer, kvinnors dräkt 081

Midjeplagg

Utanpå den hundraveckade kjolen binds ett platt vävt midjeband, lokalt benämnt taesetak, vars båda ändar är försedda med tofsar. Utanpå det knyts ett midjeplagg, lokalt benämnt hronlo drungpe, tillverkat av vit bomullsväv. Midjeplaggets båda sidor samt nederkant är dekorerade med breda mönster av svart tyg och i mitten finns ett cirkulärt motiv, vilket enligt lokal uppgift utgör ett äldre skrifttecken. I mitten av nederkanten finns en sprund om ungefär en handbredds längd och fällen är försedd med tofsar av röd silkestråd.

Skor

Tidigare bar man huvudsakligen skor flätade av hampa samt tibetanska stövlar med flerskiktade sulor; i dag bärs oftast handgjorda broderade tygskor eller läderskor inköpta på marknaden.

Andra smycken

Smyckena liknar dem i andra områden med tibetansk kultur: i öronen bärs örhängen av guld och silver, kring halsen bärs sexkantiga ga'u-askar samt halsband av turkos och korall, på handlederna bärs silverringar och elfenbensringar, kring midjan utanpå stapok bärs ett ornamentskärp i silver som lokalt benämns punge setak – där punge betyder silver, men numera förekommer även förgyllda varianter; framtill vid midjan bärs ett silverornament, lokalt benämnt tegsar, bestående av två dekorationer – en sexkantig ga'u-form och en rund ga'u-form, båda infattade med korall – vilka är sammanlänkade uppifrån och ned med en silverkedja och omkring tre knippen silvertofsar

är fästa i änden. Enligt uppgift har tegsar utvecklats ur det eldstål som kvinnor tidigare bar, men utgör i dag ett rent dekorativt smycke. När tegsar inte bärs används i stället ett mindre silverornament som har formen av en mjölkkrok och är infattat med korall samt försett med silvertofsar i änden.

Klädrelaterade tabun som bör noteras: efter att föräldrar eller andra familjemedlemmar avlidit är det förbjudet för kvinnor att under hundra dagar bära huvudprydnader och andra smycken, endast en flätad blå tråd får användas för att fästa ett vitt huvudtyg, och under fyrtionio dagar får håret inte tvättas; män får under hundra dagar inte klippa håret eller raka skägget och måsta bära vit huvudbonad.

I dag utgör dessa dräkter ett särdrag för Chuchen härad. Typiska plagg och accessoarer som hronlo drungpe, huvudprydnader och darwe återspeglar lokalbefolkningens trosföreställningar och estetiska orientering, den samlade dräktkroppen är även en reflektion av deras värdesystem kognitivt såväl som kulturellt.

Chuchen Lewer, kvinnors dräkt 085

05

འབར་ཁམས་བུད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱུ།

BARKHAM,

KVINNORS DRÄKT

1 དར་རྟེ། དར་སྟ།
Darsde /
Dardae

2 ཏོམ་འཛོམ།
Tomdzo

3 སུམ་ལག།
Sumlag

4 ཏ་སྟིང་ཐགས། ཏ་སྟིང་མདོ།
Dasnyangto /
Dasnyangtak

5 དུམ་ཏོ། ད་གློ་པ།
Dumto /
Dalgopa

6 ཤ་སྟོང།
Shasto

7 ཤ་ན་ཅི།
Shantsir

8 ལིང་ཀ་ཅི། ལག་སྟེ།
Langkatsi /
Lagskae

9 སྟོང།
Dungsto

10 ཐགས་སྟུ། ཏེ་སྟུ་ཐགས། འཇའ་བྲེ།
Takta / Taesetak / Jari

11 དུམ་པ། དུམ་པེ།
Drempe /
Drempa

12 འཛོག།
Pok

13 གུམ་པ་སྟུ་རགས།
Drempa Spurak

14 རུལ་ལེན།
Ngullen

15 ར་སྟུམ།
Rasnam

16 དུ་ཐེད།
Dewe

Med Barkham avses i huvudsak området kring Barkham stad i Ngawa-prefekturen, centrerat kring Somang-flodens avrinningsområde. Med en genomsnittlig höjd om cirka 3500 meter över havet tillhör området en högbergsravinmiljö med vertikalt differentierat klimat. De huvudsakliga områdena i Barkham-dalen utgörs av de fyra hövdingadömena Somang, Choktse, Dzonggak och Damba som ligger inom Sor-mo-flodens avrinningsområde. Eftersom större delen av dessa hövdingadömen historiskt faller inom det nuvarande Barkhams territorium, kallas Barkham även för "området med de fyra hövdingadömena".

Den kompletta dräkten omfattar klädes plagg såsom shasto, dungtso, långrock, kjol, midjeband, midjeplagg, pok och stövlar samt smycken som huvudprydnader, örhängen, ga'u-skar och ornamentmidjeband.

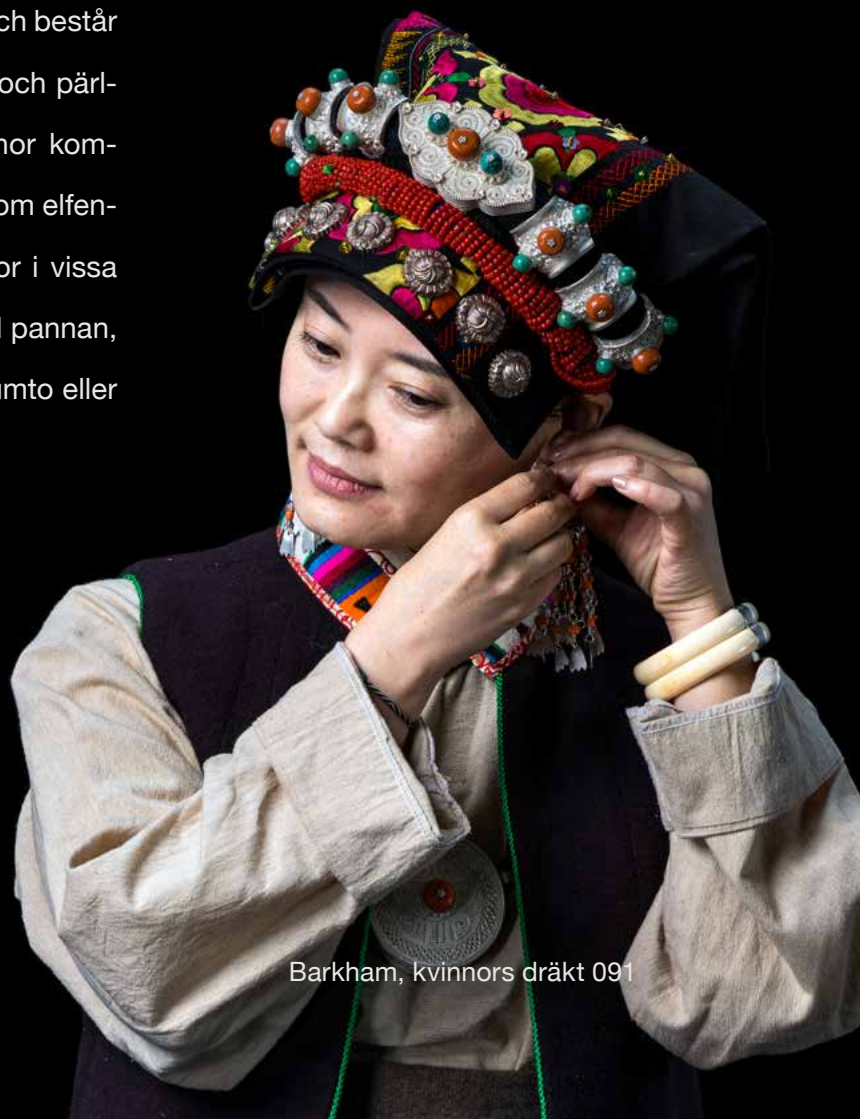

Huvudprydnader

Förr flätade kvinnorna in silkestrådsförlängningar som kallas dasnyangtak eller dasnyangto, i sitt långa hår, och efter att de två hade flätats samman till en eller två flätor lindades det upp på huvudduken, som kallas darsde eller dardae. Många ytterligare utsmyckningar lades sedan inte till på flätorna. Numera kan färdigflätade dasnyangtak tillsammans med konstgjorda flätor dekoreras med ringformade silverornament lokalt kallade sumlag, infattade med turkos och korall. Dekorerade lindas de direkt runt huvudtyget medan trådförlängningarnas båda ändar hänger naturligt ned längs nacken, på ryggen. Oavsett ålder tycker kvinnorna om blå trådförlängningar.

Huvudprydnaderna som bärs på de konstgjorda flätorna varierar i antal och utformning: man kan bära tre sumlag på en fläta, eller placera ett ornament kallat tomdzo i mitten av flätan och två till tre sumlag på vardera sidan. Tomdzo förekommer i formerna oval, sexkantig och moln, oftast är den infattad med turkos och korall. Alternativt kan många pärlsträngar kallade taskor bäras i stället för sumlag, de placeras vid tinningarna och består av turkos och korall trädde i strängar. Sumlag och pärlsträngar kan även bäras växelvis. Vissa kvinnor kompletterar dessutom flätorna med ornament såsom elfenbensringar. Enligt lokal uppgift brukade kvinnor i vissa delar av Barkham förr fläta flera tunna flätor vid pannan, i dag bärs i stället konstgjorda flätor kallade dumto eller dalgopa på pannans båda sidor.

Det huvudtyg som bärs till vardags tillverkas huvudsakligen av bomullstyg eller sammet och kan vikas i fyra till fem lager. Tygets yta är broderad med blommönster och geometriska mönster. Längs den vänstra eller högra kanten av det burna tyget finns ett broderat mönster med inåtriktade sågtänder, vilket symboliserar en stupaliknande form, en utformning som enligt uppgift följer den stora översättaren Vairotsanas lära. Längs den bakre kanten på vissa huvudtyg hänger små prydnader som huvudsakligen har formen av gula blad eller vattendroppar. Dessutom kan många små silverbubblor vara placerade i tomrummen mellan de broderade partiernas på vissa huvudtyg.

Barkham, kvinnors dräkt 093

En del äldre kvinnor viker vid vardagsbruk in broderierna på huvudtygets utsida så att hela tyget framstår som enfärgat svart, samtidigt som de bär färre sumlag. Enligt lokal uppgift bar äldre personer och gravida kvinnor tidigare röda huvudtyg, numera dominerar dock svarta huvuddukar och röda förekommer alltmer sällan. Det bärs även varianter där broderier utförs med svart tråd på ett vitt grundtyg.

Shasto

På överkroppen bärs ett plagg lokalt benämnt shasto, en skjorta vars längd når knäna och som har relativt långa ärmor, som i vardagen viks upp och vid dans släpps ned och får falla. Denna typ av överplagg kombineras vanligen med kjol. Materialet har historiskt huvudsakligen varit linne och bomull men i dag används oftare siden. I Kalan-området kallas motsvarande plagg för ngullen.

Barkham, kvinnors dräkt 095

Dungtso

Ovanpå skjortan bärs ett ytterplagg kallat dungtso. Tidigare var kragens kant ofta infattad med utterskinn, i dag används i stället kantning av exempelvis röd vadmal. Knäppningen längs framkanten består av tre knappar placerade vid krage, mitt och armhåla. Dungtso som bärs vintertid är vanligen tillverkad av filt och är relativt tjock; under andra årstider bär kvinnorna dungtso av tyg eller brokad.

Barkham, kvinnors dräkt 097

Långrock

Till vardags bärs en långrock kallad shantsir. Kragen tillverkas huvudsakligen av mönstrad ylletyg eller brokad. Långrocken är konstruerad med höger omlott och har en knapp vid kragen, en vid armhålan och har inte många dekorativa knappar. Den har sprund från knähöjd till ankelnivå, sprundens kanter är kantade i brokad. När det gäller kantning har äldre kvinnor endast smal brokadkant vid krage och ärmslut medan yngre kvinnor använder bredare brokadkanter och även kantar ytterframkanten. Enligt lokal uppgift tillverkades shantsir tidigare av ull och fanns endast i vitt; i dag är materialet mer varierat och svart tyg används ofta.

Utanpå shantsir bär äldre kvinnor ofta en lång ärmlös jacka kallad langkatsi eller lagskae, tillverkad av ylletyg kantas den med gyalo-truk vid kragen. Vanligen bärs den tillsammans med ett svart midjeplagg.

Kjol

Kvinnor bär en hundraveckad kjol kallad dewe, den finns i både hellängd och halvlängd. Hellängdsvarianten har en ärmlös överdel och sidorna på kjolen har flera veck i olika färger, ändå är den övergripande färgtonen enhetlig. Vid bärande sluts kjolöppningen på vänster sida och knyts med ett midjeband, öppningens sida är kantad med bred brokad. Kjolens material inkluderar bomull, linne, siden och ylle, kjolen kan bäras året runt. Vintervarianter av ylle kallas kolba medan sommarvarianter av bomullstyg eller siden kallas rasnam.

Barkham, kvinnors dräkt 101

Vissa kvinnor bär kjol i halvlängd på underkroppen, kjolens båda sidor har då ett större veck och en slits nedanför vecket. Slitsen underlättar rörelse, ger svalka och fungerar även dekorativt.

Barkham, kvinnors dräkt 103

Midjeband

Runt midjan knyts platta, vävda midjeband kallade taktsa, taesetak eller jari, huvudsakligen delas de in i två typer: en praktisk typ som främst används för att hålla kläderna på plats och som oftast bärs i vardagen av äldre kvinnor; en dekorativ typ som kombinerar funktion med utsmyckning och längs detta midjeband finns flera färgade silkestofsar som når ned till fällen och svajar runt kroppen, huvudsakligen bärs det av yngre kvinnor vid festliga tillfällen.

Till högtidsdräkt bär dessutom både yngre och äldre kvinnor ett dekorativt midjeband kallat drempa spurak och är vävt i bred, platt form med tofsar i båda ändar. I Tso-deng-området hänger midjebandets tofsar vanligtvis framtill, i andra områden hänger de oftare som en dekoration baktill.

Midjeplagg

Midjeplagget benämns lokalt drempe eller drempe. Ursprungligen användes det för att skydda kläder från smuts vid arbete, senare har det utvecklats till ett dekorativt plagg. Materialen varierar och inkluderar ylle, mönstrad truk, brokad samt tyg köpt på marknaden. Äldre kvinnor bär oftare svarta midjeplagg medan yngre föredrar färgstark brokad, eller så dekoreras de nedre hörnen av svarta midjeplagg med brokad. Midjeplagget matchas på följande sätt: bärs endast ett shasto tillsammans med hudraveckad kjol behövs ett midjeplagg utanpå kjolen medan inget midjeplagg bärs, om dungsto bärs ovanpå shasto; vid bärande av shantsir måste det normalt kombineras med midjeplagg.

Pok

I Tsodeng och Kalan knyter kvinnor även en utsmyckning kallad pok runt midjan. Pok består av ett fyrkantigt tygstycke som viks till en triangel, på triangelns yta sys olikfärgade tygstycken såsom vadmal, alternativt broderas olika slags mönster. Dess dekorerade sida täcker höften och hänger naturligt. Enligt lokal uppgift tillverkades pok tidigare av ett dyrbart tyg kallat gokar, i dag används oftast enklare tyger och pok bärs huvudsakligen till högtidsdräkt.

Stövlar

På fötterna bärs stövlar med uppåtböjd tå eller tygstövlar. Stövlar med uppåtböjd tå har sulor av nötläder, skaftets sidostycken och ovandel tillverkas av svart läder eller röd filt.

Andra smycken

Smyckena liknar dem i de flesta tibetanskt präglade områden: i öronen bärs örhängen med tofsar kallade gye-ham, de är infattade med turkos och korall; kring halsen bärs, beroende på ekonomiska förutsättningar, korallhalsband samt en till tre ga'u-askar; på handlederna bärs armringar av silver eller elfenben; kring midjan bärs ett ornamentmidjeband som kan svepas ett till tre varv om midjan, med en svart läderbas och flera silverskivor eller silverbubblor placerade i rad har det en ovalt formad silverdekoration i ena änden, infattad med turkos och korall; vid höften bärs en kort kniv med silverhölje infattat med korall och framtill i midjan bärs även mindre tillbehör såsom påsar.

Barkham omfattar många byar och städer med djup kulturell tradition, men vad gäller klädseln uppvisar den överlag små variationer och en relativt enhetlig stil. Genom platsens kläd- och smyckesbruk kan man se hur väl invånarna bevarar och vidareför traditionerna i det mångkulturella Somang-flodens avrinningsområde.

Barkham, kvinnors dräkt 113

06

འབར་ཁམས་སྒྲེས་པའི་གོས་རྒྱུ།

BARKHAM, MÄNS
DRÄKT

1 དར་ཉི།
Darsde

2 ག་སྟོང།
Shasto

3 རོང་ལག།
Lungsha

4 ག་ཁུ།
Ga'u-ask

5 རྩོ་ལུག།
Påse

6 རྩལ་རོང་འཕེག་ཅ།
Gyarong pukza

7 དུག་ཅ།
Deakta

Fastän männens dräkt i Barkham som helhet inte i någon påtaglig grad skiljer sig från männens klädsel i andra delar av det tibetanska området, framträder tydliga regionala särdrag i dess konkreta detaljer.

Hela dräktuppsättningen omfattar hatt, skjorta, långrock, byxor och skor samt smycken som örhängen, ga'u-ask och midjekniv.

Frisyr

Förr lät männen håret växa långt och flätade det i en eller två treflätor, i flätändarna flätade man in svart silkestråd eller tråd av fin jakull och efter att röd silkestråd hade flätats in i slutet av dessa inflätade trådar lindades håret runt huvudet med de yttersta ändarna föll naturligt ner på huvudets båda sidor. Vid högtidliga tillfällen dekorerade män sina flätor med ornament såsom elfenbensringar och det sägs att man dessutom lindade en svart huvudduk på huvudet. I dag bär män i allmänhet kort hår och använder hatt.

Hatt

Det gemensamma namnet för hattar är darsde, vilket omfattar flera typer: guldblomhatten tsering kyinkheb, västerländsk hatt, rävpälshatten kadichitae samt mongolisk filthatt. Den så kallade guldblomhatten har en bas av svart filt och cylindrisk form; yttersidan är klädd med brokad och ovanpå finns tre lager av vågmönster i guldtråd vertikalt arrangerade; på hattens topp är ett runt stycke brokad sytt och även dess kant omges av vågmönster i guldtråd. Hattens fyra öronlappar är tillverkade av päls från smådjur såsom kanin och saknar yttre överdrag. Denna hatt bärs främst under vintern. Den västerländska hatten köps in från andra regioner och bärs främst vid högtidliga tillfällen, men används även som solskydd i vardagen. Rävpälshatten kadichitae tillverkas av ett helt stycke rörformat rävpäls, eller så kläs rävpälsen med brokad på utsidan. Den bärs huvudsakligen vid vinterhögtider. Den mongoliska filthatten tillverkas av fårull. Hattkullen smalnar gradvis uppåt och toppen är dekorerad med tofsar av röd silkestråd. På hattens utsida löper med jämna mellanrum två dekorativa band i blått och rött. Brättet är uppvikt och framsidan är något bredare. Denna hatt bärs vanligtvis vid festivaler och i samband med kordor-dans, men nuförtiden är den sällsynt.

Barkham, mäns dräkt 119

Skjorta

På överkroppen bärs en skjorta i tibetansk stil som kallas shasto. Den är tillverkad av kokongsilke eller siden, oftast vit, med brokadkant vid krage och framkant.

Lång chuba

På sommaren bärs en tunn, vid lång chuba tillverkad av bomull, manchester eller ylletyg som lokalt kallas lungsha, färgerna är främst rött, grått, svart och blått. På vintern bärs fårskinnschubor eller lammskinnschubor, lokalt kallade deshejo, eller så bärs tjockare långchubor tillverkade av ull eller fin jakull, kallade putong. Långchubor av ull delas i två typer: sådana tillverkade av mjuk och fin ull används till högtidsdräkt medan sådana av grövre ull används till vardagskläder. Vid festliga tillfällen bär män långchubor av truk och brokad.

Under en period hade långrockens krage, framkanter, ärmslut och nederkant breda dekorkantningar av utterpäls eller leopardpäls, men de ersätta numera i regel av ungefär fem fingrar breda kantband i mönstrad truk eller brokad. Det sägs att män åtminstone bör äga en vit filt-chuba kantad med mönstrad truk, vilken även kallas nambu-rock. När den bärs dras långchubans nedre fäll upp till knähöjd och knyts fast med ett midjeband.

Traditionella midjeband tillverkas av ull som färgats rött eller gult och därefter flätats, med tofsar i ändarna lindas de vanligtvis tre varv runt midjan. Numera används oftare sidenskärp som är tygskärp köpta på marknaden, främst röda.

Byxor

Förr bar man i vardagen byxor av linne eller bomull, vid högtidliga tillfällen bars byxor av kokongsilke med vida ben som föll ned utanpå stövlarna. I dag bär de flesta fortfarande vita kokongsilkesbyxor vid högtidliga tillfällen.

Skor

Skor kallas lokalt deaktsa och delas huvudsakligen in i två typer. Den första är tibetanska stövlar som kallas daksharza. Sulan är tillverkad av läder, skaftets sidostycken består av sammanfogat svart och rött kohud, till kragen används mönstrad truk och skaftet är tillverkat av manchester. Vid sömmarna finns röda läderdekorationer. Dessa stövlar bärs främst vid högtidliga tillfällen. Den andra typen av deras tibetanska stövlar kallas palakza. Skaftets sidostycken är tillverkat av svart kohud och förutom röda läderdekorationer vid sömmarna består övriga delar av ofärgat läder som sys samman. Dessa används främst i vardagen. I vissa områden bars tidigare även

svarta läderstövlar med sulor av sandgrävlingens skinn. På vintern lades fårull eller halm in i stövlarna som isolerande innersula, för att skydda fötterna mot källden. Dessa tibetanska stövlar tillverkas särskilt väl i Garze-regionen och kallas därför även för Garze-stövlar. På sommaren bär man dock halmskor eller tygskor istället.

Stövelbanden är flätade av svart och vitt eller rött och gult garn, längs övre och undre kanterna vävs regnbågsmonster med flerfärgade trådar. Det finns även varianter som är flätade av vit fårull eller tillverkade av tyg.

Smycken

Tidigare bar män i vänster öra en rund silverring som örhänge. Ovanför örhänget framtill fanns en dekoration i form av en önskeuppfyllande juvel med tre koraller, nedanför fanns en timglasformad del kallad ongtsang i vars mitt korallpärlor var trädde, denna nederdel hade form av höglandskorn. I dag är det nästan ingen som bär sådana örhängen längre. Runt halsen bars halsband av korall samt ga'u-askar. Diagonalt över axeln bars en större ga'u-ask i en axelrem av grönt eller rött ylletyg och på axelremmen fanns utskurna silverblommor och silverplattor som dekoration. Fram på midjan bars inte bara små påsar och eldstål som dekorationer, även ett par lozung.

På vänster sida av midjan bars en särskild kort kniv kallad Gyarong pukza. Skaftet är gjort av horn, skidan av trä eller läder är täckt av en silverdekoration infattad med cirka sex korallpärlor. Framtill på skidan finns dessutom en särskild skida för ett par ätpinnar.

I dag bärs denna dräkt främst vid bröllop, nyår och andra högtidliga tillfällen, i vardagen är den relativt sällsynt. Även om vissa traditionella inslag i kläder och smycken gradvis försvagats i takt med tiden bevarar och vidareför den ännu som helhet tydliga etniska och regionala särdrag.

07

ཁོ་ཅུ་འི་རྒྱུད་ཀྱི་སྒྲིས་མའི་གོས་རྒྱན།

STÖRRE TROCHU,
KVINNORS DRÄKT

1 ཀུདལ། ཟལ།
Kudel / Wal

2 ཤོབ་ཐེ། ཀུ་དེ་བླ།
Shawose /
Gaedeba

3 ཡེར།
Yaer

4 ཡེ་ས།
Yaesa

5 ཅེག་ལྷོ་སྐ།
Jekgose

6 ཤེའེུ།
Sheewue

7 འགག་ཤེས།
Gekshea

a གོར་ལོ།
Gorlo

b མོ་ཡོག་ལང་བ།
Moyoladba

c ལ་ཀུ་ལང་བ།
Lageladba

8 ལྷོ་ལོ།
Drogo

9 ཤེག་ལྷོ་སྐ།
Sheka-jesea

10 རྩེག་ཀ།
Chakga

11 རུ་ཟ། རུ་དགོ།
Gyekae / Zeaze

Trochu-floden passerar genom snöberget Yakchad och flyter i sydöstlig riktning, dess tibetanska namn varierar mellan Trechu, Trobje, Troje och andra. Invånarna som bor i Trochu-flodens avrinningsområde kallas trochu och anses vara ättlingar till soldater i den del av det tibetanska rikets armé som vaktade gränsen. Dagens Trochu härad har en genomsnittlig höjd på cirka 3500 meter över havet och tillhör ett högplatå-monsunklimat. Större Trochu-området tillhörde tidigare Somang-hövdingadömet, ett av de arton hövdingadömena i Gyarong.

Sergu, kvinnors dräkt

Kvinnornas klädstil i områden som Sergu är enkel och man bär inte överdrivna smycken, en fullständig uppsättning kläder omfattar skjorta, långrock, midjeband, byxor, skor samt utsmyckningarna huvudprydnad, sheewue, nålask.

Frisyr

Tidigare fanns två sätt att fläta håret, ett: man flätade samman tygremsor med håret till en trefläta och flätade därefter in inflätningstråd som lokalt kallas yaer; två: man flätade tygremsor tillsammans med håret till mitten, ersatte där tygremsorna med yaer och flätade klart. Flätan försågs i allmänhet inte med andra dekorationer. Numera fäster man en inflätningstråd på en smal lös hårfläta, som lokalt kallas kudél eller wal, och virar det tillsammans runt huvudet för att fixera huvudtyget. Den inflätade trådens båda ändar hänger ner från nacken eller tinningarna. Inflätningstråden är oftast blå silkestråd och dess ändar är ibland lindade med olikfärgat ullgarn till korta tofsdekorationer.

Vid högtidlig klädsel trär kvinnor numer guld- och silversmycken lokalt kallade yaesa över den konstgjorda flätan innan de virar den om huvudtyget. Yaesa är ringformade och inlagda med korall, ibland träs de även över inflätningstråden. I en del områden bär kvinnorna också dekorationer som bärnsten och elfenbensringar på flätorna.

Större Trochu, kvinnors dräkt 131

Huvudtyg

Huvudtyget kallas lokalt shawose eller gaedeba och bärs ofta vid arbete. Tidigare tillverkades den mest av bomullstyg men idag används ofta material som sammet. Färgen är oftast svart. Ytan är broderad med tre grupper av mönster i färgad tråd, mellan varje mönstergrupp är två något bredare remsor av rött ylletyg fastsydda vertikalt. På det röda tyget sitter flera silverblommor som dekoration. Huvuddukens sidokanter är broderade med sicksackmönster som pekar inåt, den bakre kanten är omsydd med färgad tråd medan den främre kanten finns både med och utan omsöm. Ytan på vissa tyg är helt täckta av broderade blommönster och geometriska mönster samt dekorerade med små gyllene pärlor.

Större Trochu, kvinnors dräkt 133

På insidan finns vanligtvis ett innerfoder av ullväv, vilket ger värme på vintern samtidigt som det underlättar rengöring och främjar hållbarhet: efter lång tids användning behöver man bara byta och tvätta innerfodret, inte själva huvudtyget. På marknaden finns idag innerfoder i olika färger och material att välja bland. Man syr enkelt fast de fyra hörnen på insidan av huvudtyget, vilket de bärs tillsammans med.

Skjorta

På överkroppen bärs en skjorta i tibetansk stil med högerknäppning, lokalt kallas den jekgose. Ordet "jek" betyder "inre" på det lokala språket. Tidigare tillverkades skjortan mest av bomull eller bomullslinne, medan den idag oftast görs av köpt tyg. Färgen är oftast svart.

Långrock

Kvinnorna bär en långrock som lokalt kallas gekshea. Den tillverkas av tyg och liknande material i färgerna svart eller brunt. Den inre fronten, som är kortare når endast till midjan och dess kant är invändigt fodrad med brokad, eller liknande material, som delvis viks utåt vid bärande. Gekshea har slitsar vid båda låren. Tidigare saknade slitsarna kantning, eller hade endast enfärgade tygkanter, men idag används ofta flerfärgade tyger och brokad i olika bredder till kantning i flera lager. Med jämna mellanrum sys runda, röda ulltygsbitar kallade gorlo fast som dekoration och över slitsens topp broderas ett kesha-mönster. Nederkanten är broderad med uppåtriktade sicksackmönster i olivfärgad tråd. Bland sicksackmönstret broderas traditionella motiv såsom lageladba (tre- och fembladiga blommor) och moyoladba (åttabladiga blommor).

De båda slitsarna vid låren gör det lättare att gå i trappor och att arbeta. Vid arbete eller varmt väder kan kvinnor stoppa in ett hörn av nederkanten i midjebandet, för att röra sig friare. Enligt en traditionell sed är gekshea ett måste i kvinnors vardagsklädsel, att inte bära den anses skamligt och leder till hån.

Större Trochu, kvinnors dräkt 137

Midjeband

Midjebandet kallas lokalt zeaze eller gyekae, det är cirka 4 meter långt och 40–60 cm brett. Äldre personer bär vanligtvis smalare varianter och yngre bredare men alltid i röd färg, obeaktat ålder.

Byxor

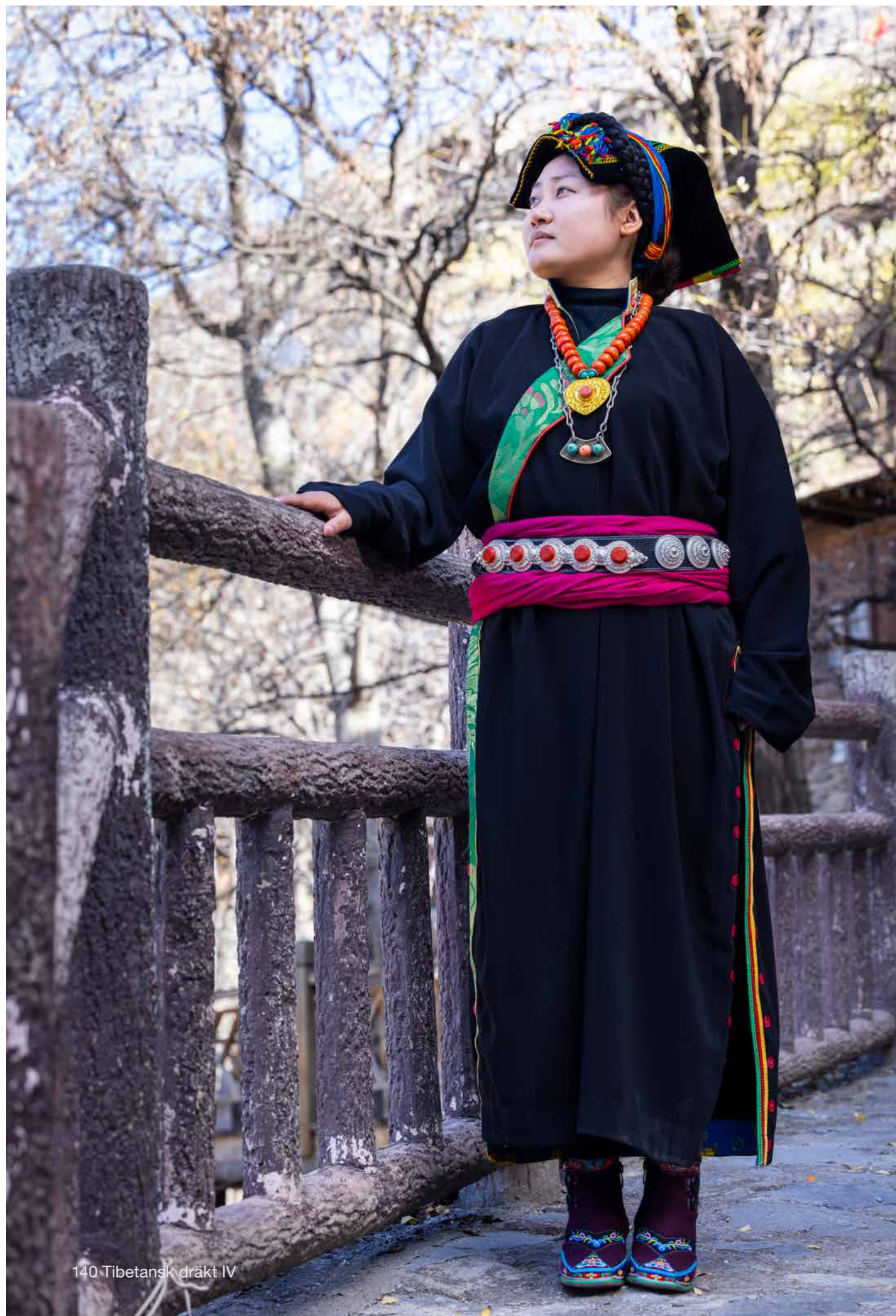
På underkroppen bärs vida byxor kallade madgoe. Enligt lokalbefolkningen var de tidigare oftast gjorda av bomullstyg med broderade blommönster vid bensluten., idag tillverkas de i olika tyger och är främst röda eller svarta.

Skor

Tidigare bar kvinnorna halmskor, tygskor eller tibetanska stövlar med uppböjd tå kallade drok'droba. De stövlarna har sulor av kohud och stövelskaft av filtliknande material. Idag bärs dessa stövlar bara vid högtidliga tillfällen, till vardags används på marknaden köpta tyg- eller läderskor.

Smycken

Runt halsen bärs ett platt smycke kallat sheewue, dess huvuddel är av silver, formad som ett eldstål och inlagd med turkos och korall. Det bärs som ett hänge i en länk av sammanlänkade metallringar. Andra smycken liknar dem i de flesta tibetanska områden: örhängen av guld eller silver, med tofsar eller ringformade; på halsen bärs ga'u-skar och korallhalsband; på handlederna bärs silver- eller elfenbensarmringar; vid midjan knyts ett ornamentskärp kallat sheka-jesea, det är gjort av svart läder som bas med ett ovalt silverstycke med infattad korall i ena änden samt flera silverbubblor längs skärpet. Vid sidan av midjan bärs en nålask lokalt kallad hur, ett silverornament i sol- och månform med korallinlägg och hängande silkestofsar i olika färger nedtill; på midjans båda sidor hänger dessutom ett smycke liknande det som i områden som Drago kallas lozung.

Klädedräkt i Dokha och Sastod

På överkroppen bärs en skjorta. Över skjortan har man har en ärmlös jacka lokalt kallad yenkwatsi: den har slitsar på båda sidor och ovanför slitsarna är gekshea-mönster broderade som dekoration. På underkroppen bärs en kjol med höga slitsar på sidorna. Slitsarnas kanter och kjolens nederkant är kantade med smala färgtrådar. I övrigt är kjolen som helhet enkel, i avsaknad av broderier och brokad. Kvinnor i det här området bär också en tibetansk dräkt kallad drogo, den har högerknäppning och en nederdel som finns i två varianter: med och utan slits. Tidigare var ärmslut och framkanter kantade med vilddjurspälms men idag ersätter brokad. Materialet har också ändrats från ull, fint jakhår och linne till olika moderna tyger.

I vissa områden bär kvinnor en veckad kjol kallad lonea. Den är en nödvändig del av hemgiften när en flicka gifts bort och används vanligtvis vid högtidliga tillfällen. Över kjolen bärs ett platt midjeband lokalt kallat chakga, upptill har det långa och smala silkestofsar i olika färger som hänger ned över kroppens på fram- som baksida och kan nå ända till kjolfållen. Utanpå midjebandet bärs även en triangelformad dekoration som kallas zirebade, sammansatt av lager triangulära ulltygstycken i olika färger täcker den höftpartiet, vilket anses vara en symbol för lycka. Denna utsmyckning kan bäras både till kjol och till långchuba.

Klädseln och dekorationsstilen i de olika delarna av Trochu-flodens avrinningsområde varierar beroende på flodens sträckning. Uppströms, såsom i Sastod, är kläderna färgstarka och varierade medan de längre nedströms, som i Sergu, blir enklare och mer praktiskt orienterade med färre smycken. Detta visar tydligt hur landskapets höjdnivå påverkar klädseln samtidigt som det visar hur det kulturella sammanhanget bevaras inom hela flodområdet i trots med variationerna.

08

ཅི་མུ་ལི་འི་བུད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱུ།

TROCHU

TSIMULING,

KVINNORS DRÄKT

1 གོལ་ཐེ་རྒྱ
Golozide

2 འབྲུ་ས།
Jesa

3 རྩུ་ཁྱེ
Dukhre

4 ལུ་བ་ལ།
Nepala

5 མཛོ་ལ་ཕོ་ས།
Dzolapu

6 འཇའ་བདུན།
Jabdun

7 ཆབ་མ།
Ornamentskärp

8 རྩུ་རྩེ།
Dzede

9 གྲའ་བ།
Dradpa

Rongchu'nag är en flod som rinner från södra delen av Mao'ergai till Trochu härad och kallas även Chu'nag-floden. Områden som Tsimuling inom denna flods avrinningsområde tillhörde tidigare till största delen Zungchu härad, men sedan år 1957 har de förts över till Trochu härads förvaltning.

Kvinnoklädseln i Tsimuling som huvudfokus skiljer sig från den i Större Trochu-området. Här finns många olika typer av kläder och tillverkningsprocesserna är relativt komplexa. En fullständig dräkt omfattar hatt, skjorta, långchuba, dzolapu, midjeband, skor samt utsmyckningar som huvudprydnad, örhängen, elfenbensarmringar och annat.

Frisyr och hatt

Tidigare flätade kvinnor en hårfläta på vardera sidan av pannan, kallad da'ke, och sammanfogade därefter dessa två flätor med resten av håret till en treflåta. På flätan trädde man hårsmycken och i flätans ände flätades tråd in, därefter virades flätan motsols runt hjässan med änden hängande vid vänster tinning. Numera flätar man in ulltråd vid änden av en konstgjord hårfläta kallad golozide, på denna bärs ett lokalt silverhårsmycke kallat jesa. Jesa, som sitter i mitten av flätan, är ovalt och inlagt med turkos och korall, på båda sidor av flätan finns också ett silverornament i form av en åttabladig blomma. Vidare finns vid vänster och höger tinning ett par sadelformade huvudringar, i mitten av dessa sitter en elfenbensring lokalt kallad dukhre. Den inflätade tråden är huvudsakligen gjord av silke eller ull och färgen är oftast rosa, blå och svart.

Yngre kvinnor föredrar rosa och fäster dessutom sidenband i olika färger vid inflätningens ände, tillsammans med inflätningstråden faller de ned i form av tofsar. Enligt äldre personer på platsen brukade kvinnor tidigare linda silverfolie runt flätans ände, som dekoration. Efter att huvudprydnaderna arrangerats tvinnas den konstgjorda treflätan tillsammans med den inflätade tråden och det lindas på huvudet, de färgade tofsarna hänger naturligt ned från nacken, ganska långt, men kan också beroende på personlig preferens låtas falla kortare. Kvinnor i detta område har inte seden att bära huvudtyg. För att hålla värmen under vintern bär de en rävpälsmössa, kallad lwadawa, vars ytterlager görs av tyg eller truk.

Trochu Tsimuling, kvinnors dräkt 153

Skjorta

På överkroppen bärs skjorta i tibetansk stil. Kragen finns både med brokadkantning och i enkla, okantade varianter. Skjortan har tre knappar: en vid kragen, en i mitten och en vid armhålan. Färgen varierar med personlig smak.

Långchuba

Utanpå skjortan bärs en kortärmad långchuba lokalt kallad lo'nae taho, där "lo'nae" betyder fårull. Chubans krage är separat från framkanten och stående, den tillverkas av filtmaterial och är kantad med päls, päls som numera ofta ersätts av konstpäls. Framkanten viks utåt och vid det övre hörnet av den utvikta kanten hänger korta silkestofsar som dekoration. På sommaren bärs lo'nae taho med korta och breda ärmarna som når armbågen. Ärmslut och nederkant är kantade med bred, mönstrad truk, med ytterligare kantning i färgad tråd. Vid varmt väder, arbete eller högtidliga tillfällen har kvinnorna för vana att ta av höger ärm. Under vintern bär de långärmade chubor vävda av ull, kallade lo'nae i lokal dialekt. Enligt lokalbefolkningen broderades tidigare på dessa chubor mönster som svastikor eller stupor på vänster axel, men sådana dekorationer är idag sällsynta.

Trochu Tsimuling, kvinnors dräkt 155

Dzolapu

Vid bröllop, nyår, hästkapplöpningar, sång- och dansuppträdanden och andra högtidliga tillfällen bär kvinnorna ett plisserat plagg kallat dzolapu. Den övre delen är ärmlös med rak krage och öppning framtill, medan den nedre delen utgörs av en veckad kjol. Enligt äldre personer här bars det plagget sällan förr i tiden men det blev gradvis vanligare från mitten av 1900-talet.

Dzolapu kan delas in i flera typer beroende på material: av linne kallas det sopho, av vanligt tyg kallas det gaego, av ull kallas det lo'nae-gyawa eller lo'nae-stegoe, av truk kallas det phursdego. Av dem är den äldsta formen sopho av linne, de andra varianterna utvecklades senare. Numera tillverkas veckdelen genom olika kombinationstekniker och de olika modellerna har olika namn utifrån hur deras material kombineras. Konkret innefattar de: veck av sammanfogade tygstycken i olika färger, veck av kombinationen linne och truk, veck av kombinationen gyalo-truk och filtmaterial, veck av kombinationen enfärgat vadmål och filt i olika färger.

Överdelen av dzolapu är uppbyggd i ett inre och ett yttre lager av linne och truk, en dekorativ tygremsa är fastsydd längs ryggradens mitt. Det finns också varianter med andra material och dekorationer. Vissa kjolar har bred pälskantning vid framöppning och nederkant, idag ersatt med konstpäls. På veckningen löper 1–3 horisontella band av siden i olika färger, vackert som en regnbåge, också enklare varianter utan sådana band finns. Vid bärande sluts kjolen runt kroppen framtill. På vinternversionerna används tyngre material såsom filt, medan man på sommaren använder lättare material, som vanligt tyg eller linne.

Äldre kvinnors klädsel liknar den i områden som Dokha: över den tibetanska skjortan bär de en ärmlös jacka med krage kantad av gyaluo-truk, nedtill en enkel elegant svart kjol av tyg. Yngre kvinnor bär kjolar vävda av ull med bred truk-kantning vid midjan och framöppningen, i sin tur kantad med färgad tråd. Kjolen har slitsar med brokadkantning på båda sidor av nederdelen och ovanför slitsen finns sydda bladformade dekorationer.

Midjeband

Midjebandet kallas dzede och är vävt av ull, främst i rött och gult. Det lindas två till tre varv runt en långchuba eller dzolapu och knyts baktill i midjan, varpå tofsarna som finns i dess båda ändar faller ned till nederkanten. Det sägs att traditionell klädsel i området ursprungligen inte inkluderade midjeplagg eller midjesmycken, men idag bär ett litet antal kvinnor midjeplagg.

Skor

Skor kallas generellt dradpa här. Förr bar kvinnor tibetanska stövlar, som här kallas kodmar, med sulor av kohud och skaft av truk. Numera används de sällan utanför högtidliga tillfällen.

Smycken

Kvinnorna bär silverörhängen kallade nepala, i små eller stora varianter men båda inlagda med korall och med silvertofsar i änden. De små örhängena kan även vara inlagda med turkos och bärs på örat. De stora örhängena är sammanbundna i par med ett fint korallpärlband och bärs runt halsen så att de hänger över bröstet, eller så fästs de i konstgjorda flätor och hänger vid tinningarna. Det sägs att kvinnor tidigare bar de stora örhängena direkt på öronen, men för att örsnibbarna inte ska slitas sönder används de numera oftare som huvud- eller bröstprydnader.

Övriga smycken liknar dem i andra tibetanska områden: på halsen bärs små ga'u-askar i silverkedjor; på handlederna bärs elfenbensarmringar kallade jabdun; vid midjan bärs ornamentskärp smyckade med silverbubblor.

I Trochu härad finns även en traditionell dans kallad khase-tawen eller "rustningsdans". Tidigare, vid avfärder till strid eller vid triumferande återkomster, bar män särskilda hjälmar, rustningar och vapen och framförde denna traditionella dans. Kvinnorna deltog också i dansen, klädda i lokal dräkt och därför kallas kvinnornas klädsel även för khase-tawen-dräkt.

Genom tidens förändringar och historiens påverkan har kvinnorna i detta område fortsatt att bevara den lokala kulturens särdrag väl. Dessa kläder och smycken utgör därför inte bara välbevarade och autentiska traditionella dräkter i Trochu härad utan är också en viktig del av kulturen i Chu'nag-flodens avrinningsområde.

09

ཐུན་ཚེ་འོད་ལུང་གི་གོས་རྒྱ།

TRITSANG, DRÄKT

1 མགོ་རས།
Huvudduk

2 ལཱ་རིང་།
Långrock

3 འགག་སྟོང་།
Ärmlös
jacka

4 བང་གདན།
Midjeplagg

5 སྒྲ་རགས།
Midjeband

6 དུལ་གྱི་ལག་གཏུབ།
Silverarmringar

7 རས་ལྗམ།
Tygskor

Tritsang härad ligger i Zungchu-flodens avrinningsområde och gränsar i öster till Dagur stad, med en genomsnittlig höjd över havet på cirka 1300 meter tempererat monsunklimat är levnads-sätt huvudsakligen jordbruk.

Under perioden med Gyarongs arton hövdingadömen tillhörde området jurisdiktionen för hövdingadömet Doling, ättlingar till Mupy. År 1449 ledde Yungdrung Lodro sin familj och trupper från Baoxing till Lungu, därför kallades Doling-hövdingadömet även för "Lungu jebu" – "Lungu" är ett annat namn för dagens O'Lung köping.

Under inflytande av olika yttre faktorer har den traditionella folkliga kulturen i Tritsang-området utsatts för betydande påverkan, dock fortsätter vissa äldre personer i områden som O'Lung än idag att bära lokala traditionella kläder, så att denna särpräglade klädkultur har levt vidare.

Kvinnors dräkt

Kvinnornas klädsel i området är relativt enkel och praktisk, en komplett dräkt omfattar huvudduk, långrock, armlös jacka, midjeband, midjeplagg, skor samt tillbehör såsom penningpung.

Huvudduk

Lokalt flätade kvinnor tidigare sitt hår i en eller två treflätor och lindade därefter ett huvudtyg runt huvudet. Numera använder de inte längre huvudtyg utan har ersatt det med en huvudduk. Vid bärande placerar man ena änden av en lång tygremsa över hjässan och lindar successivt återstoden runt huvudet. Huvudduken tillverkas vanligtvis av vanligt tyg, bomull eller sammet och färgerna är främst vitt och svart.

Enligt lokalbefolkningen bär barn blå eller gula mössor, först vid tolv års ålder får de börja bära huvudduk.

Långrock

Utanpå skjortan, gjord av vanligt tyg i varierande färger och modeller, bärs en långrock vars övergripande utseende liknar den i Chuchen-området. Långrocken har högerknäppning och innerdelen når endast till midjan. Längs framkanten finns tre knappar: kragknapp, mittknapp och armhålsknapp. Ytter- och innerdelarna överlappar under höger arm, kanten som löper längs överlappningen når ned till låret och har på samma sätt tre knappar i följd. Vid vardagsbruk väljer kvinnorna oftast enfärgade långrockar utan broderi och kantning; vid högtidliga tillfällen dekoreras krage och framkanter med vackra broderier av blommor, vattenvågor och bergskedjor. Långrockens färg är främst blå, svart och röd. Vid arbete, för att inte smutsa ned ärmarna, bär kvinnorna ärmskydd i tyg dekorerade med blommönster; dessa ärmskydd sträcker sig från handled till armbåge och har elastiska band i båda ändar.

Ärmlös jacka

Ovanpå långrocken bärs vanligtvis en ärmlös jacka. Den har slitsar på båda sidor av nederdelen och på insidan av slitsarna finns breda kantningar i avvikande färg, för att göra plaggets kanter mer slitstarka. Den ärmlösa jackan är oftast svart och tillverkas vanligtvis av manchestertyg eller andra tyger, men det finns även varianter av fin jakull eller fårull.

Ärmlös jacka finns i två typer: snedknäppt och rakknäppt. Den snedknäppta jackan har i vissa fall en inre kant vid kragen, vissa modeller har tygstycken med blommönster som inre kant men det finns även enklare varianter utan kantning. Längs framkanten finns kragknapp, mittknapp och armhålsknapp. Den rakknäppta jackan, vid krage och framkanter, har kantning av tygremsor broderade med blommor och blad.

Midjeband

Lokala kvinnor använder ett platt midjeband vävt av ofärgat ullgarn med något lös varp och väft, dess ändar avslutas med tofsar. Vid bärande lindas midjebandet två till tre varv runt midjan och knyts fast. Tofsarna i båda ändar hänger inte framför eller bakom kroppen, som i andra områden, utan stoppas in i midjebandet.

Midjeplagg

Framtill på långrocken knyts ett svart midjeplagg. På förklädet är en fickliknande tygbit fastsydd, broderad med utsökta geometriska mönster eller blommönster. På vissa midjeplagg delas denna tygbit i två fickor genom en söm i mitten. Fickorna kan användas för att förvara pengar och föremål och har därmed både praktisk och dekorativ funktion. Det finns även enklare varianter utan broderad tygbit där midjeplagget endast är enfärgat svart. Midjeplaggets nederkant och båda sidor är kantade med blombroderade breda tygband. Midjeplaggssbandet vävs av flerfärgade tunna trådar i platt form och har vid sidan om en praktisk funktion även dekorativ effekt genom sina jämna och regelbundna vävmönster. Vid bärande lindas bandet två varv runt midjan och knyts framtill.

Skor

Tidigare bar kvinnor till vardags halmskor eller enfärgade tygskor, vid högtidliga tillfällen bar de broderade tygskor. Numera bär de oftast tygskor köpta på marknaden.

Smycken

Kvinnornas sätt att bära smycken liknar det i de flesta tibetanska områden. På handlederna bärs silverarmringar och i öronen örhängen av guld eller silver, antingen med tofsar eller i ringform. Vid midjan bärs penningpungar broderade med geometriska mönster och blommönster. I övrigt finns ingen vana att bära ett stort antal smycken.

Vid bröllop, enligt lokalbefolkningen, täcker bruden sitt huvud med en röd huvudduk för att dölja ansiktet och alla klädesplagg samt skor måste vara röda.

Mäns dräkt

Männen, oavsett årstid, bär en svart huvudduk lindad runt huvudet till vardags. Klädseln liknar i stort kvinnornas med långrockar av enfärgat tyg utan kantning vid krage och andra delar och vid midjan bär de en liten kniv. På fötterna bärs tygskor eller halmskor och kring underbenen lindas benlindor av filt eller valkat tyg.

Att vissa företeelser utvecklas och blomstrar, andra förfaller och försvinner, är en naturlig ordning; de traditionella kläddvanorna och smyckessederna hos den tibetanska befolkningen i Tritsang har påverkats av tidens förändring men man fortsätter att bära traditionell klädsel, något som i sig inte är lättvunnet.

10

ཀམ་ལུ་སྒྲེས་མའི་གོས་རྒྱན།

TASHI LING GANPU,
KVINNORS DRÄKT

① བགས་སྒོར།
Takskor

② ལྷ་དཀར།
Laka

③ ཏུན་ཐུ།
Dentu

④ དར་ཉི།
Darsde

⑤ རྩ་ཟེ།
Nazea

⑥ དེ་ཡེ།
Daeye

⑦ དུ་ཤ་སྒྲ་གཙོ།
Desha-najo

⑧ གཡུང་རྒྱུང་སྤུ་བགས།
Yungdrung-sutak

⑨ ད་ཁབ་ཅས།
Dakap-che

⑩ རྒྱུང་པེ།
Drungpe

⑪ ལྷ་ག་པགས་ཅེ།
Dapa-tse

Ganpu köping ligger i sydöstra delen av Tashi Ling Dzong, cirka 8 km från häradets centrum. Genomsnittlig höjd över havet är cirka 1800 meter och klimatet är högbergs- och ravinklimat, levnadssättet är huvudsakligen jordbruksbaserat.

Förr, under Gyarongs arton hövdingadömen var hövdingadömet Tashi Lings makt omfattande: i öster omfattades garnisoner som Ganpu, Mudo och Gyotsi, i väster områden som Somang, Choktse och Dambha. Beträffande Tashi Ling-hövdingadömet ursprung finns en uppfattning att det ursprungligen var ett utsprång från Geshitsa-hövdingadömet. Under Tashi Lings blomstringstid blev en familjemedlem stamfader till Somang-hövdingadömet, hans namn var Takla Konchok Kyap och han hade tre söner och en dotter, vilka blev förfäder till hövdingadömen i områden som Choktse, Dzonggak och Dambha. "Tashi Ling" betyder på tibetanska "den lyckobringande platsen". Namnets ursprung sägs vara följande: förr byggde soldater som bevakade det tibetanska imperiets gränser en befästning på en plats som besatt "de tio fullkomligheterna", utifrån den betingelsen bildades platsnamnet. Senare började man använda ortsnamnet som benämning på hövdingadömet, vilket blev till "Tashi Ling-hövdingadömet".

Den fullständiga klädseln omfattar långrock, överdel, kjol, midjeband, midjeplagg, byxor och skor samt smycken såsom huvudprydnader, örhängen, desha-najo och nålaskar.

Tashi Ling Ganpu, kvinnors dräkt 179

Huvudutsmäckning

Tidigare delade kvinnor håret i två delar och flätade dem till treflätor, som sedan korsades och lindades runt huvudtyget. Vålbärgade och högt uppsatta kvinnor flätade håret vid pannans båda sidor i små, fina flätor som hängde ned i en form liknade en halvbåge, medan resten av håret flätades i två treflätor och av tyg eller valkat ylletyg tillverkades två ihåliga hårfodral vilka dekorerades med flera varv av korallpärlband. Dessa två fodralen träs över flätorna och korsas på hjässan, korsningspunkten fixeras med ett huvudsmücke i silver, blomformigt och inlagt med korall, lokalt kallat takskor. Numera flätar relativt få kvinnor håret på det sättet, i stället använder de huvudprydnader som sys av sammet eller vävt tyg till ett slags remsor i färgen rött eller blått, bland dessa remsor sitter taskor. Taskor finns i flera varianter: silverblomma med en infattad ädelsten; ovalt smycke av guld eller silver med inlägg av korall och turkos; runt silverornament

med en infattad ädelsten. På båda sidor av taskor finns många korta pärlsträngar ordnade i ringform, eller så dekoreras huvudprydnaden med tre par ringformade guldsmycken med korallinlägg, eller så varvas korta pärlsträngar och ringformade smycken längs det avlånga hårfordralet. I sin helhet kallas den dekorationen lokalt för laka. Efter att laka arrangerats fästs den på huvudtyget. Vissa personer lindar samtidigt en inflätad tråd som kallas dentu och flätas av silkestrådar i färgerna svart, blå och lila. Den del som återstår efter lindningen hänger naturligt ned längs ryggen.

Huvudtyget kallas lokalt darsde. Tidigare vek man det horisontellt i 2–4 lager innan det bands runt huvudet och den tillverkades oftast av enkla tyger utan broderi eller dekoration. Numera tillverkas de flesta huvudtyg av sammet och ytan är ofta horisontellt broderad med symmetriska mönster såsom geometriska figurer och meandermönster i olikfärgad tråd. Den vänstra kanten på de flesta huvudtyg är broderad med inåtriktade sicksackmönster och längs den främre kanten sitter blomformade silverbubblor. Det sägs att sicksackmönstret har funktioner som att återgälda välgärningar och avvärja ondska. Vissa huvudtyg är även broderade med cirkulära motiv som representerar sol, måne och stjärnor. Kvinnorna måste börja bära huvudtyg från och med giftermålet; att inte bära det anses respektlöst och oartigt. Tidigare kunde flickor börja bära små huvudtyg redan från tre års ålder.

Tashi Ling Ganpu, kvinnors dräkt 183

Långrock

Kvinnor bär en långrock kallad daeye. Den har diagonal knäppning till höger med totalt fem knappar: en vid kragen, en i mitten och tre vid armhålan. Innerdelen når endast till midjan. Långrocken tillverkas huvudsakligen av blått tyg eller siden. På höger sida av fållen finns en hög slits. Vid slitsens kant, ytterkanten, ärmsluten och kragen används två parallella tygband, vardera cirka tre till fyra fingrar breda, som kantning. På dessa tygband finns broderade mönster såsom slingrande växtornament. Denna typ av långrock bärs ofta tillsammans med en ärmlös sidenjacka vars kantning utförs på samma sätt som långrockens.

Tashi Ling Ganpu, kvinnors dräkt 185

Dessutom finns en tvådelad modell där långrocken delas vid midjan till överdel och kjol, vilket gör den mer praktisk att bära. Denna bärs främst vid högtider och dans. Överdelen är huvudsakligen gjord av siden och de två ärmarna i vitt tyg sys på separat. Krage, framkanter och ärmslut dekoreras med två parallella kantband av lyckobringande mönster och broderier. Ärmarna består av två lager: den yttre ärmen når nedanför armbågen, innerärmen når handleden. Enligt lokalbefolkningen görs denna dubbla ärmkonstruktion enbart av estetiska skäl. Kjolen har höga slitsar på båda sidor och slitskanterna dekoreras

med tygband broderade med blommor samt kantning av guldtråd. För att förstärka öppningen vid slitsens topp sys där fast tygstycken med lyckobringande mönster. På baksidan av kjolens midja, centralt längs den övre kanten, sys två dekorativa "ärmar" i olika längd ovanför varandra. Ärmsluten dekorerar med flera lager av kantband med blommönster, broderier och guldtråd. Det finns också de som bär enkla blå eller svarta långrockar, utan broderi och kantning, ofta tillsammans med en svart ärmlös jacka.

Överdel och kjol

När långrock inte bärs använder ett fåtal kvinnor en sidenöverdel i blått, tillsammans med den bärs en kjol kallad dekanpa. Överdelen är snedknäppt till höger och har en kort slits på vardera sidan av nederkanten. Ärmslut, krage, framkanter och nederkant dekorerar med två breda parallella tygband med broderier och guldtråd. Längs framkanten finns fyra ihåliga knutar som utgör knappar: en vardera vid krage och mitten samt två vid armhålan. Denna typ av överdel finns i flera varianter. Dekanpa i sin tur tillverkas av enfärgat tyg och har en veckad struktur, vid midjans övre kant finns tygband fastsydda för att knyta fast den. Eftersom kjolen endast omsluter baksidan på kroppen behöver den vanligtvis bäras tillsammans med ett midjeplagg.

Tashi Ling Ganpu, kvinnors dräkt 189

Midjeband

Vid midjan knyts ett platt midjeband kallat yungdrung-sutak, det är vävt av silkestråd eller ullgarn i olika färger. Midjebandet är relativt brett och lindas cirka två varv runt midjan innan det knyts baktill så att båda ändarnas tofsar hänger ned naturligt.

Midjeplagg

Midjeplagget kallas drungpe och tillverkas av purpurröd siden med broderade blommönster. I mitten finns ett eller två veck och ovanför dessa sys rektangulära sömmar med vit tråd för att fixera vecken. Längs midjeplaggets övre kant sys en svart tygremsa som är något längre än förklädets bredd, i dess två hörn sitter tunna flätade knytband. På midjeplaggets båda sidor och längs nederkanten finns breda svarta kantband, dekorerade med stora sammanhängande blommönster och guldtråd. På insidan av dessa svarta kantdekorationer sitter smalare tygremsor med blombroderier.

I midjeplaggets fyra hörn, eller ibland endast de två nedre, sys spiralformade växtornament av svart tyg och dessa spiralformade växtornament är placerade mellan kantdekorationerna. Olika midjeplagg skiljer sig åt i broderimönster och kantning, vilket ger stor variation.

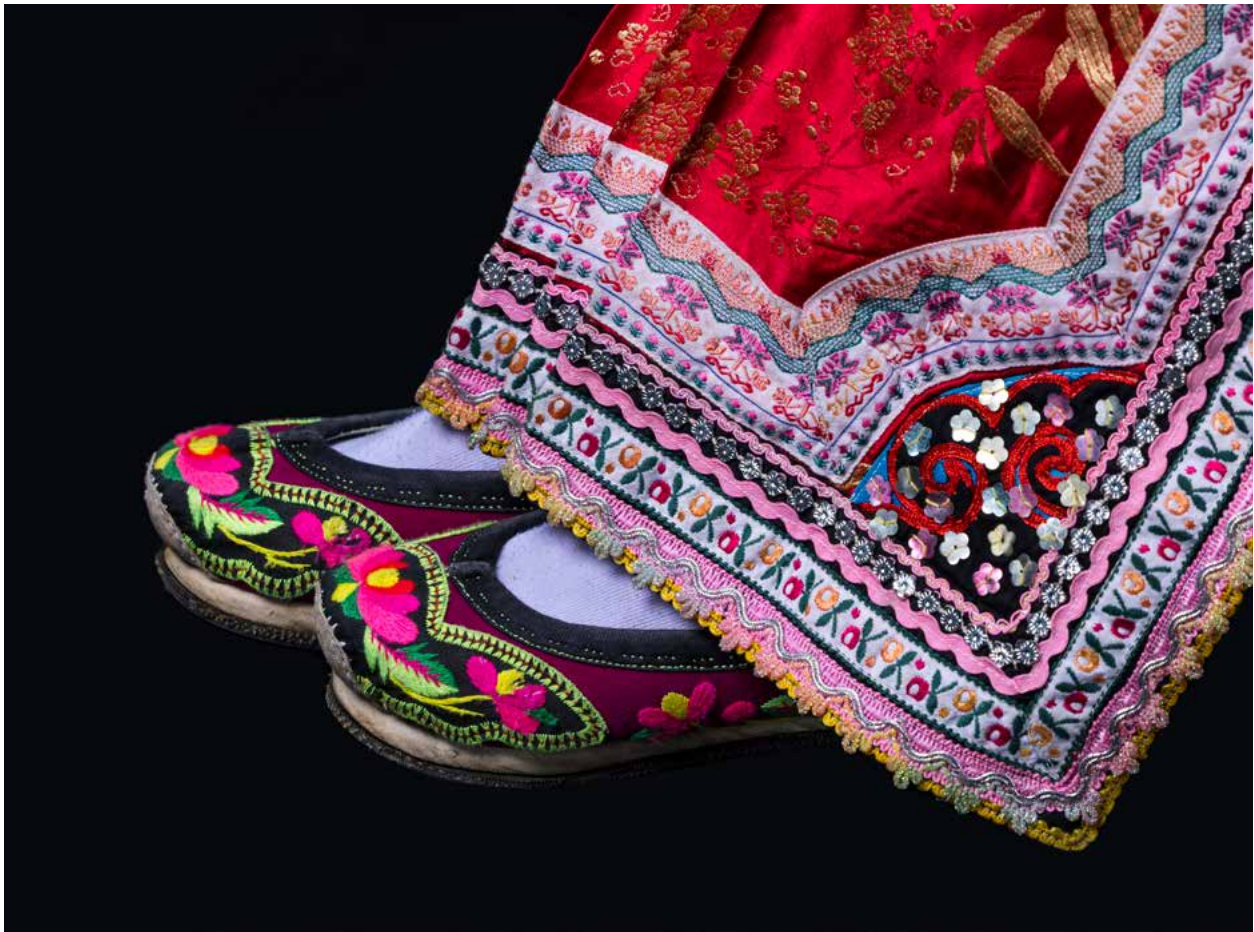

Byxor

På underkroppen bärs byxor av svart tyg, med vida benslut. Vid bensluten sys dekorativa tygband i applikationsteknik, på en bred svart bas broderas stora blommor. Ovanför och nedanför tygbanden dekoreras det med guldtråd och smalare mönstrade rosa tygband; alternativt bärs enkla enfärgade vida byxor utan broderi och kantning, eller vanliga byxor efter personlig smak.

Skor

Tidigare bar man halmskor eller tygskor, numera bärs vid högtidliga tillfällen broderade skor kallade dapa-tse, med dubbla sulor av gummi och flera lager tyg samt ovandel av blombroderat tyg; till vardags används läder- eller tygskor som köps på marknaden.

Andra smycken

I öronen bärs silverörhängen kallade nazea, vilka är populära lokalt. Örhängets ringformade änddel böjer sig uppåt och vid böjen sitter ett korallinlagt silverornament i form av en önskejuvel. Nedanför hänger två stora korallpärlor mellan vilka en silvertofs hänger, silvertofsens ände hänger i sin tur små koraller och silverblad. Vid sidan om det bärs även andra typer av örhängen.

Runt halsen bärs fyrkantiga eller runda ga'u-askar med korallinlägg, ga'u-askarna hänger i silverlänkar eller korallsträngar, eller i halsband växelvis trädde med turkos och korall. Vid kragen bärs ett silversmycke kallat desha-najo, från det hänger tofsar i vilkas ändar små redskap som öronskrapor och tandpetare hänger ned. På handlederna bärs silver- eller elfenbensarmringar. På höger sida av midjan bärs en nålask kallad dakap-che, i änden har den tre silvertofsar. Vid midjan bärs även ett ornamentskärp med röd läderbas på vilken genombrutna silverbubblor är fastsatta i rad.

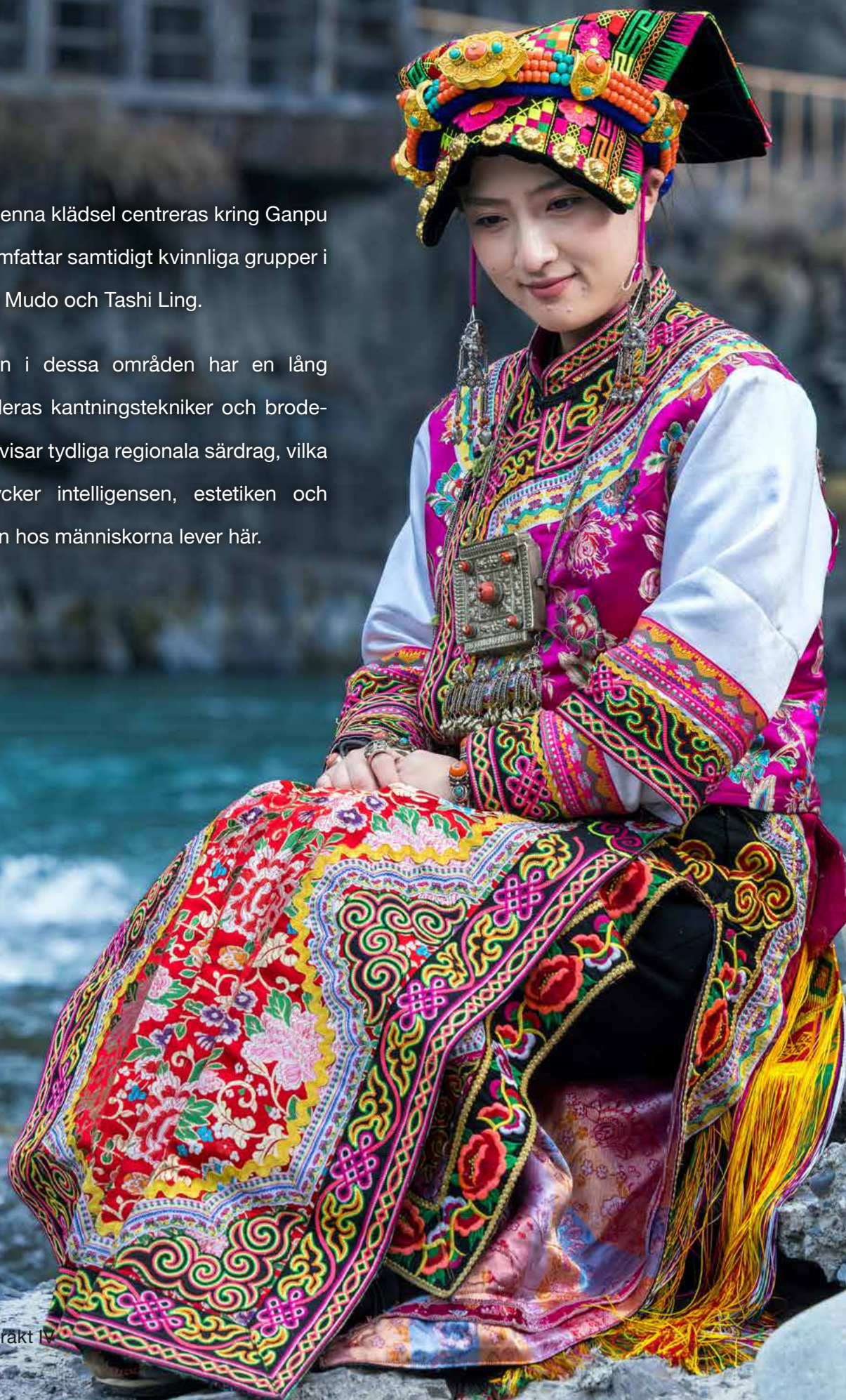

Tashi Ling Ganpu, kvinnors dräkt 197

Bärandet av denna klädsel centreras kring Ganpu köping men omfattar samtidigt kvinnliga grupper i områden som Mudo och Tashi Ling.

Klädtraditionen i dessa områden har en lång historia och deras kantningstekniker och broderimönster uppvisar tydliga regionala särdrag, vilka levande uttrycker intelligensen, estetiken och arbetsamheten hos människorna lever här.

11

ཐུག་ལེའི་བུད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱུན།

TASHI LING

MYAGLO, KVINNORS

DRÄKT

1 དང་སྒྱིང་ཅི།
Dasnyangtsi

2 སུམ་ལག།
Sumlag

3 ལྷ་པ།
Hrupa

4 རྩ་ཟེ།
Nazea

5 དང་སྒྱིང་རི།
Dasnyangri

6 ཁོས་ཐྱེ།
Khodi-chuba

7 ཏེ་སུ་ཐག་ས།
Tesutak

8 སུ་ངེ་ཆབ་མ།
Pu'nge chabma

9 ལྷ་པ།
Drungpa

a ཟེ་ཐྱེ།
Zedae

10 ཐུལ་པོང།
Telpon

11 སྒོ་རོང།
Lorong

12 བ་རྩེ་ལེ།
Babhele

13 ཁོ་ཐྱེ།
Khodi

14 ལྷ་པེ།
Dewe

Myaglo köping ligger i nordvästra delen av Tashi Ling härad med en genomsnittlig höjd på omkring 2700 meter över havet, klimatet är ett högplatå-bergsklimat och levnadssättet är till hälften agrart, till hälften pastoralt.

Under perioden med Gyarongs arton hövdingadömen lydde Myaglo ursprungligen under hövdingadömet Tashi Ling men kom senare att tillhöra hövdingadömet Somang. Somang kallas i lokal dialekt även "Somo" och ibland "Samang", vilket betyder "land av överflöd". Somang-hövdingadömet omfattade fem dalar i Somang-riktningen, nio dalar i Khoksrung-området och femtiofem dalar i Trochu-området – sammanlagt omkring sjuttio dalar. Därtill fanns tre stammar i Zangkar-området, dess territorium var större än de omgivande hövdingadömenas områden. Somang-hövdingadömet tidigare officiella residens uppfördes vid Lhagyaling, därefter etablerades successivt officiella residens i Dokha, Myaglo, Gyadpe och på andra platser.

Kvinnodräkten i Myaglo liknar den i Barkham- och Somang-områdena men har ändå lokala särdrag. En komplett dräkt omfattar långchuba, hundraveckad kjol, midjeband, midjeplagg, skor och andra plagg samt huvudprydnad, örhängen, halsband, ornamentskärp, telpon, lorong och andra smycken.

Tashi Ling Myaglo, kvinnors dräkt 203

Huvudprydnader

Förr delade kvinnor håret i två delar och flätade vardera till en treflåta, i den flätade man in färdigflätade silkestrådar som lokalt kallas dasnyangri. I välbärgade hushåll dekorerades flätorna dessutom med strängar av turkos och fina korallpärlor. I modern tid flätar majoriteten kvinnor inte längre håret ens till högtidliga tillfällen, istället fäster de smyckena direkt på trådfältor i violett, svart eller blått. Vid bärande lindas trådfältorna korsvis över huvudduken ti vå till tre varv och knyts vid nacken där ändarna låts hänga ned naturligt. På trådfältorna sitter fem tvärgående pärlband med turkoser och koraller, deras mitt pryds av ett ovalt guld- och silverornament som kallas dasnyangtsi och är infattat med ädelstenar som turkos och korall; på båda sidor finns 2–3 ringformiga guld- och silverornament kallade sumlag, som fingerringar i sadelform till utseendet. Hela huvudprydnaden placeras framtill och fästs på huvudtyget. Äldre personer använder i vardagen endast färdigflätade svarta ull- och silkestrådar för att parallellt fixera huvudtyget och bär inga andra smycken.

Tashi Ling Myaglo, kvinnors dräkt 205

Huvudtyget kallas lokalt hrupa. I detta område tillverkas det oftast av svart sammet och storleken är stor så den kan täcka tinningarna på båda sidor. Hela tygets yta täcks av olika broderade mönster såsom geometriska mönster, meandermönster och inåtriktade sicksack-mönster. Längs framkanten sitter flera silverblommor infattade med korallpärlor eller små silverbubblor.

Förr måste kvinnor att bära huvudtyg i vardagen medan det i nutid, förutom hos ett fåtal äldre, är sällsynt. De modeller som äldre bär har färre broderi och mer elegant återhållna färger, modeller yngre bär har däremot klara färger och utsökta broderier.

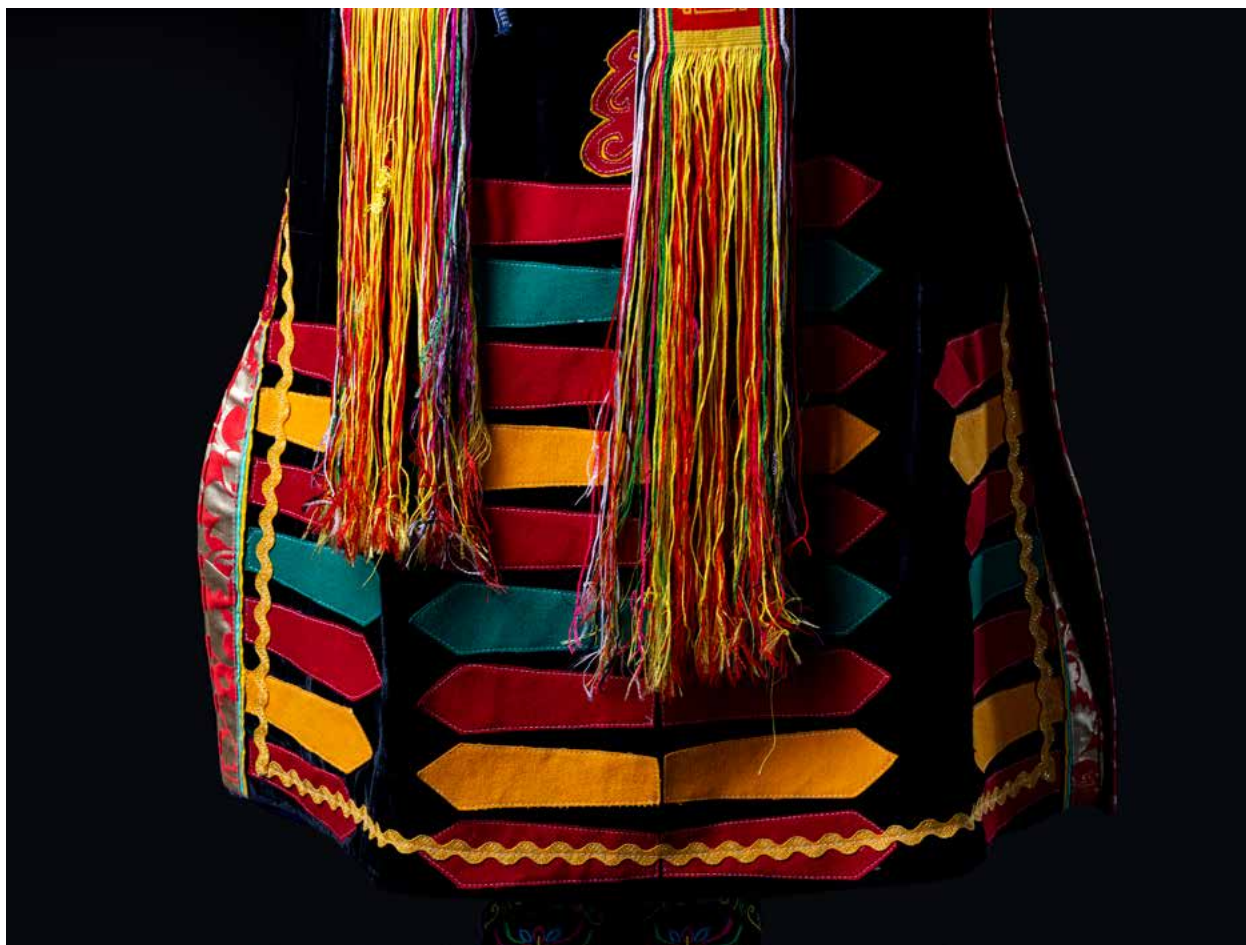

Långchuba

På kroppen bärs en lång chuba som lokalt kallas khodi. Förr vävdes den av ull men idag tillverkar man den av guldsammet, filtliknande tyg eller andra textilier. Kragen och framkanten är separerade, kragen görs oftast av smal brokad. Från kragen till slutet av den övre framkanten bildar öppningen en trubbig vinkel och insidan fodras med bredare brokad, manchester eller rött kläde; fodrets kant förses med cirka två fingrar bred brokad som vid bärande viks utåt. Insidan av ärmsluten har en bredare kant av kläde ovanpå vilken ytterligare en cirka två fingrar bred brokadkant läggs, även här viks fodret utåt vid bärande. Den nedre framkanten kantas med brokad cirka två fingrar bred och både denna kant och fällen dekoreras med dekorativa band med guldtråd i vågmönster och liknande. På båda sidor av chuban finns sprund upp till

knäna, sprundens kanter har en brokadkant cirka två fingrar bred. Vid sprundets övre del finns en dekoration kallad babhele, med gula tygstucken som bas tar den formen av en önskejuvel, på de gula tygstyckena är röda lyckomönster i kläde är fastsydda och i nedre änden sitter en liten silverbubbla. På båda sidor om sprunden finns sju regnbågsband ovan varandra, de kallas khodi och är gjorda av kläde i olika färger, spetsen på dess pilformade ändar pekar bort från sprundlinjen. På bakstyckets nedre mittparti finns nio grupper regnbågsband arrangerade uppifrån och ned, varje grupp bestående av två tygband med pilformade ändar riktade bort från varandra; i vissa varianter är små silverblommor placerade mellan de två banden i en grupp och ovanför regnbågsbanden sys babhele-dekorationer fast. Enligt lokal utsago är antalet regnbågsband fast. Långchubans krage, framkant och fäll kantas med gul silkestråd och på insidan av fällen, samt på sprundens insidor, finns något bredare kantband av blått tyg. Denna dräkt bärs huvudsakligen vid högtidliga tillfällen men kantning och färger varierar.

Hundraveckad kjol

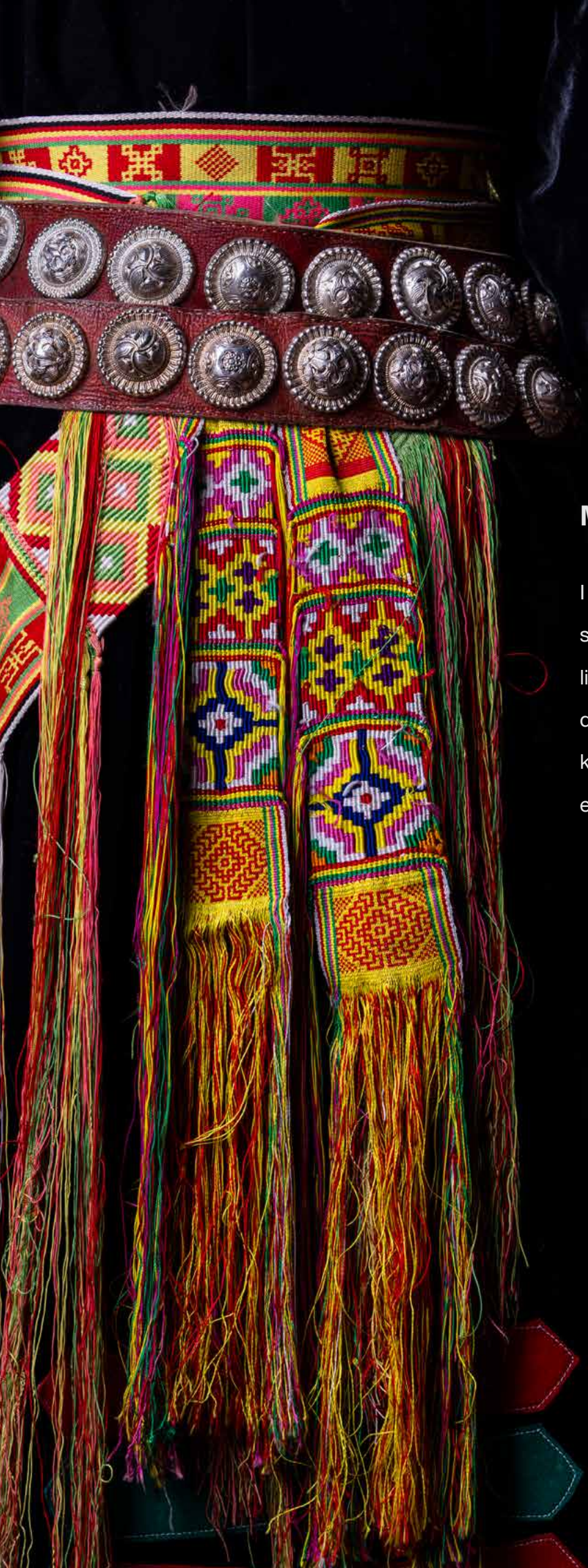
På underkroppen bärs en hundraveckad kjol kallad dewe. Förr tillverkades den huvudsakligen av linne eller bomull men numera oftast av siden eller tyg. På kjolens båda sidor görs flera veck i olika färgade tyger, helhetsfärgen hålls dock enhetlig. Kjolens öppning kantas med cirka tre fingrar bred brokad. Vid bärande stängs öppningen på kroppens vänstra sida och binds fast i midjan med band på insidan. Vid förvaring ordnas först vecken, därefter viks kjolen horisontellt på mitten, rullas från ena sidan och binds slutligen ihop med ett platt tygband.

Vid högtider bär kvinnorna långchuban utanpå den hundraveckade kjolen, eller så bärs en ärmlös jacka kallad padege upptill och nedtill en halvlång khodi. Den ärmlösa jackans öppning är designad centralt framtill, vid ärmhålen finns en brokadkant, på båda sidor av fällen korta sprund och vid sprundens övre del babhele-dekoration; ytterskiktet på den ärmlösa jackan är av brokad och fodret av längre konstpäls eller liknande material. Halvlängds-khodi tillverkas på samma sätt som långchuban, med samma kantningsteknik, men utan överdel. Man kan också, liksom i Barkham, bära långrock tillsammans med hundraveckad kjol.

Äldre bär i vardagen enklare kjolar, med eller utan sprund i fällen på båda sidor, med få eller inga kantningar på kjolkroppen.

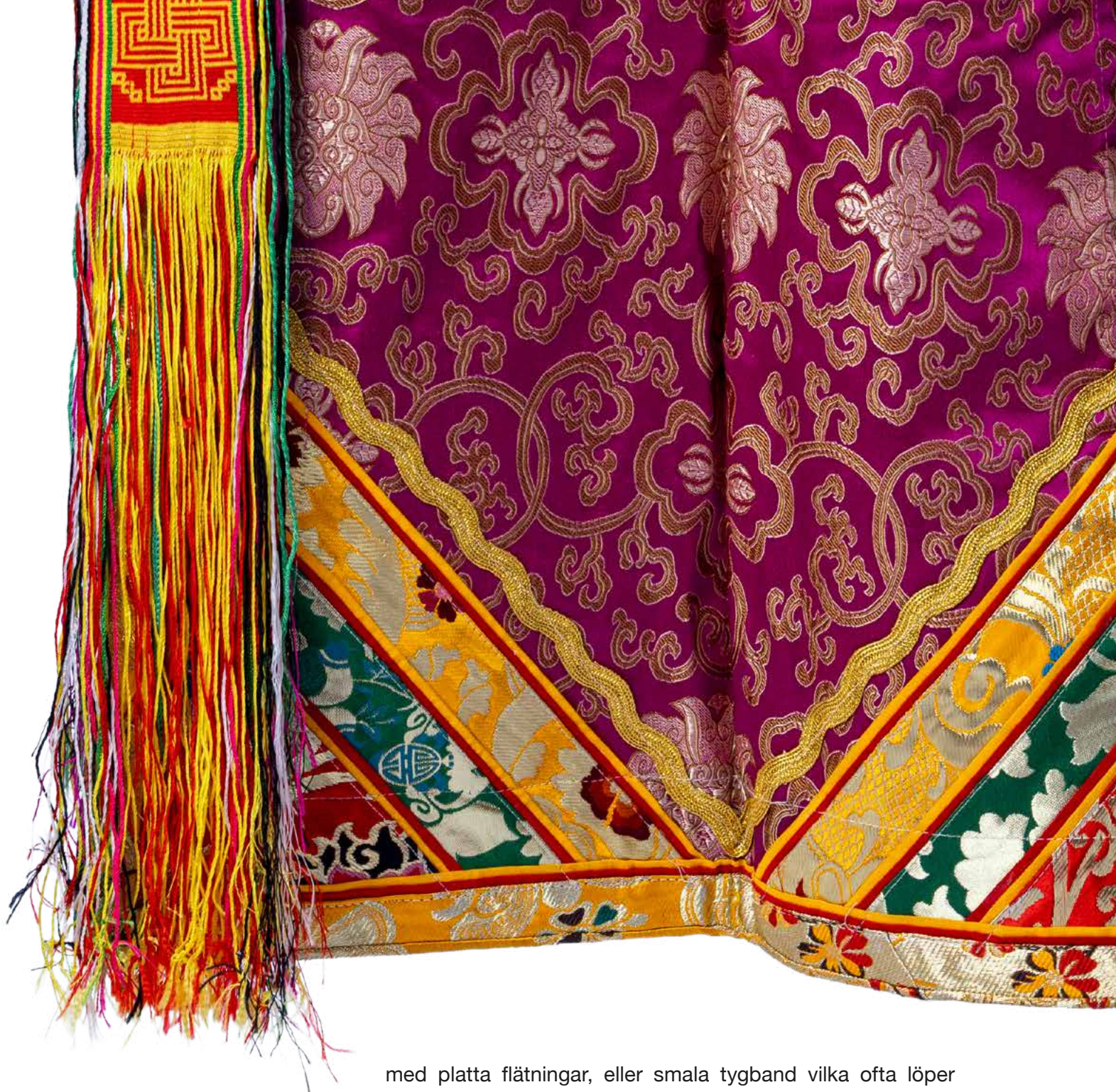
Midjeband

I midjan bärs ett platt midjeband, kallat tesutak, som vävs av olikfärgade trådar. Vid bärande lindas det jämnt ett till två varv runt midjan och de båda ändarna hänger naturligt ned bak på kroppen. Som dekoration knyter vissa dessutom ett smalare platt vävt band utanpå tesutak.

Midjeplagg

Midjeplagget kallas lokalt drungpa och tillverkas oftast av mönstrad brokad. På båda sidor och längs fällen finns en cirka två fingrar bred brokadkant, på dess insida pryder två smala tygremsor i rött och gult och, innanför dessa, guldtrådsmönster som vågor och liknande motiv. Midjeplaggets mittparti har två veck och i fällens två hörn sys triangulära dekorationer kallade zedae, de är sammanfogade av brokad i olika färger och dekorerade med röda och gula tygremsor vid skarvarna. Midjeplaggets insida kantas runt om med blått tyg. Vid den övre kanten sys ett stycke brokad fast, det är något längre än förklädets bredd men av samma material och färg; dess övre kant förses

med platta flätningar, eller smala tygband vilka ofta löper innanför den påsydda brokaden ovanför. Vid bärande lindas det vävda midjebandet ett varv runt midjan och knyts med en del av ändarnas tofsar, eller så kan för ändamålet särskilt designade smala tygband som sitter på det vävda midjebandet användas till att knyta midjeplagget, när midjebandet har knutits fast hänger ändarna ned baktill. Äldre bär i vardagen oftast midjeplagg av svart tyg.

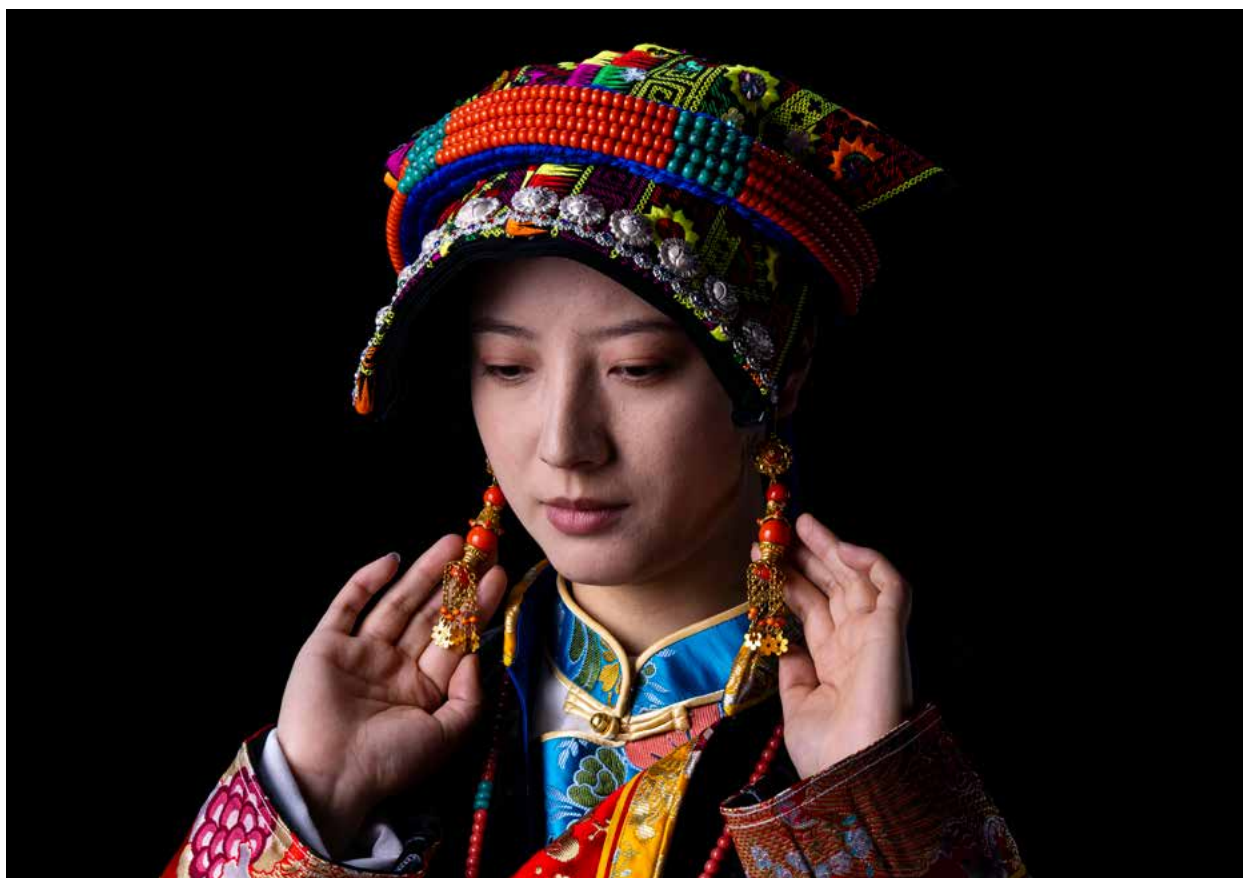

Skor

På fötterna bärs uppåtböjda tibetanska stövlar. Sulan är gjord av ofärgat läder, skaftets sidostycken av svart läder, skaftets nedre del av rött läder och den övre delen av gyalo-truk, medan skaftets huvuddel är gjord av rött kläde eller liknande material. Vid högtider numera är det dock endast ett fåtal kvinnor som bär traditionella uppåtböjda tibetanska stövlar, de flesta använder tibetanska läderstövlar köpta på marknaden.

Andra smycken

Örhängen kallas lokalt nazea och tillverkas av guld eller silver, formen är såsom ringar eller tofsar. Runt halsen bärs sexkantiga eller runda ga'u-askar i guld eller silver, infattade med korall och med korallsträngar som kedjor, eller så bärs halsband av turkos och korall.

I midjan knyts ett ornamentskärp kallat pu'nge chabma, med bas av rött läder eller liknande material dekoreras det med genombrutna stora silverbubblor; mellan varje par stora silverbubblor sitter två mindre silverbubblor placerade ovan och under varandra och i skärpets vardera ände finns ett avlångt silverornament med genombrutet arbete, infattade med turkos och korall. Vid bärande lindas skärpet ett till två varv runt midjan. Det sägs att silverbubblorna tidigare var mindre, men idag föredrar man större kulor efter eget tycke.

På midjans båda sidor bärs silverornament som kallas telpon, infattade med korall, samt andra smycken, som mjölkkrökar. Vid högtider såsom nyåret bärs framtill på midjan en dekoration kallad lorong: tre silverornament liknande stora ga'u-askar är sammanlänkade uppifrån och ned med flera silverlänkar, på dess högra och vänstra sida förbinds de genom många silverlänkar med en fyrbladig silverblomma infattad med korall samt med önskejuvelformade ornament, så

att helheten bildar girland- och halvgirlandformer. Den översta centrala silverdelen är förbunden med sidornas fyrbladiga blommor i silver genom länkar, medan de mellersta och nedersta silverornamenten är förenade med de önskejuvelformade ornamenten med silverlänkar. Från det nedersta, centrala silverornamentets nedre ände hänger tofsar, i vars ändar det i sin tur hänger små silverornament i form av högervridna snäckor.

Denna dräkt är centrerad kring Myaglo men förekommer även i områden som Gu'ergou och Gyadpe. Lokala förhållanden såsom miljö, klimat och geografi har gett upphov till denna rika klädedräkt som har kommit att utgöra en koncentrerad bild av regionens historia och levnadssätt.

Tashi Ling Myaglo, kvinnors dräkt 221

12

བེུས་སྤྲེད་བེུས་མའི་གོས་རྒྱུན།

TSENLHA

BYESSMAD,

KVINNORS DRÄKT

① དང་སྒྱུང་མཛོ།
Dasnyangdzo

② དང་སྒྱུང་སྒྱེ།
Dasnyangnye

③ གཤམ་གྲ།
Drabdra

④ རྩ་པ།
Hrupa

⑤ རྩ་པ།
Na'ye

⑥ སྒྱུང་པོག།
Stodpog

⑦ ཆབ་མ།
Ornamentskärp

⑧ བ་སོའི་སྒྱུ་རྩ།
Baso'i sguro

⑨ བ་ཞོ་མཆར།
Mjölkkrok

⑩ རྩང་པ།
Drungpa

⑪ རྩེ་བ།
Dewe

⑫ རྩམ་ཅ།
Dektsa

Jiesi socken, som också går under namnet Byessmad, ligger i nordöstra delen av Tsenlha härad. Med en genomsnittlig höjd på cirka 2600 meter har området subtropiskt monsunklimat och livsföringen är huvudsakligen jordbruksbaserad.

Historiskt tillhörde området Tsenlha-hövdingadömetts jurisdiktion. Tsenlha var en gren av Rabden-hövdingadömetts familj och blev senare ett självständigt hövdingadöme. De två hövdingadömena samarbetade och stod enade i motstånd mot yttre invasioner. I "Amdos politiska och religiösa historia" finns följande notering: "På södra sidan av Chuchen-floden fanns administrativa fästen tillhörande Dambha, Rabden och Tsenlha-hövdingadömena, varav de två sistnämnda växte sig starka och sedan Hor-kungens tid har de aldrig besegrats."

Samtidigt som Byessmad-kvinnornas dräkt är mycket representativ för Tsenlha härad klassas den som provinsieellt immateriellt kulturarv. En fullständig dräkt omfattar överplagg, långrock, hundraveckad kjol, midjeplagg och skor samt huvudprydnader, örhängen och andra smycken.

Huvudprydnader

Tidigare brukade kvinnorna fläta håret i två treflätor. På den ena flätan bar man turkos- och korallinfattade silverprydnader såsom drabdra och dasnyangdzo. Flätornas ändar flätades in i en silkesinflätningstråd, kallad dasnyangnye, och fästes därefter i ett huvudtyg som lokalt kallas hrupa. Numera använder kvinnor ofta konstgjorda flätor, i samma stil som de två treflätorna, på vilka huvudprydnaderna träs. Flätändarna förlängs med flerfärgade ulltrådar som knyts ihop ovanpå huvudet. Vissa kvinnor fixerar även huvudtyget med smala korallpärlband, eller blå eller svarta inflätningstrådar.

Flätprydnaderna är rika i variation, huvudsakligen förekommer följande slag: 1. Dasnyangdzo: tillverkad i silver och formad som fyr- eller fembladiga blommor, ytan infattas med turkoser. 2. Drabdra: tillverkad i guld eller silver i avlång, oval form, eller fingerringsliknande, och infattad med turkos och korall, vanligtvis bärs 1–3 stycken. 3. Cirkelformade silverprydnader som symboliserar solen som bärs framtill på hjässan, turkos och korall är arrangerade i koncentriska cirklar, korallpärlband används som hängband. 4. Silverprydnad i form av en garuda som håller en orm i näbben, även dessa infattade med turkos och korall.

Lokalt sägs att ogifta kvinnor bär dasnyangdzo på höger sida av huvudet medan gifta kvinnor bär dem på vänster sida.

Den lokala huvudduken är något kortare än den i Rongzhag och svart. Tidigare gjordes det mest av bomull eller manchester, numera oftast av guldsammet. Huvudtyg äldre kvinnors oftast bär: framsidan saknar kantning i färgad tråd, den vänstra kanten är broderad med mönster som från vänster till höger består av: först en inåtriktad sicksacklinje, därefter dubbla vågmönster mellan vilka ett finns ett meandermönster i flerfärgad silkestråd, sedan cirka fem stora blommor vertikalt radade och slutligen överlappande vågformer broderat i silkestråd i tre färger; alla dekorativa mönster sträcker sig ungefär till mitten av huvudtyget.

Moderna huvudtyg: de flesta är heltäckande broderade med blommönster och geometriska mönster samt prydda med små guldfärgade pärldekorationer; framtill på kanten finns flera blomformade silverplattor, längs kanten baktill hänger färgade plastblad och kanterna på alla fyra sidor kan vara både kantade och okantade i olika utföranden.

Sicksackmönstret längs kanten har särskild kulturell symbolik och representerar hundtänder. Enligt sägen drabbades området en gång av svält och en hund förde hit sädeskorn gömda i sin svans, vilket gjorde att befolkningen kunde odla och överleva: till minne av den hundens vänlighet broderas mönster med hundtänder på huvudtygen.

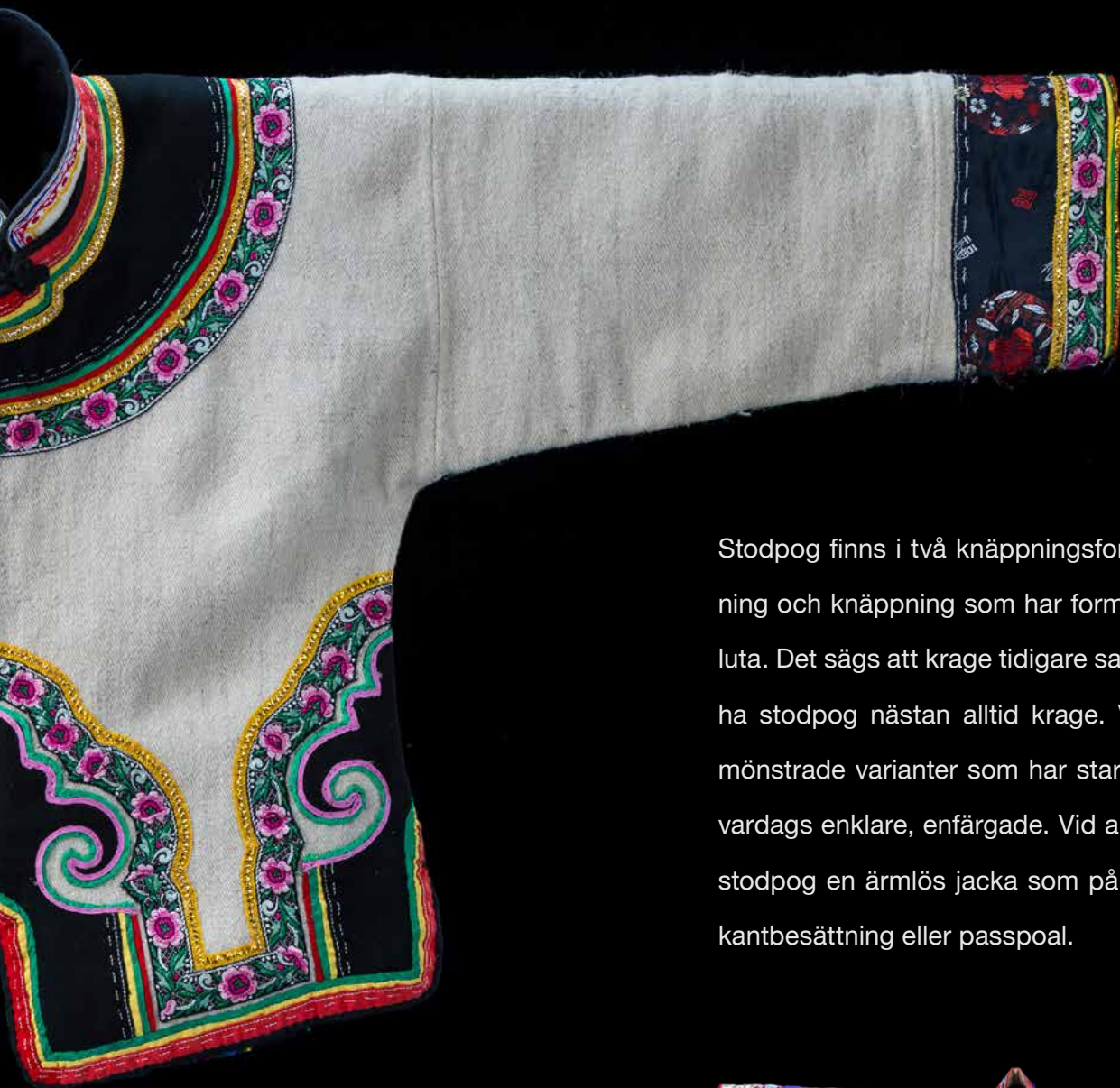

Överplagg

På överkroppen bärs ett överplagg som lokalt kallas stodpog. Tidigare gjordes den främst av ull, fint nöthår och hampa, senare blev siden- eller bomullstyger med blad-, blom- och fågelmönster, huvudsakligen i färgerna rött, blått, svart, populära under en period. Ärmsluten kantas med ganska breda band av tyg i olika färger med växt- och fågelmönster. Nederkanten har slitsar på båda sidor; framtill och baktill kan slitsar förekomma men inte säkert. Slitsar, nederkant och krage kantas med tyg i olika färger, dessutom kantas de med två till tre lager brokad eller mönstrat tyg i rader. Kring kragen sys dessutom en bred axeldekoration med molnmönster, eller så bärs en separat sådan i brokad utanpå plagget.

Stodpog finns i två knäppningsformer: snedknäppning och knäppning som har formen av en kinesisk luta. Det sägs att krage tidigare saknades, men idag ha stodpog nästan alltid krage. Vid högtider bärs mönstrade varianter som har starkt klara färger, till vardags enklare, enfärgade. Vid arbete bärs utanpå stodpog en ärmlös jacka som på sitt raka slag har kantbesättning eller passpoal.

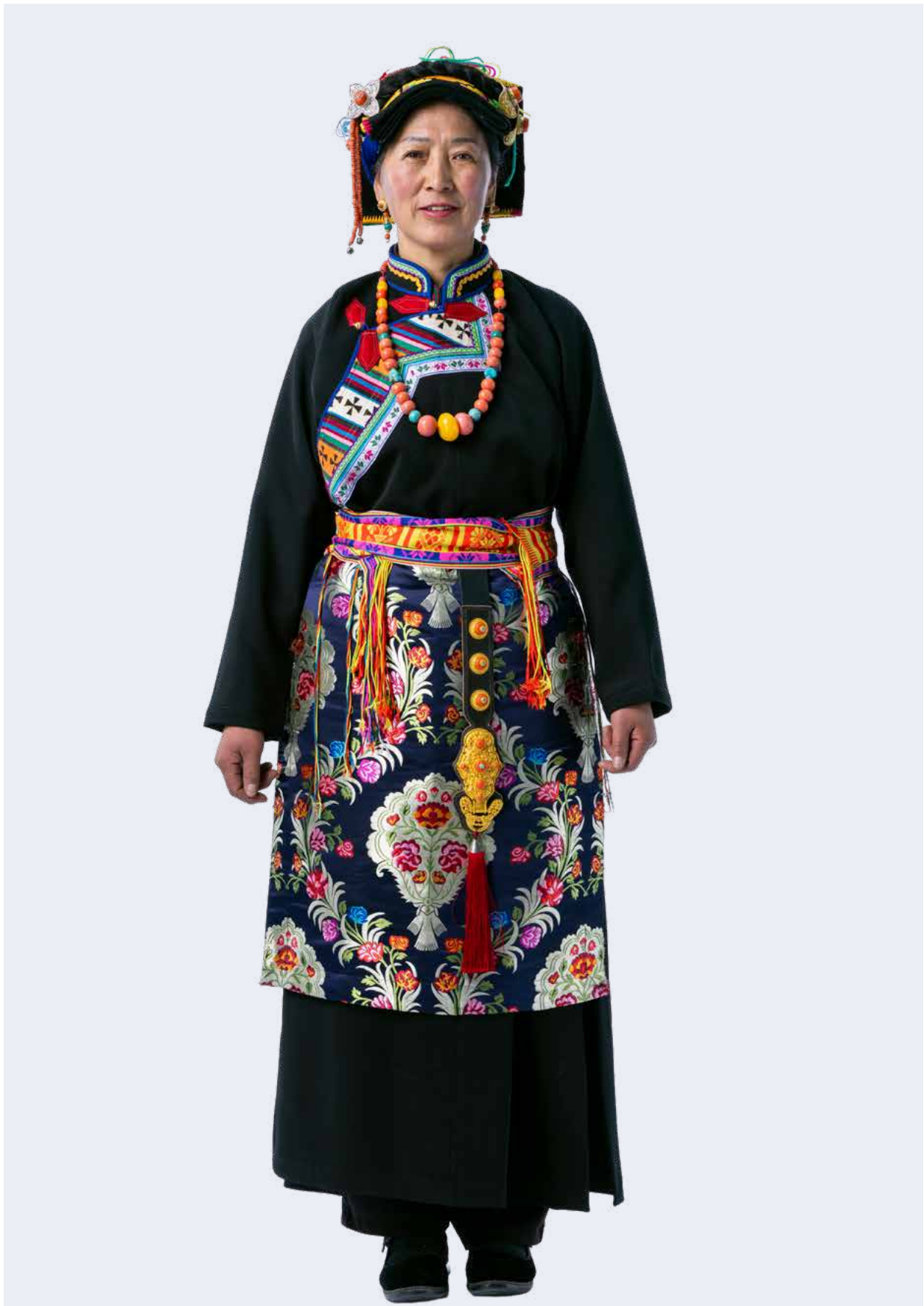

Långrock

Till vardags bär kvinnorna långrockar i svart eller blått. Sommartid används enklare tyg, vintertid tjockare och tyngre material som fint nöthår eller fårull. Långrocken är snedknäppt, krage och framkant kan vara kantade med gyalo-truk eller brokad, eller så lämnas den utan kantning. Längs öppningen sys kragknapp, bröstknapp och armhåleknapp. Slitsar löper från låret på båda sidor och längs slitskanten finns tre knappar påsydda. Slitskanten kan vara brokadkantad eller okantad.

Hundraveckad kjol

Den hundraveckade kjolen kallas lokalt dewe. Tidigare gjordes den av ull, fint nöthår eller hampa, numera oftast av siden eller bomull. Veckens färger är i en av två varianter, veck i enfärgat tyg eller veck i tyg av olika färger på båda sidor av kjolen med 6, 9, 12, 16 eller 20 veck per sida. Kjolen stängs på vänster sida eller framtill. Öppningen kan vara kantad med siden i olika färger eller brokad, det finns också modeller som är okantade samt dem med slitsar nedtill på båda sidor.

Förr var kjolarna kortare och enklare för att underlätta arbete. Moderna kjolar har klarare färger och är rikare dekorerade. Vid bröllop bär kvinnorna röda hundraveckskjolar.

Midjeplagg

Midjeplagget kallas drungpa och tillverkas av vanligt tyg. Vissa varianter har smala kantband av gyalotruck och bredare brokadkanter längs sidor och nederkant, med dekorationer i de nedre hörnen; andra midjeplagg har enbart brokadkantning; det finns också midjeplagg med broderade blommönster på. Knytbanden är platta, flätade av silkestråd, med tofsar i ändarna, tofsar som kan efter egen smak stoppas in i midjebandet eller hänga fritt framtill. Midjeplagg som bärs till hundraveckskjol sägs vara smalare, för att på båda sidor blottlägga kjolens färgade veck, medan de som bärs till långrock är bredare.

Skor

Skorna kallas lokalt deksa. Tidigare bar kvinnor främst uppåtböjda tibetanska stövlar och halmskor, numera används oftast tygskor och läderskor.

Andra smycken

Smyckena liknar dem i andra tibetanska områden. Örhängen kallas na'ye och tillverkas i guld eller silver, som hängande eller ringformade. Runt halsen bärs korallhalsband och sexkantiga ga'u-askar. Armringar kallas sguro: av dem kallas armringar av silver för pu'nge'i sguro och armringar av elfenben för baso'i sguro. I midjan bärs ornamentskärp med bas av rött läder dekorerad med silverbubblor, eller midjeband av snäckskal. Framtill på midjan bärs även mjölkcrokar och liknande föremål.

Byessmad-dräkten kännetecknas av rika färger, varierade mönster, avancerat broderi och uttrycker tydligt de lokala kvinnornas skicklighet, talang och estetiska uppfattning som den visar deras starka anknytning och tillhörighet till den egna kulturen.

13

ཆེ་ལུང་གི་སྒྲེས་མའི་གོས་རྒྱན།

TSENLHA

CHELUNG,

KVINNORS DRÄKT

① གུང་དབྱེབས་སྐྱ་རྒྱུན།
Garuda-
huvudprydnader

② གལ་གྲ།
Drabdra

③ དད་སྙིང་།
Dasnyang

④ མོང་རས།
Thongrae

⑤ བགས་རས།
Huvudtyg

⑥ ཉ་ཡེ།
Ha'ye

⑦ ད་རོ།
Da'ro

⑧ ཐགས་ཅ།
Taktsa

⑨ ཉེ་སུ་ཐགས།
Tesutak

⑩ ཐུལ་པོང་།
Thulpong

⑪ རྩུང་པ།
Drungpa

⑫ དུ་མེད།
Dewe

Chelung köping tillhörde ursprungligen Tsenlha-hövdingadömet i de arton Gyarong-hövdingadömena. Den är belägen i västra delen av Tsenlha härad, gränsar i norr till Chuchen härad och i väster till Rongzhag härad. Genomsnittlig höjd över havet är cirka 2100 meter, området har subtropiskt monsunklimat och en livsföring huvudsakligen baserad på jordbruk.

På grund av dess geografiska läge, nära Rongzhag, liknar Chelung-kvinnornas dräkt som helhet den i Rongzhag, i detaljer uppvisar den dock skillnader. En fullständig dräkt omfattar klädesplaggen skjorta, överplagg, hundraveckad kjol, cape, midjeband, midjeplagg och skor samt huvudprydnader och smycken, som thulpong.

Huvudprydnader

Förr bar ogifta kvinnor håret i en treflåta, efter giftermål flätade de två. De dubbla flätorna sägs symbolisera äktenskaplig harmoni och liknande förhoppningar. Numera bär kvinnorna här olika huvudprydnader fästa på konstgjorda flätor, vilket lokalt kallas dasnyang. Prydnaderna omfattar avlånga ovala huvudprydnader i guld eller silver med infattningar av turkos och korall – drabdra, garuda-huvudprydnader, cirkelformade silverprydnader med koncentriskt arrangerade infattade turkos och korall, elfenbensringar, blomformade silverprydnader med flera kronblad, ringformade huvudprydnader med korallinfattning – potsongme. Drabdra, som är bland dem, förekommer i flera varianter. Vidare används en inflätningstråd av ull eller silke, lokalt benämnd thongrae, för att fixera huvudtyget. Ibland tvinnar de samman silke och ull och lindar det tillsammans med fina korallpärlsträngar runt huvudtyget. Denna sammanspunna tråd förekommer både i flätad som oflätad form och färgvalet varierar: yngre kvinnor använder oftast klara toner som blått, rosa och rött medan äldre föredrar det mörkare, såsom mörklila och svart.

A black Tibetan headscarf is shown, featuring intricate embroidery. The top edge has a wide border with repeating triangular patterns in orange, green, and pink. The bottom edge features a complex, multi-layered border with red, green, yellow, and pink threads. The main body of the scarf is decorated with large, colorful floral motifs in yellow, pink, and green, interspersed with small blue and orange dots. A small, light-colored tassel is attached to the top edge.

Kvinnorna bär vanligen en svart huvudduk på hjässan. Tidigare tillverkades den huvudsakligen av siden i varierande längder, numera oftast av sammet. Huvudtyget viks vanligen till 2–8 lager och fyrdubbel vikning är vanligast. Ytan broderas med blommönster och andra mönster. Framsidan förekommer både med och utan kantning i färgad tråd, medan kanterna på vänster, höger och baksida alltid är kantade med olikfärgad tråd. Jämförelsevis har äldre kvinnors huvudtyg enklare kantning framtill, medan yngre kvinnor föredrar mer färgstarka och dekorativa varianter. På vänster sida, både fram- och baktill, träs hörnen med pärlor under vilka det hänger långa tvåfärgade tofsar i exempelvis gult och rosa, även modeller utan tofsar förekommer.

Skjorta och överplagg

På överkroppen bärs en tibetansk skjorta lokalt kallad ha'ye, huvudsakligen tillverkad av vitt siden eller oblekt tyg. Utanpå denna bärs ett överplagg kallat stodpog och främst tillverkas av siden eller sammet. Stodpog har diagonal knäppning med höger slag över, längs framkanten finns i följd kragknapp, mittknapp och armhåleknapp. Krage och framkant är försedda med bred kantbesättning av brokad som kompletteras med tygremsor och vågformade dekorationer i guldtråd. Vid varmt väder bär de endast skjortan, eller tillsammans med en ärmlös jacka i ylletyg eller filt.

Hundraveckad kjol

Den hundraveckade kjolen, lokalt kallad dewe, tillverkas främst av tyg eller siden och förekommer i färger som rött och lila. Samtidigt som det på båda sidor finns flera veck i olika färger är helhetstenen sammanhållen. Kjolen sluts på kroppens vänstra sida vid bärande. Kjölöppningens framkant har en dekorativ kant i klara färger, den är uppbyggd i två delar: övre delens grundfärg är röd med vita triangulära mönster ordnade i två grupper, åtskilda av en smal blå tygremsa; nedre delen består av horisontellt sammanfogade tygremsor i olika färger som bildar två grupper mellan vilka ett gult-och-vitt sidenstycke är infogat, ovanpå detta är det fastsytt åttkantiga mönster i rött tyg och i deras centrum samt vid fyra hörns spetsar finns svarta punkter, hela kantdekoren är avslutad med svart passpoal runtom.

Cape

Utanpå stodpog bärs en lång cape kallad da'ro. Den tillverkas av linne, siden, ylletyg, truk eller oblekt tyg. Caper av ylletyg kallas rang'guro, de av truk snam'buro. Capen har ett grönt rektangulärt tyg till grund och kanter kantas i svart eller gult tyg. På insidan av kantningen sys en smal röd tygremsa och i vart och ett av de fyra hörnen sys en gul, kvadratisk tygbit. Capens övre del viks inåt och på de vikta hörnen sys smala tygband. Nedtill, på insidan av den röda kanten, är en cirka två fingrar bred vit broderad tygkant infälld, i mitten dekorerad med evighetsknutsmönster utförda i smala tygremsor i övervägande gul färg. Vid bärande täcker capen båda axlarna och knyts framtill, över bröstet.

Midjeband

Utanpå kjolen bärs ett platt, flätat midjeband med tofsar i båda ändar, det kallas taktsa och förekommer både i svart-vit flätning och i flerfärgad flätning. På midjebandet fästs en midjeutsmyckning kallad tesutak, den består av fem grupper tofsar i olika färger som är placerade med jämna mellanrum. Tofsarna hänger ned ganska långt baktill och på sidorna. Bärsättet varierar: antingen knyts hälften av tofsarna i varje ände framtill medan resten får hänga längs sidorna, eller så görs en knut med alla tofsar och inga hänger ned. Tesutak förekommer både med dekorativ brokad-beklädnad och i enklare utförande, liknande midjeutsmyckningar i områden som Barkham och Tegchen.

Tsenlha Chelung, kvinnors dräkt 255

Midjeplagg

Midjeplagget kallas lokalt drungpa och finns både med brokad och med vit filt som basmaterial. I den senare varianten är sidor och nederkant försedda med bred brokadkant som i sin tur kantas med tygremsor i blått eller gult. Nedre hörnen är dekorerade med rannkornament utförda i rött ylletyg.

Skor

Tidigare bar kvinnor halmskor eller de uppåtböjda tibetanska stövlar som lokalt kallades för tsoggham. Numera används oftast från marknaden köpta läderskor, men vid festligheter såsom kordro-dans bär kvinnor fortfarande de uppåtböjda stövlarna.

Andra smycken

Öronen pryds av silverörhången med korallinfattning och tofsar som hänger i änden. Runt halsen bärs halsband omväxlande trädde med turkos, korall och dzi-pärlor, eller pärlsträngar samt sexkantiga, runda eller fyrkantiga ga'u-askar med korallinfattning. I midjan bärs dekorerade ornamentskärp med större silverbubblor.

Framtill i midjan bärs en silverprydnad kallad thulpong, den finns i flera utföranden: en typ består av två delar, en cirkelliknande ga'u-ask och påse placerade ovanför varandra, infattade med korallpärlor; en annan typ består av silverornament med evighetsknutsmotiv sammanlänkade med silverlänkar. I båda fallen är sidorna uppbyggda av tredubbla silverlänkar i hela eller halva girlandliknande formationer och nedtill hänger silvertofsar. Endast en typ bärs åt gången och fäst vid midjebältet.

Dessutom finns följande rader i lokala folkvisor:

*Säger man huvudets huvudtyg, är det huvudtyg av siden;
säger man öronens örhängen, är det örhängen av guld;
säger man halsens ga'u, är det ga'u av silver;
säger man överplagg, är det överplagg av nambu;
säger man kjol, är det veckad kjol av siden;
säger man stövlar, är det tibetanska stövlar av nambu.*

Dessa kläder och smycken utgör inte bara kvinnornas högtidsdräkt, utan är även nödvändiga vid framförandet av provinsens immateriella kulturarv, ringdansen "maar". I vardagen bär de långrock, framförkläde och bakförkläde.

Chelung-kvinnornas dräkt uttrycker inte blott lokala sedvänjor och en rik kulturell innebörd utan visar än mer tydligt invånarnas uppskattning av och förtroende för sin egen kultur.

14

འབ་རྒྱལ་གྱི་གོས་རྒྱུ།

BAOXING RABGYE,
DRÄKT

1 རུང་དབྱེངས་སྐྱ་རྒྱུ།
Garuda-
huvudprydnad

2 མ་ཏ་ཏི་ཅི།
Matantsi

3 ཏ་ཀོན་པོ།
Takonpo

4 ཏན་པོ།
Tengo

5 དང་སྒྲ།
Dasnya

6 ལྷ་རིང་།
Långrock

7 ལེན་ཀྱ་ཅི།
Lenkwatsi

8 ཐགས་ཅ།
Taktsa

9 རུང་པ།
Drungpa

10 རྩ་དཀྱིས།
Benlindor

11 སྐྱ་སྐྱ་ཅ།
Taksakta

1 རྩ་ཤྲོ།
Rävpälshatt

2 ལྷ་རིང་།
Långrock

3 རྩ་ཤྲོ་ཐ།
Taktsa

4 རྩ་ཤྲོ་ཐ།
Benlindor

5 རྩ་ཤྲོ་ཐ།
Taksaktsa

Rabgye tibetanska socken, även kallad Ulrtse, ligger vid foten av Jiajin-berget och tillhör Baoxing härad i Ya'an stad. Det är den enda tibetanska socknen i Baoxing. Under denna socken lyder fem tibetanska byar: Tsonlo, Tshedkar, Kar'ri, Le'lo och Gyala. Historiskt stod området en gång under ett av de arton Gyarong-hövdingadömena, Mupy-hövdingadömets styre. Enligt historiska källor, som den första generationens började Mupy-hövdingadömets Tendzin Gyatso regera omkring år 1373 och etablerade så Mupy-hövdingadömets arvsbundna tronföljd. I lokal dialekt kallas Mupy-tusien även Muzi, Mephae, Mepham och annat. Socknen gränsar i väster till Dardo, i norr till Tsenlha och i öster till Tritsang. Med en genomsnittlig höjd över havet på cirka 2000 meter råder ett tempererat monsun-höglandsklimat och livsföringen är huvudsakligen jordbruksbaserad.

Kvinnors dräkt

En fullständig klädedräkt omfattar långrock, ärmlös jacka, midjeband, midjeplagg, skor samt huvudprydnad, örhängen, ga'u-ask, nålask.

Huvudprydnad

Förr delade kvinnor håret i två delar vilka de flätade i två treflätor. I flätornas ändar flätade man in en infletningstråd lokalt kallad dasnya, varefter huvudtyget fixerades. Vid tunt hår användes lösflätor. Numera, vid högtidliga tillfällen, används konstgjorda treflätor av guldsammet. I mitten av flätan bärs en huvudprydnad i form av en garuda som håller en orm i näbben, tillverkad i guld eller silver och infattad med turkos och korall. På vardera sidan bärs fem hårprydnader kallade matantsi. En typ är ringformad, tillverkad i guld eller silver och infattad med turkos och korall; en annan utgörs av tre parallella smala cylindriska ornament, även de med turkos- och korallinfattning. Till vardags bärs färre silverprydnader, huvudsakligen sådana

som lokalt kallas takontsong, kombinerade med ett mindre antal matantsi. Takontsong omfattar bland annat blomformade silverornament med korall i centrum och små turkos- och korallinfattningar längs kanten, samt fyrkantiga silverprydnader med turkos- eller korallinfattning. Dasnya, som lindas kring huvudtyget, är oftast rosa eller gul. Den kan lindas framför eller bakom den konstgjorda flätan och knyts i nacken, varvid den återstående delen får falla naturligt över bröstet, på ryggen, eller placeras bland hårlockarna.

Huvudtyget kallas lokalt takonpo. Tidigare sägs det ha varit långt, tjockt, relativt brett och haft god värmeisolerande funktion för huvud och nacke; den bakre kanten var försedd med en smal broderad färgkant. Numera tillverkas huvudtyget av material som sammet och är kortare och smalare än tidigare. Till skillnad från huvudtyg i områden som Rongzhag och Chuchen är ytan obroderad, framkanten saknar kantsömnad och endast den bakre kanten är försedd med ett cirka fyra fingrar brett, platt flätat band av tyg i olika färger. Tidigare vek kvinnor huvudtyget i åtta lager, numera viks det oftast i fyra.

Långrock

Kvinnor bär en långrock, som når till knäna, i färger som svart och blått, liknande den i Tsenlha och Chuchen. Den har högerknäppning och ett inre slag som endast når till midjan. På vänster sida finns en slits, upp till låret, vid vars öppning förstärkningstyg, i exempelvis purpurrött, sys. Längs slagkanten sitter i följd kragknapp, bröstknapp och armhåleknapp, vid nederkanten finns ytterligare två till tre knappar i form av ihåliga knutar. Vid högtidstillfällen bärs långrockar av brokad, siden, truk eller ylletyg, slagens kant samt ärmslut har då bred kantbesättning av brokad; ibland, efter personlig smak, används smalare brokad, smala mönstrade tygremsor eller vågmönster i silverne tråd som kantning. Till vardags bärs långrockar av fint nöthår, fårull, manchester eller tyg. Kragen är då separat från framkanten och tillverkas av gyalotruk eller ylletyg. Längs insidan av framkanten och nederkanten löper en cirka fyra fingrar bred blå innerkantsremsa, medan ytterkanten kantas med blått tyg. Vanligtvis bärs enfärgade långrockar utan brokaddekor vid krage, ärmslut eller slagens kant.

Baoxing Rabgye, dräkt 269

Ärmlös jacka

Utanpå långrocken bärs en ärmlös jacka kallad lenkwatsi. Yttertyget utgörs av guldsammet eller siden medan fodret består av syntetisk päls inköpt på marknaden. Krage, slagens kant och nederkant är försedda med omkring tre lager kantdekorationer bestående av tygkantning i olika färger, vågmönster i silvertråd, brokad med meandermönster samt breda sidenband med blom-mönster. Ärmhålen kantas med två till tre band av tyg i olika färger eller av smalare sidenband. Längs framkanten sitter kragknapp, bröstknapp och armhåleknapp. Framkanten förekommer i flera varianter, såsom med form av kinesisk luta och rak framknäppning. Vid högtid bärs ärmlösa jackor av brokad, sommartid saknar de foder och vintertid förekommer även ärmlösa jackor av getskinn.

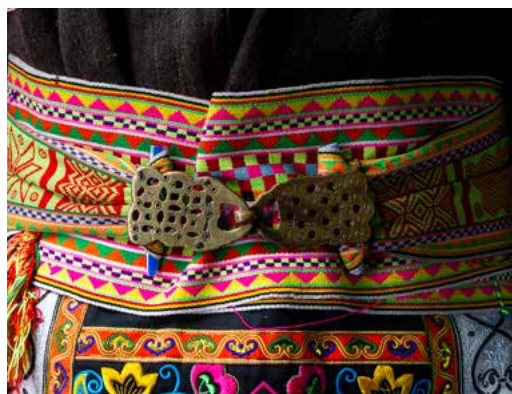

Baoxing Rabgye, dräkt 271

Midjeband

Kvinnor bär ett vävt mönstrat midjeband kallat skyegmo, platt till formen och med tofsar i ändarna. Det lindas två varv runt midjan och knyts framtill. Ovanpå midjebandet knyts ytterligare ett platt, vävt midjeornament kallat taktsa, även det med tofsar i ändarna. Vid bärande viks tofsarna in i midjebandet. I båda ändar finns fyrkantiga eller runda metallspännen fastsydda, ibland infattade med turkos och korall men ibland utan dekoration. Ornamentet går ett varv runt midjan och knäpps. Enligt uppgift tillverkades spännena tidigare främst av mässing medan de numera huvudsakligen är av silver. Förr var skyegmo bredare och taktsa smalare, men idag finns ingen fast standard utan man väljer efter eget tycke. De flesta av dessa vävda föremål tillverkas lokalt av kvinnor. Okunnighet i att väva kunde förr leda till socialt förakt, varför kvinnor lade stor vikt det och ansträngde sig för att behärska hantverket; dessa sedvänjor har idag gradvis försvagats.

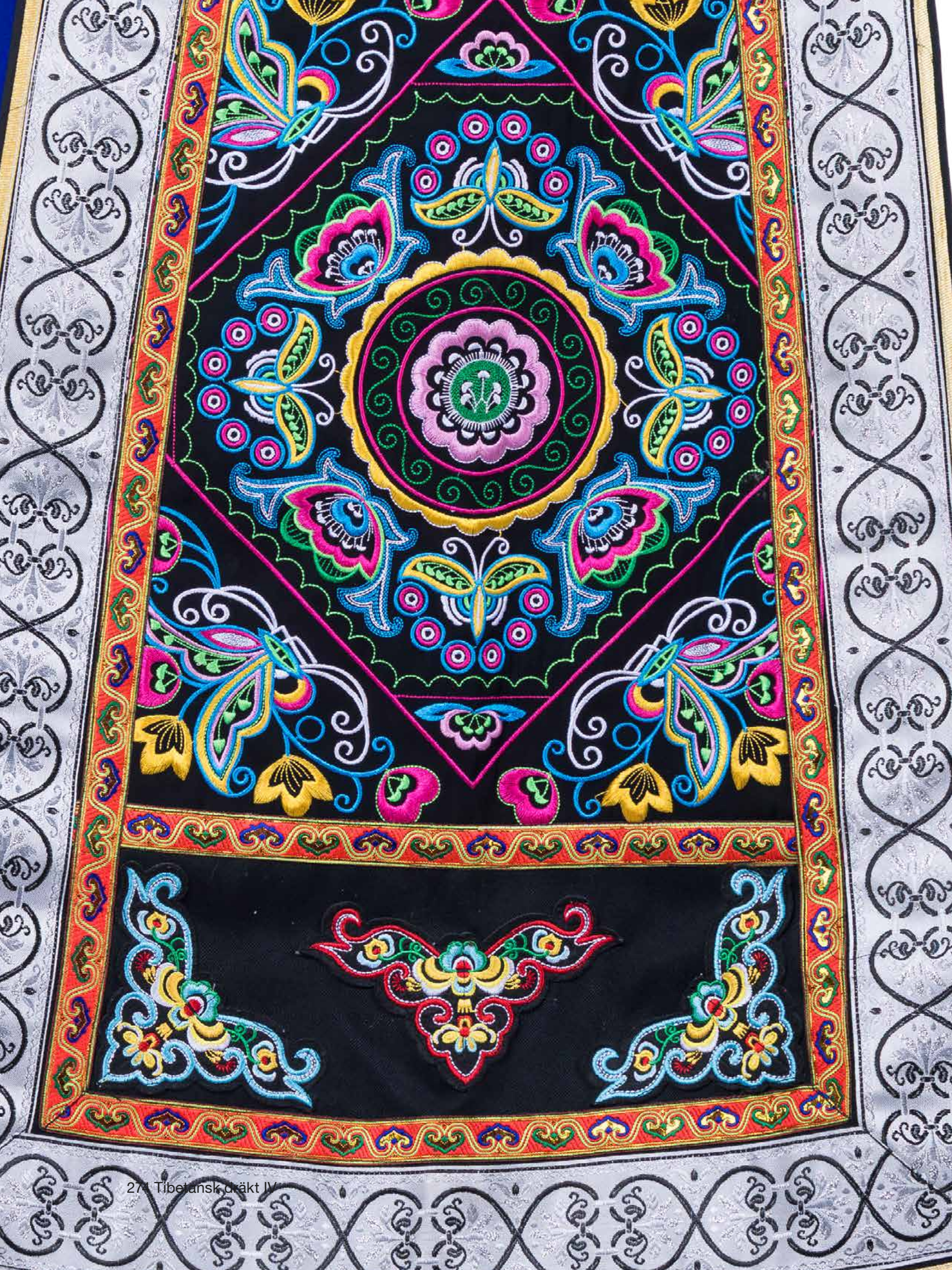

Midjeplagg

Midjeplagget kallas lokalt för drungpa och tillverkas av brokad eller siden i en längd som i stort motsvarar långrockens nederkant. Tidigare förekom endast midjeplagg i svart och vitt, senare tillades gradvis broderier och kantdekorationer. Sidenplaggen har olika broderade motiv i mitten medan brokadplaggen visar tygets eget mönster, utan ytterligare broderi. Längs båda sidorna och nederkanten finns successivt kantdekorationer av brokad i olika färger, vågmönster i silvertråd, meandermönster, breda broderade tygband samt smala tygremsor i olika färger, valda efter personlig smak. Midjeplaggets knytband kallas drungpapurak och består av ihålig vit tygremsa med pilformade ändar. På mitten och i ändarna finns flera tvärgående broderade kantband i varierande tjocklek fastsydda med bestämda mellanrum. Hela knytbandet sys fast längs midjeplaggets övre kant. I vissa fall används istället platta, vävda band i olika färger som knytband, när de knutits faller dess tofsar ned från svanken.

Skor

Kvinnor lindar underbenen med benlindor, av ull eller nöthår, och fäster dem med cirka två fingrar breda, färgade, platta vävda band.

På fötterna bärs halmskor kallade taksaktsa, flätade av hamptråd, eller så bär man tygskor tillverkade av tyg och grov syntettråd. Det sägs att dessa skor vintertid kunde kombineras med tjocka fotlindor av filt, numera bär kvinnorna dock oftast på marknaden inköpta läderskor.

Andra smycken

I öronen bärs små silverörhängen infattade med korall i mitten och omgivande finns små turkos- och korallinfattningar, nedtill silvertofsar. Bakom öronen, i flätorna, bärs ytterligare ett par till formen liknande, men något större örhängen. Runt halsen bärs dubbla strängar med fina korallpärlor med inslag av bärnsten eller turkos, ofta kombinerat med en silverlänk. På båda sidor om korallpärlasträngarna eller silverlänken hänger silverornament kallade tengo, de är infattade med korall och andra ädelstenar och har, i ändarna, öronskrapor och tandpetare som hänger ned över bröstet. Tengo sägs ha en apotropaisk effekt. Om silverlänk inte bärs används istället ga'u-askar, formade som små buddhistiska helgedomar eller runda, som sammanlänkas med silverlänkar. På handlederna bärs smala silverarmringar infattade med turkos och korall. Vid midjan, på endera sida, bärs en nålask eller ett silverhänge med tre turkoser och koraller infattade och från nedre änden hänger flera knippen tofsar av silverlänkar med små bjällror i ändarna.

Baoxing Rabgye, dräkt 277

Mäns dräkt

Männen bär till vardags svart huvudduk och vid högtid rävskinshatt. De bär långrockar liknande kvinnornas, oftast svarta eller blå och tillverkade av ylletyg, manchester eller vanligt tyg, med eller utan foder. Vid kallt väder bärs två till fyra långrockar. Enligt lokal utsago bar välbärgade hushåll tidigare långrockar i mönstrad siden, krage och ärmslut kantades med stenmårdspäls, som numera oftast ersätts med konstpäls som köps på marknaden eller en smal kantbesättning av gyalo-truk och brokad; framkant och nederkant lämnas okantade.

Utanpå långrocken bärs ärmlös jacka, vanligtvis utan eller med endast begränsad kantning. I midjan bärs ett platt vävt midjeband från vilket en lång kniv hänger. Framtill på midjebandet bärs en triangulär midjepåse, som tidigare tillverkades av vit djurhud och användes till att förvara en sten för att göra eld, pipa och tobak; numera förekommer främst dekorerade varianter som tjänar som prydnad. Männen, liksom kvinnorna, bär benlindor och halmskor.

På den här platsen finns en lek kallad "svanen ruvar ägg" och som är upptagen i provinsens förteckning över immateriellt kulturarv. Liksom i stora delar av Gyarong finns här många sägner om garudan. Som det berättas hotades invånarna här förr av en giftorm, som garudan dödade. Till minne av garudans vänlighet har leken förts vidare genom generationer. Utsmyckningar i form av garudor bärs inte bara som huvudprydnader, de placeras även vid dörröverstycken och i buddha-rum för att avvärja onda krafter och skydda mot olycka.

Dessa klädedräkter visar tydligt en anpassning till det lokala klimatet och miljön. Trots tidens förändringar har invånarna bevarat sina klädtraditioner med begränsat yttre inflytande. Än idag bärs traditionella dräkter vid bröllop, nyår och andra folkliga högtider, vilket skapar kontinuitet i vidareföringen av de lokala sedvänjorna.

15

འགྲུ་ཐང་གི་གོས་རྒྱན།

DARDO GUTANG,
DRÄKT

1 མཐོ་རས།
Huvudduk

2 འགལ་སྟོང་།
Ärmlös jacka

3 ལྷ་རིང་།
Långrock

4 སྐྱ་རགས།
Midjeband

5 རུ་ཁུག་།
Tobakspåse

6 སྐད་ཁུག་།
Midjepåse

7 སྐོ་ཁྱི།
Byxkniv

8 རུ་དགེས།
Benlindor

9 རུ་ལྷ་ས།
Halmskor

1 སྒྲ་མ་ཐུང་།
Inflätningstrådar

2 བགས་རས།
Huvudtyg

3 རྒྱ་ལོང་།
Örhängen

4 འགག་རིང་།
Ärmlös långrock

5 ལྷ་རིང་།
Långärmad
långrock

6 འགག་ལྗོང་།
Ärmlös jacka

7 བང་གཏན།
Midjeplagg

8 རུ་ཐུག་།
Tobakspung

9 སྐབ་ཕུབས།
Nålask

Gutangområdet är en samlingsbeteckning för följande platser: med Gutang köping i östra Dardo stad som centrum avser det också Pangtaa socken, Kyitang socken, Madpung socken och Golchak socken. Dessa områden ligger på cirka 2000 meters höjd över havet och har ett vertikalt varierat bergsklimat, livsstilen är semiagrar, semipastoral.

Enligt uppgifter fanns det före Sakya-skolans maktinnehav fyrtioåtta stammar bosatta i Gutang-området. Under tiden för de arton Gyarong-hövdingadömena lydde dessa fyrtioåtta stammar under Gutang-hövdingadömet. Två viktiga historiska händelser nämns i samband med Gutang-hövdingadömet utveckling: vid 1700-talet stod området under kontroll av hövdingadömet Mupy, senare bröts Gutang loss från Mupy och införlivades i systemet med de arton Gyalrong-hövdingadömena.

Gutang kallas också Gotang, vilket betyder "de som virar huvudtyg". Själva kallar de sig för Gochyang-tibetaner och vissa forskare menar att deras föregångare kan härledas till klanen Mu, en av de fyra ursprungliga tibetanska klanerna.

Mäns dräkt

Mäns dräkt består av huvudduk, långrock, ärmlös jacka, midjeband, benlindor och skor, samt tillbehör som midjepåse och byxkniv.

Huvudduk

Den svarta huvudduken är en viktig del av Gutang-männens dräkt och ett tydligt kännetecken. Traditionellt används ett cirka tio meter långt svart tygstycke som vrids lätt och lindas runt huvudet. I dag används oftare en färdig huvudduk med en invändig ring av skum och ett yttre lager svart tyg på cirka fyra meter, som direkt bärs på huvudet.

Huvudduken måste lindas noggrant. En korrekt lindning skyddar huvudet vid arbete i tät skog och ger värme. Om lindningen inte görs tillräckligt skickligt lossnar duken lätt, samtidigt blir den inte tillräckligt estetiskt tilltalande.

Långrock

I vardagen bär män svart eller blå långrock, högerknäppt och ankellång. Den har fem knappar gjorda av ihåliga knutar: en vid kragen, en i mitten och tre vid armhålan. Färgen på knapparna är samma som rockens färg. Inre framdelen når endast till midjan och rocken är slitsad på båda sidor, upp till låren. Vid arbete eller dans sticker man ofta in ena hörnet av fällen i midjebandet.

Ärmlös jacka

På vintern bär män, utanpå långrocken, en tjock ärmlös jacka med knäppning i mitten. Tidigare syddes den av get-, får- eller nöthud i en längd ned till knäna. På båda sidor framkanten, nära fällen, fanns en ficka för små föremål. En ärmlös jacka av djurhud skyddar kläderna, står emot vind och regn och håller värmen, den kan även användas som sittunderlag eller täcke vid vila. När man bär tunga föremål bärs den med pälssidan inåt, när det regnar vänds den utåt – den fyller många funktioner. Ärmlös jacka av djurhud är ett plagg representativt för området.

Tillverkningen av detta plagg är komplicerad och arbetsintensiv, främst är det män som ansvarar för den. Först skrapas huden ren från fett och köttrester, därefter torkas den och blötläggs i vatten i tre till fyra dagar, sedan pressas vattnet ur och huden behandlas med olja innan den mjukas upp genom upprepad bearbetning med händer eller fötter och först efter att den är mjuk kan den skäras och sys. Vid sömnaden används ofta tråd av skinn från muntjak eller vattenhjort. Efter färdigställandet måste den ärmlösa jackan fortsätta mjukas upp under användning, för att bli följsam mot kroppen.

De ärmlösa jackor de flesta bär idag tillverkas med ytterlager av svart tyg och innerfoder av konstgjord päls. Vid uppträdanden och högtider finns dock de som ännu använder traditionella läderjackor.

Midjeband

Midjebandet görs huvudsakligen av blått eller grönt siden, är ihåligt och har ändar snett skurna. Det är relativt brett som helhet och saknar mönster och broderier som dekoration. Tidigare lade folk föremål i midjebandet och knöt sedan ihop ändarna, numer använder dock få människor midjebandet så. På benen bärs byxor gjorda av svart tyg som till modellen liknar moderna byxor med vida ben.

Benlindor

Män lindar benlindor runt underbenen, vilket är nära kopplat till platsens natur och livsstilens krav. När man går genom tät skog och på branta bergssidor skyddar benlindorna mot taggar, insekter och djur, de ger även vindskydd och värme. Traditionellt tillverkades de av hampgarn, i dag används oftare ullmaterial. Lindningen börjar vid fotleden och fortsätter upp mot knät, där den fästs med ett smalt band.

Skor

Förr användes ofta halm- eller tygskor, i dag används främst tyg- eller läderskor som köps på marknaden, exakt vad för skor beror på ens personliga smak.

Smycken

Män bär i regel få smycken men vissa kan vid fest bära en midjepåse av rådjursskinn framtill på midjebandet. Tidigare användes den för att förvara pipa, tobak och eldsten men nu har den främst dekorativ funktion. På ena sidan av midjan bärs en byxkniv.

Kvinnors dräkt

Kvinnors dräkt består av huvudtyg, långrock, midjeplagg, skor samt smycken som nålask och tobakspung.

Dardo Gutang, dräkt 299

Frisyr

Tidigare flätade unga kvinnor en enda trefläta som lindades upp på huvudet, medan gifta kvinnor flätade två treflätor i vars ändar silkestråd eller ulltråd flätades in för att fästa huvudduken. I dag används ofta färdiga flätor av silkestråd eller ullgarn som flätats eller tvinnats tilla att linda om huvudtyget, de knyts bak i nacken. Ändarna kan hänga fram över bröstet, eller bak på ryggen, enligt egen plägnad. De flesta kvinnor lindar flätor i en blandning av svart och rosa på huvudet, men vissa använder också enfärgade.

Dardo Gutang, dräkt 301

Huvudtyg

Kvinnor bär svart huvudtyg, huvudsakligen tillverkat av bomull eller sammet. Broderierna på framsidan följer ett fast mönster som börjar framtill och löper bakåt: ett tandliknande inåtriktat mönster i färgad tråd, ett smalare dekorband, motiv med blommande grenar. Övriga delar saknar oftast broderi och kantsmyckning, men vissa kvinnor broderar ett motiv med en gren som förgrenar sig i tre och alla tre blommor, vilket lokalt kallas för solros.

Huvudtyget viks i 4–6 lager. Det fungerar både som prydnad och praktiskt med värme på vintern och solskydd på sommaren, vid alla årstider kan det bäras. Vid stark sol kan framkanten dras ned, eller så kan bakre halvan vikas långt fram över pannan som solskärm. Äldre kvinnor har huvudtyg som baktill hänger längre nedom nacken, de yngres når blott nacke.

Dardo Gutang, dräkt 303

Långrock

Vanligtvis bärs vanliga blå eller röda tygblusar utanpå vilka man har en ärmlös långrock i svart eller blått tyg. Innerdelen når endast till midjan. Krage samt framkanter är dekorerade med gröna eller blommiga tygband. I änden av kragen finns en knapp, övriga delar saknar knappar. Plagget är slitsat upp till låren på båda sidor. Kvinnor här kan också bära blå långrockar med ärmar.

Vid festliga tillfällen används långrockar av lila siden eller brokad med fåll som når ungefär till knäna. Ärmsluten har dubbla kantningar i gult siden och ljuslila brokad. Utanpå långrocken bärs en huvudsakligen gul ärmlös jacka med högerslag som saknar krage, den är dubbelt kantad med svart tyg och breda sidenband.

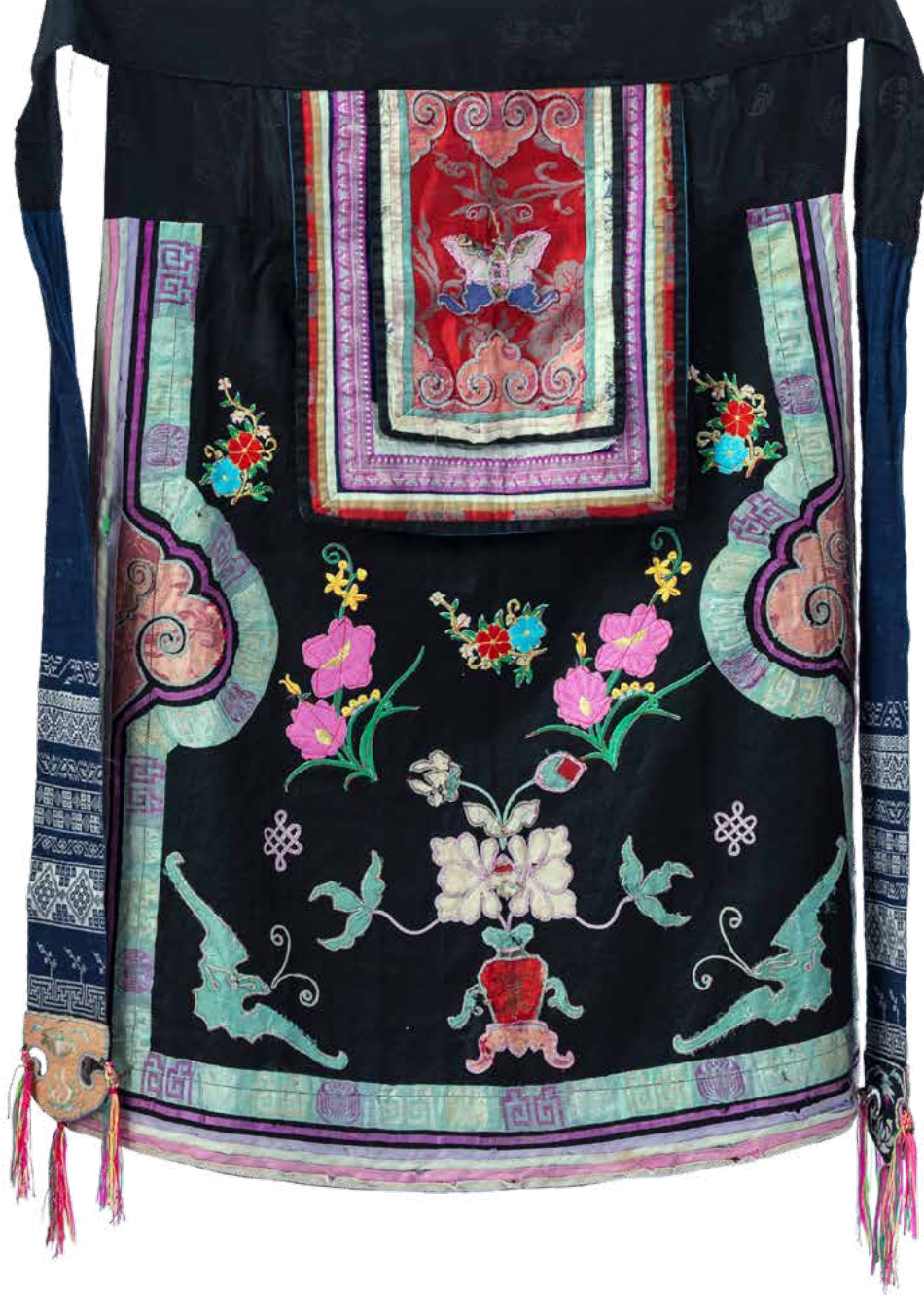

Midjeplagg

Kvinnornas midjeband är något smalare än männens, oftast blå eller gröna. De knyts framtill. Ovanpå midjebandet knyts ett midjeplagg med platta knytband som är vävda, också det knyts framtill. Förkläden finns i flera varianter: 1. Enfärgat midjeplagg i helsvart tyg. 2. Svart midjeplagg med omkring tre fingrar breda, gröna kantband i tyg på sidor och i nederkant. 3. Svart midjeplagg med gröna kantband i tyg på samma sätt men i mitten finns blommönster med solrosor som blommor på grenar.

Vid festliga tillfällen brukar särskilda midjeplagg bäras, utifrån svart tyg som bas förekommer huvudsakligen två slags utsmyckning. Ett slags midjeplagg är dekorerat på följande sätt: längs förklädets båda sidor och nederkant är det, i följd, infogat dels en kantdekor sammansatt av tygremsor i fem olika färger, dels en cirka två fingrar bred tygkant. Uppifrån och ned på midjeplaggets vänstra och högra sida vardera löper två kantband av olika bredd, vilka i mitten bildar en bågform. Inom det bågformade fältet är mönster i form av slingrande växtornament eller hundnosmönster applicerade med applikationsbroderi. Överst, i mitten av midjeplagget, finns

en konstruktion bestående av två tygstycken i olika storlek, sydda ovanpå varandra. Det övre stycket är mindre och dess båda sidor och nederkant är kantade med tre smala tygband. Vid dess övre och nedre ände är band med mönster av vädurshorn eller hundnos sydda med applikationsbroderi; i mitten är ett motiv med en broderad färgad fjäril applicerat. Det undre stycket är större och dess kanter är försedda med omkring fem rader smala tygband i olika färger. Vid midjeplaggets nederkant är de vänstra och högra hörnen dekorerade med symmetriska fjärilmotiv och mellan de två fjärilarna är, med applikationsbroderi, ett motiv föreställande en vas med blommor infogat, ovanför blomvasen är ytterligare mönster broderade, såsom blommor och evighetsknutar.

Ett annat slag är på den svarta tygbasen utfört som rika broderier med färgade trådar: den övre halvan pryds av ett rektangulärt dekorfält, från ytterkanten och inåt består det i tur och ordning av ett meandermönster, två sicksackmönster med tandspetsarna vända bort från varandra, ett sammanhängande svastikamönster. I det centrala fältet är stora blommotiv och liknande mönster broderade. Den nedre halvan är broderad med elva knippen tofsar i trådar med olika färger; tofsknippena faller nedåt från övre till nedre kant och är ordnade horisontellt med jämna mellanrum. Vid nederkantens vänstra och högra hörn finns vardera ett triangulärt dekorfält. Inuti varje triangel är en jungdrung broderad och ovanför varje triangel finns ytterligare en grupp motiv, med blommor och blad. Därutöver förekommer även midjeplagg som är broderade med olika slags mönster efter bärarens personliga preferenser.

Skor

Tidigare bar man oftast halmskor eller broderade tygskor, numera bär man i regel tygskor eller läderskor som köps på marknaden.

Dardo Gutang, dräkt 309

Smycken

I öronen bärs oftast guldörhängen och på handlederna silverarmringar och liknande, vid midjans vänstra sida bärs en nålask i tyg broderad med olika mönster samt tobakspung med en kort tofs änden. Utöver detta bärs inte så många smycken.

Gutangområdet utgör en viktig knutpunkt längs te- och hästvägen. Genom historiska förändringar och tidens växlingar har området inte påtagligt påverkats utifrån kulturellt och de traditionella dräkterna har bevarats ända fram till i dag. Särskilt broderikonsten är högt utvecklad och har upptagits i den provinsiella förteckningen över immateriellt kulturarv. Dessa dräkter speglar inte bara lokalbefolkningens anpassning till ett liv i bergsområden utan bär även vidare särpräglade folkliga sedvänjor.

ANDRA KAPITLET

བོད་དམག་པའི་གོས་རྒྱ།

TIBETANSK DRÄKT
I BAIMA

16

བོད་དམག་སྒྲེས་མའི་གོས་རྒྱན།

BAIMA,

KVINNORS DRÄKT

1 ལྷ་ནག
Sha-nag

2 མཐོ་དྲིས།
Huvudduk

3 ཡ་ཨན།
Ya'an

4 ལྷ་དཀར།
Sha-kar

5 རྩ་ཡོ།
Nayo

6 སྒྲི་ཐག་ ཀོ་ཐོ།
Koto

7 ཁན་ཐུང་།
Khanjar /
Khantsazi

8 ཀེར་ཅ།
Kercha

9 ལྷ་རིང་།
Långrock

10 སྒྲ་རགས། རྩོ་ལོ།
Gaere / Shole

11 བོ་རྩི།
Podri

12 ཐུ་ཐུང་།
Tobakspung

13 ཡ་ལོ།
Yawo

Baima-tibetanerna är huvudsakligen spridda i Chu-Kar Tsangpo-flodens avrinningsområde i Sichuanprovinsens härader i Pingwu och nedre Jiuzhai-dalen samt Wen härad i Gansuprovin- sen; mindre grupper finns även utspridda i häraderna Zungchu, Wudu och Drukchu. På baima- tibetanernas språk betyder yo'rga dalgång och bland andra dalar omfattar deras huvudsakliga bosättningsområden Dakpo Yo'rga, TakKar Yo'rga och Gaeshi Yo'rga. Dessa områden känne- tecknas av en terräng med höga berg, djupa raviner, rik vegetation och en komplex, föränderlig ekologisk miljö. Medelhöjden över havet är drygt 1800 meter, klimatet är milt och fuktigt och tillhör både subtropiskt monsunklimat och bergsklimat.

Många av invånarna här anser sig vara ättlingar till gränssoldater från det tibetanska imperiet och de flesta bekänner sig till den tidigare bön-religionen. Det sägs att de under strider mot yttre fiender intog strategiska höjder i bergen, sedan slog de sig gradvis ned där och livnärde sig på huvudsakligen jakt och jordbruk – en livsstil som består än i dag. En särpräglad geografisk och ekologisk miljö, en lång kulturell historia samt en långvarig etnisk sammansmältning har tillsammans gett upphov till baimatibetanernas säregna och praktfulla dräktkultur, som år 2017 upptogs i Gansuprovinsens förteckning över immateriellt kulturarv.

Baimakvinnornas dräkter, som återfinns i tre härader i två provinser, uppvisar vissa skillnader i hattar, sättet att fästa fjädrar samt i benämningar och symbolik hos enskilda dräktdelar, men övergripande är stilen vad gäller snitt, färg och struktur i huvudsak enhetlig. Här behandlas de därför samlat.

En fullständig dräkt omfattar klädesplaggen sha-kar-hatt, ärmlös jacka, kercha, midjeband, midjeplagg, benlindor och skor, samt smycken såsom huvudprydnader, örhängen, fiskbensor- nament, kopparmyntsmidjeband och tobakspung.

Baima, kvinnors dräkt 317

Huvudprydnader

Kvinnorna flätar håret till en trefläta. I flätänden flätas en inflätningstråd kallad ya'an in. Ya'an består av rött ullgarn flätat i tre strängar och pryds med omkring sju runda fiskbensornament och hela flätan hänger ned längs ryggen, varefter sha-kar-hatten sätts på. Vissa lägger också till färgsprakande fina pärlsträngar som dekoration på den fiskbensornamentsförsedda hårflätan och virar upp flätan på hjässan, så att flätänden hänger ned vid endera tinningen, till vänster eller höger. Äldre kvinnor bär en annan hårprydnad: en svart tyghatt lokalt kallad shwabe. Som utsmyckning sitter på dess topp en ihålig knut av ett rött snöre, på hatten lindas därefter en lång svart huvudduk tillsammans med den färdigdekorerade flätan. När de inte lindar huvudduk läggs flätan i stället upp ovanpå shwabe-hatten.

Sha-kar-hatt

Tidigare sägs att kvinnorna bar en svart filthatt kallad sha-nag. sha-kar-hatten bars ursprungligen endast av män, inte kvinnor, först senare kom bärandet att spridas även bland kvinnor. I Jiuzhaidalen nu förekommer fortfarande svarta filthattar med uppvikt brätte och fiskbensdekoration framtill. I Pingwu och Wen bär kvinnorna främst vita filthattar av bergsgetens ull, på den lokala dialekten kallade sha-kar – där sha betyder hatt. Sha-kar-hattens kull är relativt låg, cirka 15 centimeter i diameter. Brättet är omkring 3 centimeter brett och har en lotusbladsform. Numera har sha-kar-hatten även börjat bli populär i Jiuzhaidalen.

När man gör en sha-kar-hatt läggs getullen först ut på marken, den bearbetas genom att upprepat bankas med passande kraft med smala långa träkäppar och kmmas noggrant. Därefter fogas många tunna bambustickor samman till en bambumatta som läggs ut på marken och getullen fördelas jämnt på den, varefter den rullas ihop längs mattans kanter och ändarna binds ihop med tunna snören. Över detta hålls kokande vatten och medan värmen och ångan ännu inte har skingrats utförs kavling. Så är processen genom vilken ullen feltas. Efter cirka tio minuters kavling hålls åter kokande vatten på och detta upprepas gång på gång tills filten har feltat sig väl. Slutligen läggs den färdiga filten ut i solen för att torka.

När hatten ska formas träs filtstycket över en rund träform med en tjocklek av cirka tre centimeter. Med en halvcirkelformad sten slår man upprepade gånger längs formens kant, tills hattkroppen har tagit form. När hattkroppen väl har formats sys den fast vid sin nederkant med grov vit tråd

i långa stygn. Därefter behöver hattkroppen slipas: först slipas den upprepade gånger med en grov slipsten för att när en viss grad av jämnhet har uppnåtts slipas den vidare med en slätare sten, slutligen används en fin sten. Under den långvariga slipningen uppstår ett vitt pulver. Slipningen fortsätter tills ytan blir hård och slät. När slipningen är avslutad klipps hattbrättets kant till en rund form, varvid tjugofyra vågformade veck formas. För att förhindra att materialet i brättets kant söndras sys kanten tätt med vit tråd. Därefter lindas ullgarn i rött, mörkblått och andra färger kring hattkroppens nederdel, varvid garnets båda ändar lämnas att hänga ned en kort bit från hattens sidor eller baksida. Numera, för att göra hatten hård, vit och motståndskraftig mot genomträngning av regnvatten, bstryks hela ytan – efter att formen är helt fastställd – med vit gips eller talkpulver. I Wen härad är det dessutom brukligt att med röd och svart tråd brodera dekorativa motiv såsom kycklingklo-blommor och solfjädersblommor på hattkroppen. Denna teknik för hattillverkning har upptagits i Sichuanprovinsens förteckning över immateriellt kulturarv.

Sha-kar-hattens särprägel ligger också i fjädrarna som pryder den. I Jiuzhaidalsområdet fäster kvinnor två fjädrar mitt på hattkroppens framsida. I Wen härad, Pingwu och andra områden fäster kvinnorna i stället fjädrar på höger eller vänster sida av hattkroppen: antingen en fjäder på ena sidan, eller en på ena sidan och två på den andra sammanlagt tre fjädrar, sättet att fästa dem varierar. Det förekommer även att man använder en eller två fjädrar från fasan som dekoration, eller så bär man alla fjädrar från fasanens nacke, med skinnet kvar. Dessa nackfjädrar kan bäras för sig eller kombinerat med ett par vita fjädrar, som ytterligare prydnad.

Dekorativa fjädrar används inte enbart i estetiska syften utan har även djup historisk och kulturell bakgrund. I baimatibetanernas område förekommer fjädrar inte bara som dekoration på sha-kar-hattar utan även som utsmyckning på portar och på hustak, där man också kan se avbildningar av vita tuppar. När det gäller ursprunget till denna sed finns flera folkliga berättelser. Enligt en sägs att i gryningen en gång på 600-talet överraskades tibetanska gränssoldater av ett plötsligt fiendeangrepp, en tupp gav då ifrån sig ett kraftigt galande som väckte alla och räddade dem från katastrof. För att tacka den tuppen fäste man därefter tuppfjädrar på hattarna. Enligt en annan sägs att under en tidigare period av krig använde soldaterna fjädrar på hattarna för att

skilja vän från fiende och de fungerade därmed som identifikationsmarkörer. Enligt en tredje sägs att soldater som återvände segrande från Dzodge-området hade fjädrar i sina hattar och lokalbefolkningen tog efter den seden. Enligt en fjärde berättas att en lokal ledare en gång tillfångatogs av fienden och fängslades, när fjädrar från en vit tupp brändes i fängelset sägs de ha avgett ett ljus som hjälpte honom att från den mörka cellen återfå sin frihet – till minne av den tuppen började människor bära fjädrar.

Numera håller även seden att fästa små bjällror eller sticka in blomsterknippen i sha-kar-hatten successivt på att bli vanlig. När hatten bärs lutar kvinnorna den vanligen något åt höger, eller åt vänster eller rakt, efter eget tycke. Hattbandet skiljer sig från de flesta andra tibetanska hattar genom att inte knytas under hakan, i stället fästs det bakom huvudet. Vid förvaring måste hatten och fjädrarna förvaras separat. På hattkroppen sitter ofta en nål, vilken används för att fästa fjädrarna när sha-kar-hatten bärs.

Baima, kvinnors dräkt 325

Ärmlös jacka

Den ärmlösa jacka som bärs på överkroppen kallas lokalt khanjar eller khantsazi och tillverkas oftast av svart tyg eller blå sidenbrokad. Den bärs vanligen tillsammans med kercha som ett matchande set. En traditionell ärmlös jacka har ingen kantning eller endast omkring tre lager kantband vid krage, framkant, ärmhåll och nederkant. I dag används i stället en flerlayerskantning och olika blomstermotiv broderas på ärmhåll, framkanter och andra partier.

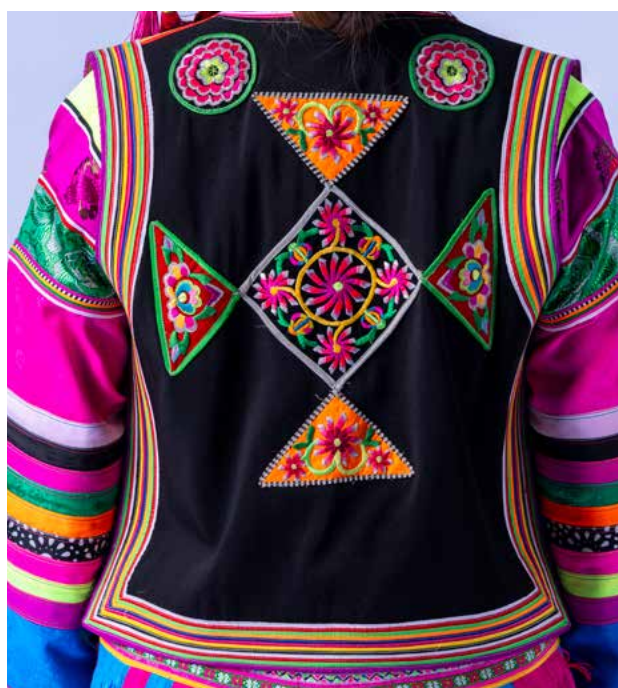
I området kring Wen härad är mitten av den ärmlösa jackans ryggsida försedd med fyra trekantiga tygstycken som är sydda med spetsarna riktade mot varandra i symmetrisk ordning. Inuti trianglarna är tillsammans med blomsterornament och liknande mönster broderat motivet shebaeru, som representerar vingar. Detta symboliserar solens ljus. Ett hörn av dessa trianglar binds samman genom korsande linjer i olika färger, eller så sys ett kvadratisk tygstycke i mitten av de fyra trianglarna där kvadratens fyra hörn möter ett av vardera fyra trianglarnas hörn. På båda sidor vid skulderpartiet, med mörkrött tyg som botten, broderas vardera omkring tre cirkelformade motiv i vågliknande mönster, vilka representerar månen. Längs framkanten av jackans framstycken broderas små upphöjda cirkulära motiv med tråd i två färger, de representerar stjärnorna. På jackans rygg, från strax under kragen, sys en lång svart eller röd uppochnedvänd triangelformad tygremsa som dekoration, vilken bär symboliska betydelser kopplade till maskulinitet och fortplantning.

Baïma, kvinnors dräkt 327

Under höst- och vinterperioden bärs ett långärmat ytterplagg lokalt kallat driyotzi, dess tillverkningsmetod och dekorativa stil är densamma som den ärmlösa jackans. Hittills har ärmlösa jackans och ytterplaggets form inte genomgått några större förändringar, däremot har färger och mönster utvecklats från mer återhållsamma uttryck till dagens mer färgstarka och mönsterrika stil.

Kercha

På kroppen bärs det flerskiktade veckplagg som lokalt kallas kercha. Kercha skiljer sig från andra tibetanska dräkter genom att det inte använder diagonal knäppning utan i stället rak. De två framstyckena överlappar varandra vid midjan och slås om kroppen genom att den högra eller vänstra sidan läggs över den andra, innan plagget omsluts och sluts runt kroppen. Kercha har oftast svart eller röd som bottenfärg och vid de två överarmarna finns kontinuerligt sammanfogade tygstycken i olika färger, som representerar mångfalden färger. På kjoldelens baksida finns tjugofyra veck, vilka symboliserar de tjugofyra soltermerna. Krage, ärmar och nederkant

är dekorerade med siden och tyg i rika färger som är kulturellt betydelsefulla. Det sägs att kombinationen av broderier och färger har lyckobringande symbolik. I områdena Pingwu och Wen härad finns dessutom en annan variant, där man på kercha syr fast en uppfällbar krage av olika tygstycken. Tidigare hängde man i mitten av bakstycket en platt fiskbensprydnad som dekoration och under denna fanns flera tofsar; men i dag förekommer denna dekoration mycket sällan.

Förr var kercha ett plagg för vardagsbruk, i dag används det huvudsakligen vid högtidlig klädsel och vid kulturopträdanden. Förutom bland personer över sextio års ålder är det numera mycket ovanligt att se någon bära det till vardags. När man tar på sig kercha sluts den raka framkanten vid midjan på kroppens framsida. Vid förvaring används en särskild vikningsmetod: kercha vänds så att avigsidan är utåt och två personer håller i varsin del – den ena vid midjan och den andra vid nederkanten. Efter att vecken noggrant rättas till och justeras i linje viks plagget två gånger från nederkanten upp mot kragen och slutligen används ärmarna för att svepa in och omsluta plaggets huvuddel.

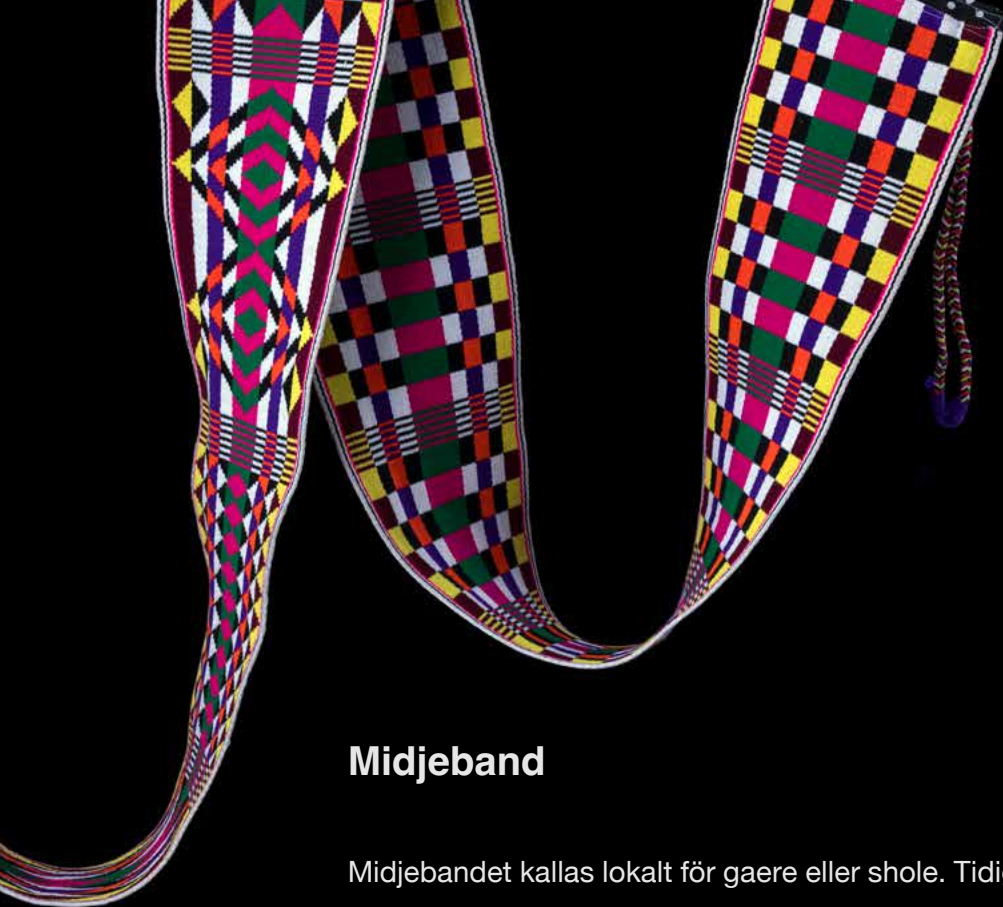
Baima, kvinnors dräkt 333

Tidigare tillverkades kercha huvudsakligen av ull eller linne. Eftersom man bar tibetanska stövlar på fötterna var kjoldelen mycket kort och nådde endast till knäna. Numera förlängs kjoldelen genom att man fäster ett till tre lager tyg, materialen har också blivit mer varierade med olika typer av tyg, siden, ylletyg och andra textilier. Under vår- och sommarsäsong bärs lätta vita kercha medan man under höst och vinter bär tyngre varianter tillverkade av bland annat nambu. Vid extrem kyla bär folk tre till fyra kercha ovanpå varandra med en ärmlös jacka av getskinn som yttersta lager, men i dag förekommer kläder av djurhud och sådana med pälsbesättning nästan inte längre. Dessutom bär äldre kvinnor en blå långrock som är snedknäppt och har slitsar på båda sidor av midjan. Den har en form som liknar kvinnornas långrock i Chuchen-området och bärs ofta tillsammans med en svart ärmlös jacka.

Baima, kvinnors dräkt 335

Midjeband

Midjebandet kallas lokalt för gaere eller shole. Tidigare tillverkades det av lokal ull men i dag köper kvinnor olika färgade garn från marknaden och väver en handbredd breda midjeband prydda med olika färgstarka mönster i fem, sex olika färger på en midjevävstol. En ände har en ringformad ögla, den andra fungerar som knytband och de två ändarna förs samman och knyts runt midjan. I Jiuzhaidalsområdet används midjeband som vävs av rött garn, vid änden med ögla finns röda garntofsar och vid bärandet låter man de långa tofsarna falla ned på ryggen. Att knyta detta breda midjeband har en värmande funktion, samtidigt har det flera funktioner genom att hålla den flerveckade dräkten och smycken på plats. Till vardags knyter man ett enklare, rött midjeband. Numera har baimatibetanernas vävteknik för de mönstrade midjebanden upptagits i listan över immateriellt kulturarv i Mianyang stad.

Midjeplagg

Midjeplagget kallas lokalt för podri. Tidigare bar kvinnor enkla enfärgade midjeplagg i blått eller svart utan dekoration, men i dag har material, färger och dekorativa mönster blivit mer varierade. I Jiuzhaidalsområdet bär man oftast svarta midjeplagg med blå kantning. På midjeplaggets övre del är två vita tygband fastsydda och de hänger naturligt ned, banden är broderade med blomstermotiv och liknande dekorationer. I andra områden används i stället vita midjeplagg med kantning eller midjeplagg av mönstrad truk, där vissa mönstrad truk-midjeplagg är dekorerade med tofsar. Ovan nämnda midjeplagg knyts vanligen i svanken och knytbandens båda ändar faller naturligt.

Benlindor och skor

För att skydda underbenen från skador när man går in i områden med tät vegetation lindar kvinnorna ett vitt tyg, som lokalt kallas wogyo, om underbenen.

På fötterna bär man handgjorda halmskor tillverkade av bland annat pilträdsbark, eller tibetanska stövlar som lokalt kallas yawo: sulan är av läder och stövelskaftet är vävt av hampa eller getull. Man kan också bära tygskor med rund tå och platt sula, broderade med pioner och andra blomstermotiv.

Andra smycken

I öronen bärs silverörhängen som lokalt kallas nayo. Runt halsen hänger ett smycke som lokalt kallas koto, vilken i sin helhet hänger ner på bröstet och består av tre till fem rektangulära fiskben som är placerade vertikalt ovanför varandra; vissa varianter har omkring sju snäckskal fästa i den övre delen som dekoration.

Baima, kvinnors dräkt 341

Vid höger sida av kragen på den ärmlösa jackan hänger ett broderat nålfodral, vid vänster sida hänger en tandpetare av ben. Ibland bärs även ett nålfodral i mitten på baksidan av kercha eller den ärmlösa jackan. Runt midjan bärs ett långt midjeband av kopparmynt som kallas do'hreng, vilket kan lindas runt midjan ungefär fem varv, eller så knyts ett pärlbandsmidjeband som kallas katei. På vardera sida om midjan hänger en tobakspung. Tobakspungarna är dekorerade med mönster och har tofsar av pärlband i nederdelen. De sägs förr främst ha använts för att förvara pipa och tobak. Förutom ovannämnda smycken bärs i allmänhet inte andra dekorationer.

Lokalt kulturmaterialet som är klädedräktsrelaterat är mycket rikt och återkommer även i kärleksvisan ”Den vackra flickan”:

Vad vackert på flickans huvud? På flickans huvud är vita mössan vacker.’

Vad vackert på vita mössan? På vita mössan är vita fjädrar vackra.

Vad vackert under vita fjädrar? Under vita fjädrar är röda fjädrar vackra.

Vad vackert under röda fjädrar? Under röda fjädrar är pärlbandet vackert.

Vad vackert under pärlbandet? Under pärlbandet är örhängen vackra.

Vad vackert under örhängen? Under örhängen är snäckor vackra.

Vad vackert under snäckor? Under snäckor är fiskben vackra.

Vad vackert under fiskben? Under fiskben är shole vackert.

Vad vackert under shole? Under shole är do’hreng vackert.

Vad vackert under do’hreng? Under do’hreng är katei vackert.

Vad vackert under katei? Under katei är podri vackert.

Vad vackert under podri? Under podri är wogyo vackra.

Vad vackert under wogyo? Under wogyo är yawo vackra.

Kärlekssången visar tydligt hur kvinnor klär sig uppifrån och ner och ger uttryck för en rik estetik. I lokala sägner finns också en berömd berättelse om hjälten Anegasa och denna klädedräkt anses vara hur hans hustru Zeshimu klädde sig.

Baima-kvinnornas dräkt uttrycker element som naturdyrkan, historiska förändringar och ett levnadssätt präglat av jordbruk, den visar deras unika skönhet inom estetik, hantverk och kultur.

17

བོད་དམག་སྒྲིལ་པའི་གོས་རྒྱན།

BAIMA,

MÄNS DRÄKT

1 ལྷ་དཀར།
Sha-kar

2 ཀེར་ཅ།
Kercha

3 སྒྲ་རགས།
Midjeband

4 གསེར་ལྷུག་གུ།
Serchukgu

5 ཏུ་ཁྱ།
Tobakspåse

6 ཡ་ལྷོ།
Tibetanska
stövlar

Baimatibetanerna är huvudsakligen bosatta i gränsområdet mellan provinserna Sichuan och Gansu och sägs vara ättlingar till tibetanska gränssoldater från det tibetanska imperiets tid. Området ligger på en genomsnittlig höjd av drygt 1800 meter över havet och har ett subtropiskt monsunklimat samt bergsklimat. Livsformen är huvudsakligen halvt agrar, halvt pastoral. Baimamännens dräkt bevarar drag av tibetansk klädsel men har samtidigt, på grund av den särskilda geografiska miljön och levnadssättet, utvecklat tydliga lokala särdrag.

En fullständig dräkt består av sha-kar-hatt, överdel, långchuba, midjeband, byxor, benlindor och skor samt prydnader som serchukgu och tobakspåse.

Sha-kar-hatt

Sha-kar-hatten är den mest karakteristiska delen av männens dräkt. Tillverkningssättet är detsamma som för kvinnornas sha-kar-hatt med den skillnaden att hattens topp endast pryds med en eller två fjädrar av ungefär en handspansns längd, vilket symboliserar de baimatibetanska männens tappra mod och intelligenta rättframhet. Ibland sätts även en eller ett par fjädrar från gyllene fasan in, eller så bärs både sätts gyllene fasanens nackfjädrar tillsammans med skinnets in samtidigt med längre vita fjädrar. I området kring Wen härad målas motiv som solfjädersblommor och kycklingkloblommor på hattkroppen och vid hattens nederkant lindas svart och rosa garn. Hatten kan bäras både sommar och vinter, den kan bäras lutad åt ena sidan eller rakt. Hakbandet knyts oftast vid bakhuvudet. I Jiuzhaidalsområdet finns även vita filthattar med uppåtböjd brätte vars form är mycket lik de manliga hattarna i det tibetanska Kongpo-området, endast små differenser i brättets höjd skiljer dem.

Överdel

På överkroppen bärs en vit skjorta med rak framöppning tillsammans med en svart ärmlös jacka. Vid arbete eller jakt bärs ofta denna enkla, sobert färgade överdel. På vintern bärs en tjock ärmlös jacka av fårskinn. Förr var det vanligt att bära ärmlös jacka utanpå chuban, men detta ses sällan numera.

Långchuba

Baimamännens chuba kallas lokalt kercha. Den liknar i stort sett chubor i andra tibetanska områden, men eftersom området här är varmt och skogrikt och männen förr ofta deltog i strid, är kercha kortare än vanliga tibetanska chubor. Den behöver inte lyftas upp utan midjebandet kan knytas direkt och ärmarnas längd räcker endast till handleden, vilket underlättar arbete. Tre huvudsakliga material används: linneväv, ylle och tyg, varför chubor av dessa material respektive kallas sorae, yerae och burae. De två förra tillhör vardagskläder och den senare högtidskläder. Färgerna omfattar svart, vitt och mörkblått. På vintern dominerar svart och två chubor kan bäras samtidigt; på sommaren bärs oftast enkelt en chuba i vitt eller mörkblått.

Chubans krage, ärmslut, framkanter och nederkant är kantade med 3–5 cm breda färgstarka band av mönstrad truk. På den mönstrade trukens båda sidor finns smala tygband i rosa, grönt och gult samt band med broderade blomsterornament – sammanlagt omkring tio kantlinjer. Vita chubor har vanligen en svart kant av tyg innanför kantdekoren, på den broderas i fyra–fem färger med täta, korta stygn linjära ornament i omkring fem lager. Svarta och röda chubor behöver inte denna svarta tygkant utan broderas istället direkt med ungefär tio lager täta linjemönster. Vissa chubor har ytterligare kantning vid nederkanten, med mönster i rosa samt svart-vita kombinationer. Ibland används konstpäls som imitation av utter- eller leopardpäls istället för den mönstrade truk-kantningen. När chuban bärs hålls vanligtvis båda ärmarna på, att ta av höger ärm eller att knyta båda ärmarna avtagna kring midjan är inte brukligt.

Midjeband

Midjebandet är brett, med tofsar i båda ändar och cirka 3,5 meter långt. Färgerna omfattar rött, svart, blått och grått. Förr vävdes midjeband av ull, numera används oftast tyg köpt på marknaden. När man knyter midjebandet lindas det två varv om midjan och knyts sedan baktill så att ändarna naturligt får hänga ned ganska långt bakom kroppen.

Byxor

Tidigare bar man vida byxor av linne eller bomull, utan större skillnad från vanliga byxor. Numera bär man uteslutande byxor köpta på marknaden.

Benlindor och skor

På fötterna bärs tibetanska stövlar, broderade hampaskor eller stråskor. Stövlarnas sula görs av nöthud eller vildsvinshud medan stövelskaftet tillverkas av linne, filt eller bomull och dekoreras med cirka sex horisontella tygband i olika färger. Vintertid bärs tibetanska stövlar med skaft av linne eller filt och sulor av vildsvinsskinn; sommarens stövlar har skaft av bomull och sulor av nötläder. De broderade hampaskorna har sulor flätade av hampatråd, tjocka och slitstarka; överdelen framtill flätas av hampasnöre eller bomullssnöre medan hälen görs av flera lager bomullstyg och broderas med blommotiv. Dessa används främst vid högtidliga tillfällen. Stråskorna tillverkas av pilträdsbark, starr och andra växtmaterial och bärs främst sommartid. När stråskor eller broderade hampaskor bärs behöver de kombineras med benlindor av vitt tyg

eller vävt ullgarn, de skyddar benen mot rispor från törnen när man går i skogen och värmer samtidigt. Numera används tibetanska stövlar endast vid uppföranden av den rituella dansen Tro'gan medan broderade hampaskor och stråskor nästan helt har försvunnit, istället bär män oftast på marknaden köpta läder- eller tygskor till den tibetanska dräkten.

Vid uppförande av Tro'gan bär männen stora masker med utstående ögon och blottade tänder, på hjässan sitter fjädrar från gyllene fasan, vildfasan samt pappersdekorationer i solfjädersform. Överkroppen kläs i fårskinnsrock, eller ytterplagg av konstpäls, med pälsen utåt; diagonalt över axlarna hänger flera stora bjällror och på fötterna bärs lokala tibetanska stövlar. I höger hand hålls en jaksvans, i vänster en lång kniv av järn eller trä. Dansarna rör sig i takt till trummor och cymbaler. Denna dans sägs vara en rituell, exorcistisk dans från den äldre religionen. Vid dansen behövs två kvinnliga roller kallade tromo, de spelas av män i kvinnokläder.

Smycken

Vid midjan bärs ett midjeornament i koppar kallat serchukgu: "ser" betyder koppar i lokal dialekt. Kopparornamentet består av en läderbas, ungefär två fingrar bred, på vilken rektangulära mässingsplattor är fästa med jämna mellanrum; varje platta är cirka fem fingrar lång och dekorerad med fyra blommor. På vänster sida om höften bärs en tobakspåse, dekorerad med horisontella färgade tygband och broderier, i nederkanten hänger tre tofsar av pärlor. Tobakspåsen användes tidigare främst till att förvara pipa och tobak. På midjans högersida hänger en kohudspåse för förvaring av järnhagel och krut, men denna ses numera sällan.

Dessa områden bär på en starkt närvarande äldre kultur: i legenden om Anegasa, den rituella dansen Tro'gan, AliGarshe och andra gåtfulla folkliga uttrycksformer framträder klädkulturen som dess ande. Genom Baima-dräkten kan man ana männens liv som krigare, jägare och arbetare, men också uppfatta deras estetiska syn och allmänna värderingar.

TREDJE KAPITLET

ཨིར་སུག་དང་མདོ་གཤེས་ཀྱི་གོས་རྒྱུ།

TIBETANSK DRÄKT I ERSU OCH TOSU

18

ཨེར་སུག་བྱད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱན།

ERSU, KVINNORS
DRÄKT

1 བོ་འུ་ཅོ།
Bo'ujo

2 ཁང་ཁ།
Trangtra

3 ལག་བསྟ།
Lakdru

4 ལོ་ཅི་ག།
Lotsika

5 རྒྱུ་མོ་ས།
Menpo

6 རྩ་ཨར།
Naar

7 ལིས་ལྷོ་ས།
Leadroe

8 ཁོ་སྟོང།
Khoto

9 ལག་དགྱ།
Laktri

10 ལན་གོ་ར།
Lenkor

11 ལེ་ཁ་ཅི།
Lekwatsi

12 རོ་ཤོ།
Popo

13 ལ་ལྷོ།
Lahro

14 ཉེ་བཀར་ཏ།
Hekarta

15 ས།
Tra

16 ཟ་ཆོ།
Zatse

Ersu-tibetanerna bor huvudsakligen utspritt i Karlek härad, Yulshi härad, Mianning härad och Muli härad i Liangshan prefektur i Sichuanprovinsen, samt i Hanyuan härad och Shimian härad i Ya'an stad. Sett utifrån hur floderna breder ut sig är de huvudsakligen fördelade inom avrinningsområdena till Gyalmo Ngulchu, Anning och Nyak Chu. Dessa områden har en genomsnittlig höjd på omkring 2200 meter över havet och tillhör ett bergsklimat vars grund utgörs av ett subtropiskt monsun-klimat, levnadssättet är i huvudsak halvagrart–halvpastoralt.

Folket kallar sig numera Ersu, tidigare Porzi och i muntligt traderade rituella lovsånger benämns de också Porzi, vilket betyder ”de som vördar färgen vit”. Eftersom Ersu-folket ser vitt som den vackraste färgen utgör också vitt huvudton i deras klädsel – kompletterad med blått och grönt. Nu har Ersu-tibetanernas dräkter redan upptagits i Sichuanprovinsens provinsiella förteckning över immateriellt kulturarv.

En komplett kläduppsättning omfattar huvudduk, skjorta, khoto, ärmlös jacka, kjol, midjeband, byxor och skor samt prydnader såsom menpo, trangtra, lakdru, lotsika, örhängen, leadroe, armringar, fingerringar, påsar och nålaskar.

Huvudduk

Tidigare flätade kvinnor håret till en enda trefläta, efter att ha flätat in röd eller grön inflätningstråd lät de den som helhet hänga ned på ryggen. Till vardags stack de in en kam ovanför höger öra. När de behövde linda huvudduken som lokalt kallas bo'ujo flätade de först håret i två treflätor, som lades upp på huvudet; ena änden av huvudduken, som är ungefär fyra fingrar bred och mer än åtta meter lång, placerades därefter längsgående på huvudet och lindades sedan varv efter varv, tätt och ordnat runt huvudet så att den färdiglindade huvudduken fick en tjocklek på ungefär fem fingrar. Numera sätter kvinnor vanligen upp håret i en knut bak på huvudet och behöver inte linda den traditionella huvudduken, utan bär färdigtillverkade huvuddukar direkt.

Vad gäller material användes tidigare oftast bomullstyg, nu använder man oftast tyg som köps på marknaden. Vanligtvis bär unga kvinnor vita huvuddukar, äldre svarta. Vid bröllop lindar bruden en svart huvudduk och väver ett rutnät av rött ullgarn ovanpå den, som tecken på ritual korrekthet. Det händer att äldre kvinnor viker en näsduk till en rektangulär form, placerar den ovanpå huvudet och fixerar den genom att linda en halsduk.

Ersu, kvinnors dräkt 367

Skjorta

På överkroppen, innerst, bärs en skjorta lokalt kallad popo. Skjortan saknar krage, nederkanten når nedom midjan och på båda sidor finns slitsar. Ärmarna är sammansatta av tyg i olika färger, i en något smal modell där ärmlängden når handleden; nära armbågen samt vid ärmsluten är den dekorerad med utsökta broderier. Tidigare tillverkades skjortan i linne- eller bomullstyg, nu oftast i siden.

Ersu, kvinnors dräkt 369

Khoto

Utanpå skjortan bärs khoto. Dess framstyckes nederkant är något kortare än skjortans, bakstycket däremot utgörs av ett helt tygstycke, cirka tre handsbredder brett, som naturligt faller ned till anklarna. Khoto saknar krage, har högeröverlappning och slitsarna på sidor är något högre. Ärmarna är korta och breda och har en manschettkonstruktion i två lager där den yttre manschetten förlängs genom att en extra ärm läggs till och når ned till omkring armbågen, så att broderimönstren på skjortans ärmar framträder. På den yttre manschetten sys en tygremsa i rött eller rosa, cirka tre fingrar bred, och på den tygremsan broderas blom- och bladmotiv, cirka två fingrar breda, och den kompletteras med dekorationer såsom broderade smala tygband och vågmönster i färgtrådar. Den inre manschetten är dekorerad med broderade smala tygband mellan två skikt vågformade färgremsor, men den konkreta

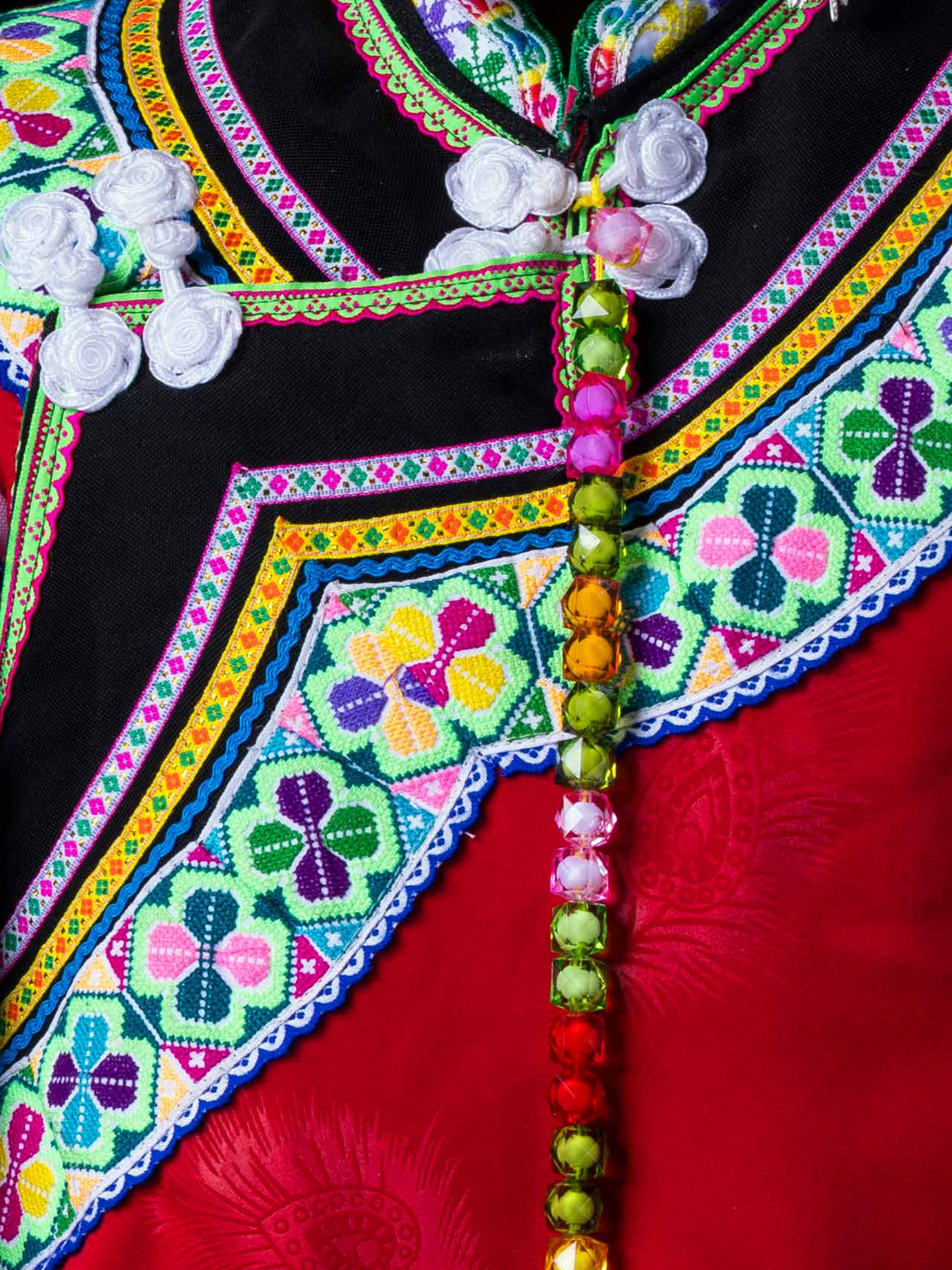
utformningen varierar efter personliga preferenser. Bakstyckets två sidokanter kantas med svart tyg, vars ytterkant är dekorerad med utsökt broderi och vid nederkanten finns två horisontella broderade dekorband, ett ovanför det andra. Vad gäller färgval bär unga kvinnor oftast vit khoto medan äldre oftare väljer blå eller grön.

Ärmlös jacka

Den ärmlösa jacka som lokalt kallas lekwardsi liknar till formen skjortan, förutom att den saknar ärmarna. Den har högeröverlappning, nederkanten når ungefär till midjan och den har slitsar på båda sidor. Kragöppningen och framkanten är dekorerade med utsökta kantningar, som från ytterkanten och inåt i tur och ordning består av en svart tygkant cirka fyra fingrar bred; två broderade tygband cirka ett finger breda; ett vågformat färgband; ett broderat tygband cirka tre fingrar brett, på vilket ett sammanhängande bergsmönster är broderat och inom mönstret broderas olika blom- eller bladmotiv utförda med mer än tio olika färgtrådar. Ersu-folket har ett ordspråk: "Utan broderi inga kläder." Den ärmlösa jackans färger är oftast röd, svart, grön, rosa. Det sägs att kvinnor förr även bar veckade mantel av filt, ärmlösa jackor vävda av jakull och ärmlösa jackor av getskinn, men dessa är nu sällsynta.

De tre plaggen popo, khoto och lekwatsi, som bärs på överkroppen, kallas tillsammans ”överdelens uppsättning i tre delar”. För att underlätta bärandet finns de som numera syr ihop de tre till ett plagg, men låter det se ut som tre separata delar.

Ersu, kvinnors dräkt 375

Kjol

Kjolen, lokalt kallad tra, är ett halvlångt plagg. Delen ovanför knäna tillverkas av enfärgat tyg; delen nedanför knäna sätts samman av tygremsor i olika färger, antingen i vertikal över- och under-sammanfogning eller i rutigt korsmönster, och förses med många veck. Detta plagg bärs av olika åldrar, huvudsakligen vid högtidliga tillfällen såsom bröllop snarare än till vardags. I allmänhet bär unga kvinnor kjolar i klara färger medan de äldres kjolar har mer dämpade färgtoner.

Ersu, kvinnors dräkt 377

Midjeband

Runt midjan knyts ett midjeband lokalt kallat dzitra. Det vävs av silkestråd eller ullgarn och i båda ändar finns långa tofsar. När det knyts görs en knut mitt bak i midjan och tofsarna faller naturligt ned bakom kroppen. Vad gäller midjebandets färg vävs unga kvinnors bälten oftast horisontellt av färgtrådar i rosa, blått och gult, medan de äldres huvudsakligen är lila och gröna. Vid knytningen sys ett broderat band i vitt eller blått som tillsammans med midjebandets tofsar hänger ned bakom kroppen.

Framtill på midjan bärs ett midjeplagg lokalt kallat drodrokata, det når ned till knäna, är huvudsakligen vitt, har svarta tygkanter på båda sidor och nederkanten är dekorerad med två band broderade mönster. Detta midjeplagg används främst vid högtidlig klädsel och har endast funnits i några decennier.

Byxor och skor

Byxorna, lokalt kallade zatse, är vida byxor; vid byxbenens nederdel finns två band broderade kantdekorationer och färgen är oftast svart.

Tidigare bar man stråskor eller broderade tygskor, numera bär man oftast tygskor eller läderskor köpta på marknaden.

Smycken

Ersu-kvinnors smycken är utsökta och estetiskt tilltalande. Huvudduken dekorerar med färgade pärlsträngar, lokalt kallade menpo: pärlsträngarnas båda ändar hänger ned från vänster och höger sida till axlarna, i en bågform, och ibland hängs flera strängar beroende på personlig smak. På huvuddukens båda sidor framtill hänger silvertofsar kallade trangtra, bestående av omkring åtta tunna silverlänkar, cirka fyra fingrar långa, i tofsform.

Vid hårfästet under huvudduken bärs en sträng lakdru, det vill säga en prydnad sammansatt av olikfärgade pärlor; vid dess högra ände finns ett benornament vars spets måste stickas in i huvuddukens veck för att fixeras. Nedanför lakdru bärs parallellt lotsika, vilket är en prydnad bestående av sju till elva små silverbubblor fästa på en bas av svart tyg – och antalet silverbubblor måste vara udda. Det sägs att lotsika tidigare gjordes av kohorn, som senare ändrades till silverbubblor.

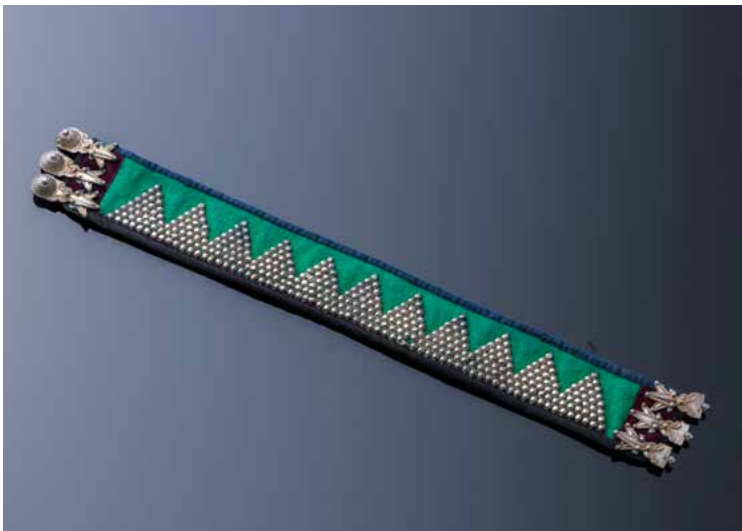

Örhängen kallas lokalt naar. Förr fanns huvudsakligen två typer: pärlsträngsörhängen ungefär en handsbredd långa, med ett runt jade- eller fiskbensornament i hängande änden; stora silverörhängen stora som armringar. Numera bär man oftast silverörhängen med flera tofsar.

Runt halsen bärs ett halsspänne kallat leadroe, oftast med svart eller blå tygbas på vilken silverbubblor eller silverblommor är arrangerade. Från den ärmlösa jackans krage hänger en prydnad trådd av pärlor i olika färger, i dess ände sitter en liten silverask för tandpetare och öronskrapa samt ett vattenrådjurstand, som helhet hänger det ned ungefär till naveln. Tillsammans med pärlsträngen hänger också en munharpa av trä. På handleden bärs silverarmringar kallade laktri och på fingrarna bärs silverringar kallade lenkor.

På höger sida av midjan hänger en triangulär påse kallad lahro, dekorerad med utsökt broderi och från den hänger tofsar av tygremsor i olika färger. Tidigare användes den för att förvara silvermynt, pipa och tobak, men numera fungerar den huvudsakligen som dekoration. På höger sida av midjan hänger samtidigt en fyrkantig nålask, lokalt kallad hekarta.

Byxor, midjeplagg och påse bärs ofta tillsammans och kallas av vissa även för "underdelens uppsättning i tre delar".

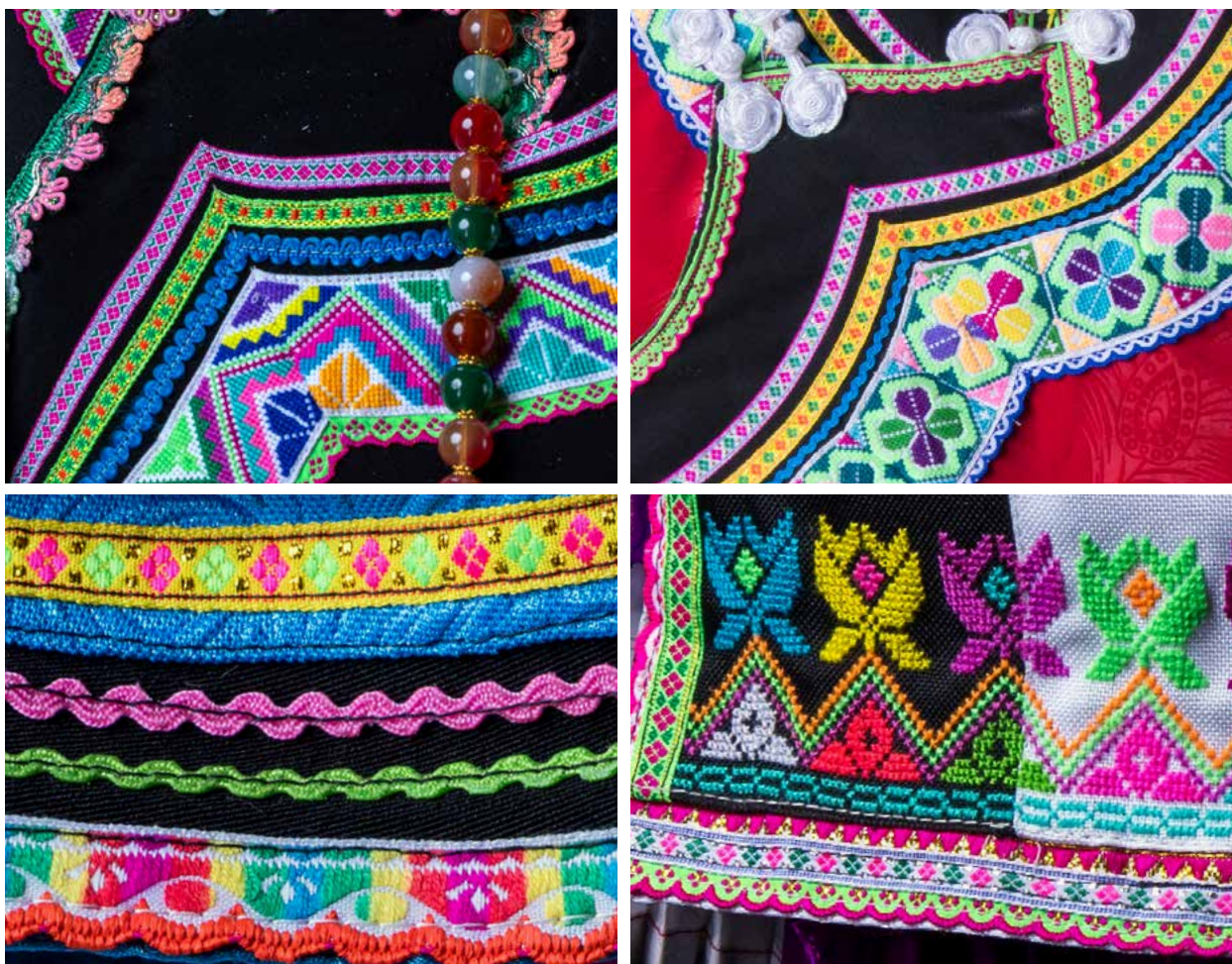

Tidigare skulle en flicka morgonen efter att hon hade gifts bort gå för att från brunnen hämta en hink vatten och hälla den i vattenkärlet, därefter ta av sig den skjorta hon bar och hänga den på sovrumsdörren, som tecken på att hon blivit husets fru. Dessutom finns vissa tabun relaterade till klädsel: kvinnors kläder får inte torkas var som helst och man får inte bära alltför tunna eller avslöjande plagg.

Ersu-broderi är en viktig beståndsdel i deras klädproduktion. Kragar, framkanter, ärmslut, midjeband, byxben med mera är alla dekorerade med broderi. Dessa broderier förs vidare från mödrar till döttrar genom generationer och har därigenom utvecklat särdrag med stark traditionell prägel, genomtänkt färgsättning och rik variation av mönster, vilket visar Ersu-kvinnornas särpräglade broderikonst och kulturella bildning.

Under en lång historisk utveckling har Ersu-folket format ett karakteristiskt kulturellt system bestående av språk, tro, levnadssätt med mera. Deras viktigaste högtider är: den första dagen i tredje månaden enligt månkalendern, lokalt kallad Tshoni'ngo, en bågskyttefest; den sextonde dagen i sjätte månaden, lokalt kallad Ji, en fackelfest; den tredje dagen i åttonde månaden, lokalt kallad Lakapizi, en bergsfasan-fest. Under dessa traditionella högtider som har lång historia, samt vid ceremonier och scenframträdanden bär kvinnorna dessa dräkter med deras särpräglade skärningsteknik, något som spelar en viktig roll i att bevara och vidareföra Ersu-kulturen.

Ersu, kvinnors dräkt 391

19

ཨེར་སུག་སྒྲེས་པའི་གོས་རྒྱན།

ERSU, MÄNS DRÄKT

1 བོ་འུ་ཅོ།
Bo'ujo

2 སྤྲུང་ཡེ་ལོ།
Natsayalo

3 མེན་པོ་ས།
Menpo

4 བོ་པོ།
Popo

5 ལེ་ཁ་ཅི།
Lekwatsi

6 སྤྲུང་།
Wala

7 བཞོ།
Zatse

8 ཇི་ཀླ།
Dzittra

Ersu-männens klädsel speglar bergsregionens invånares livsvisdom och kulturella värden, den har tydliga regionala särdrag.

Den kompletta dräkten omfattar huvudduk, skjorta, ärmlös jacka, midjeband, byxor och skor samt smycken såsom örhängen och halsband.

Ersu, mäns dräkt 395

Huvudduk

Tidigare lät Ersu-män håret växa långt och flätade det till en tjock trefläta, som de flätade in i röda sidentrådar i och virade upp på huvudet; därefter tog de ett över åtta meter långt vitt tyg runt, vek det längsmed och lindade det på huvudet. Lindningssättet var inte att varva det jämnt, istället använde de en korsvis staplingsteknik så att det vid pannan bildade ett mönster likt ett uppochnedvänt V. Numera är det dock vanligare att använda ett vitt tyg som är drygt fem meter långt och cirka tre fingrar brett till att linda om huvudet, eller så bär man direkt lätta, färdigtillverkade huvuddukar som har en inre kärna av ringformad skumgummi och utanpå är klädd i vitt tyg. Vissa broderar blomstermotiv i huvuddukens ena ände och låter dess vänstra eller högra ände hänga ner cirka fem fingrar långt; den nedhängande delen kallas lokalt natsayalo. Vanligen bär personer över femtio år svart huvudduk, yngre bär vit.

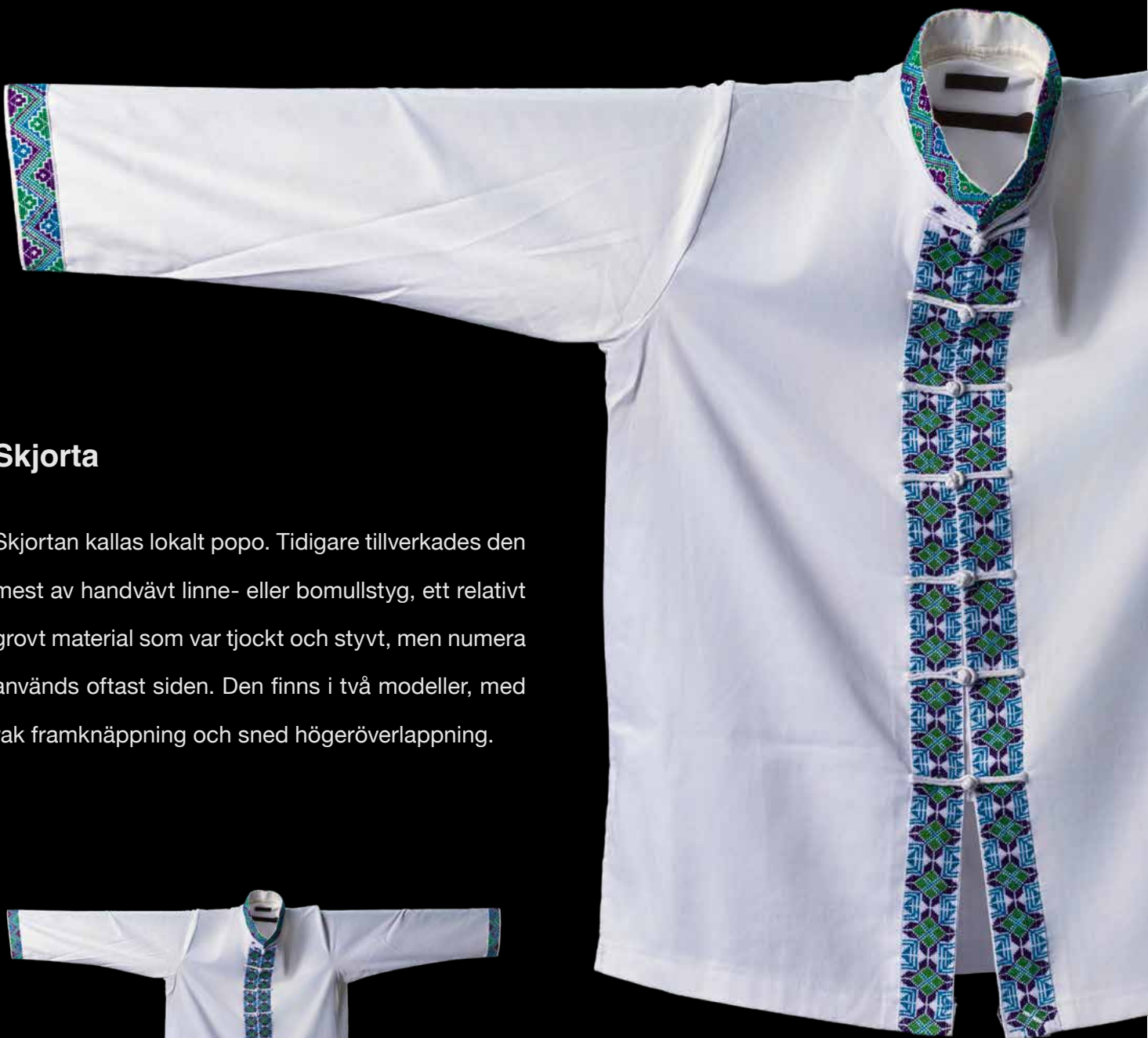

Tidigare gjordes huvudduken av linne eller bomull medan man nu oftast använder vitt tyg, köpt på marknaden. Huvudduk av den här typen är inte bara värmande utan sägs även skydda huvudet när man tar sig fram genom tät skog eller vid fara.

Skjorta

Skjortan kallas lokalt popo. Tidigare tillverkades den mest av handvävt linne- eller bomullstyg, ett relativt grovt material som var tjockt och styvt, men numera används oftast siden. Den finns i två modeller, med rak framknäppning och sned högeröverlappning.

Krage, framkanter och ärmslut är alla dekorerade med utsökt broderi. Runt kragen broderas fem små blommor. Cirka tre fingrar utanför kragens kant finns en dekorativ bård, där två rader sicksackformade korsmönster broderas med sidentrådar i alla slags färger och i mitten av dessa finns sammanhängande motiv, såsom havssnäckor, blommor och blad. Vid den raka framknäppningens kanter finns i tur och ordning sicksackkorsade mönster broderade med två typer av färgtråd samt geometriska mönster broderade med omkring fyra slags färgtrådar. Vid ärmsluten finns i tur och ordning geometriska mönster, sicksackkorsade mönster, havssnäckmönster, meandermönster och bergskedjemönster, med ungefär ett fingers mellanrum mellan varje mönster. Numera används oftare applikationsbroderi, framför allt sys tygbårder med bladmotiv och geometriska motiv fast vid kragen: det området dekoreras inte längre med direkt broderi. Vid framknäppning och ärmslut sys enligt individuell smak tygbårder med applikationsbroderier av blad-, blom- och geometrimotiv.

Ärmlös jacka

Ovanpå skjortan bärs en ärmlös jacka med rak framknäppning lokalt kallad lekwatsi. Yttersidan är av svart tyg eller liknande material, insidan är av mönstrat tyg. Kragen är ganska kort och dess kant dekorerar en blå tygbård. Utkanten av det blå tyget och längs framkanterna sys bårder cirka tre fingrar breda, bestående av broderade tygremsor i varierande tjocklek samt vågformade guldtrådar. Vid arbete i bergen eller när man bär saker på ryggen har man ofta ärmlösa jackor av skinn från treåriga bockar eller baggar. I vardagen bärs även mantlar vävda av fårull eller fin jakull, mantlar som lokalt kallas wala och huvudsakligen görs i svart och i vitt.

Det sägs, att när de först bosatte sig i området bar de långchubor lokalt kallade hripa: de hade ståkrage och broderade kanter i en form som liknade tibetanska adliga mäns långchubor. Ibland bars dessa tillsammans med mantel, idag är de dock mycket sällsynta.

Midjeband

Tidigare använde man ett ihåligt midjeband av blått siden med båda ändar snedskurna och de sneda kanterna var broderade med geometriska mönster, på mönstrets insida syddes svarta triangelformade tygbitar. Alternativt användes midjeband vävda av ullgarn, huvudsakligen i rött och gult. Båda typerna midjeband knöts framtill i midjan, med ändarna fallande naturligt. Sidenmidjebandet kunde användas för att förvara föremål, efter att båda ändarna knutits kunde det även hängas över axeln vid gång, vilket gjorde det mycket praktiskt. Numera görs midjebanden oftast av purpurrött siden i ihålig form med en ände snedskuren och applikationsbroderier med geometriska motiv längs kanten, längden är ned till vaden. Dessutom finns ett platt vävt band av ullgarn med långa tofsar i ändarna. Männen trär båda på samma knytband runt midjan och låter dem ofta hänga ned på höger sida om låret, för att underlätta vid arbete.

Byxor

Byxor kallas lokalt zatse och är oftast blå, vida byxor. Vid byxbenens nederdel sys två tygbårder cirka tre fingrar breda med applikationsbroderi, där sicksackmönster, geometriska mönster och blommotiv följer i tur och ordning. Det sägs att byxbenen tidigare var mycket vida och hade många veck, så att de såg ut som en kjol när man hade dem på sig. Vid byxbenen fanns två rader sicksackmönstrad dekor och mellan dessa två mönsterrader broderades motiv som solen, månen, berg, rituella föremål och torma. Dessa motiv är kopplade till platsens ursprungliga geomanti och astronomiska tecken, men numera känner få till den djupare betydelsen av dessa uråldriga symboler.

Skor

Tidigare användes ofta stråskor eller tygskor på fötterna, medan man numera oftast använder tygskor eller läderskor köpta på marknaden. När man behöver gå in i tät skog lindas dessutom underbenen med benlindor av tibetanskt ulltyg.

Smycken

I vänster öra bärs ett fiskbensörhänge med cirka fem centimeters diameter och på örhänget hänger 2–6 strängar av det som lokalt kallas menpo, det vill säga pärlsträngar av agat eller andra pärlor, och vars ändar fästs i huvuddukens veck. Bara några få äldre personer bär örhängen numer, det ses sällan på unga. Runt halsen bärs ett halsband lokalt kallat kholo, det är sammansatt av ett par vildsvinständer och pärlor i olika färger. Det sägs ha skyddande och avvärjande funktion mot onda krafter.

Broderiet i den lokala klädedräkten utförs huvudsakligen på korsstygnsbotten där blommor, blad och geometriska motiv broderas med färgade trådar, vilket resulterar i former som sick-sack, romber, trianglar och parallelogram.

Tidigare odlade Ersu-folket mullbär och födde upp silkesmaskar, spann silke och vävde sidentyg. Om en familj ansågs rik eller om kvinnorna ansågs flitiga avgjordes huvudsakligen av antalet mullbärsträd, omfattningen av silkesmaskuppfoöningen och mängden vävd produktion, som familjen förfogade över.

Vad gäller sedvänjor relaterade till klädkultur måste mannen vid giftermål förr skänka en filtad mantel som gåva till kvinnan; i vardagen fick kläder inte hängas på tork var som helst, det var särskilt tabu att torka kläder i månsken.

Denna klädedräkt är enkel och estetiskt tilltalande, den utgör ett värdefullt koncentrat av lokalbefolkningens långa livserfarenhet. Inte bara är den anpassad till Hengduanbergens naturliga miljö och levnadsbehov utan har också blivit en symbol för materiell civilisation och andlig kultur. Än idag bärs dessa kläder i stor utsträckning vid bröllop och andra folkliga ceremonier.

20

མདོ་གཤེས་བུད་མེད་གྱི་གོས་རྒྱུ།

TOSU, KVINNORS
DRÄKT

① མཐོ་རས།
Huvudduk

② རྒྱ་ལོང་།
Örhängen

③ འགཤམ་སྟོང་།
Ärmlös jacka

④ སྟོང་ཐུང་།
Överplagg

⑤ བང་གཏན།
Midjeplagg

Tosu-tibetanerna lever utspritt i den östra delen av Qinghai–Tibet-platån i Anningflodens dalområde i Mianning härad, Liangshan-prefekturen i Sichuanprovinsen och är huvudsakligen fördelade i orter som Hui'an och Haha, den totala befolkningen uppgår till omkring 2500 personer. En del av Tosu anser sig tillhöra Ersu-tibetanerna: språket ersu har tre dialektområden och tosu tillhör det centrala dialektområdet. Dessa områden har en genomsnittlig höjd över havet på omkring 1700 meter och tillhör ett subtropiskt monsunklimat, levnadssättet är huvudsakligen jordbruksbaserat.

För att anpassa sig till den relativt låga terrängen och det varma klimatet bär invånarna relativt lätta kläder, en fullständig kläduppsättning omfattar tatadratu, huvudduk, överplagg, ärmlös jacka och midjeplagg samt smycken som örhängen och armringar.

Tatadratu

Kvinnor delar håret jämnt i två delar och flätar det till två treflätor, sedan bär de en huvudprydnad som lokalt kallas tatadratu – tatadratu är en oundgänglig, karakteristisk huvudprydnad för kvinnor i detta område. Dess sammanfogande del kallas arma. Arma tillverkas genom att mönstrat tyg sys lager på lager till en rektangulär form, vars längd anpassas efter huvudets storlek. Vid båda ändarna av arma finns ett stort knippe svart garn som kan vara flätat eller oflätat. Vid ungefär en tredjedel av garnets längd tvinnas det och lindas med rött garn, den återstående delen är lösare tvinnad. Vid bärande placeras arma vid pannan, varifrån den sträcker sig till bakhuvudet och därefter korsas och lindas de svarta garntrådarna tillsammans med flätorna runt huvudet, de båda ändarna stoppas in bland håret. Den totala längden av garnet och arma är omkring 0,9 meter och den färdiglindade tatadratu har en diameter på cirka 16 centimeter. Det sägs att det tidigare syddes fast några små silverbubblor på arma, men det ses sällan numer. Tatadratu måste vara svart. Tidigare tillverkades den av svart ull eller genom att vit ull färgades svart med rötter från valnötsträd.

Huvudduk

Huvudduken är cirka 4 meter lång och cirka 46 centimeter bred. Vid lindning täcks först hjässan, därefter viks de återstående ändarna i längdriktningen och lindas korsvis ovanpå huvudet så att tatadratu helt omsluts. Huvudduken finns i regel endast i svart och i vitt. Enligt lokalbefolkningen var det tidigare obligatoriskt att bära svart huvudduk vid bröllop. I vardagen bar äldre personer svart huvudduk medan yngre bar vit. Numera är denna åtskillnad inte längre strikt och vita huvuddukar sällsynta.

Gifta kvinnor måste bära tatadratu och huvudduk men inte ogifta. När en dotter gifts bort måste modern förbereda en tatadratu åt henne; om modern har avlidit före dotterns giftermål faller uppgiften på svärmodern. Därför är en tatadratu lindad på huvudet inte bara ett tecken på kvinnlig mognad utan också en nödvändig huvudprydnad vid giftermål.

Överplagg

På överkroppen bärs ett överplagg i lång modell tillverkat av blått tyg eller liknande material. Överplagget har en snedslå med högeröppning och längs den diagonala kanten är fem knappar fastsydda: en kragknapp, en mittknapp och tre armhåleknappar. I nederkanten finns en kort slits på vänster sida och innerdelen av framstycket är skuren något mindre än ytterdelen.

Ärmlös jacka

Utanpå överplagget bärs oftast en ärmlös jacka av svart tyg, som också har snedslå med högeröppning. Längs öppningen sitter i ordning en kragknapp, två mittknappar och två ärmhåleknappar. I nederkanten finns korta slitsar på båda sidor.

Midjeplagg

Kvinnor bär oftast vida byxor som köps på marknaden, modellen väljs efter personlig smak. Utanpå byxorna bärs ett brett midjeplagg som når ner till knäna, med svart tyg som bas finns i mitten stora blommotiv broderade, omgivna av dekorativa mönster av grenar, blad och fjärilar. Vid vardera av de två övre hörnen är ett vitt knytband fastsytt, knytbanden är ihåliga, med mönster på och avslutas i pilformade spetsar. Vid användning knyts inte ändarna utan dras slätt runt midjan och fästs framtill med en nål. Tidigare var midjeplaggen smalare och gjorda av svart tyg utan dekorativa mönster.

Tidigare bar man stråskor och liknande på fötterna; idag bär man oftast tygskor köpta på marknaden.

Smycken

Liksom i andra tibetanska områden bärs runda silverörhängen i öronen och på handlederna bärs oftast silverarmringar.

Dessa traditionella klädedräkter är anpassade till det lokala klimatet och den övergripande stilen är enkel, smycken är relativt få, vilket återspeglar lokala estetiska uppfattningar och levnads seder. I en miljö där många etniska grupper lever tillsammans håller Tosu-folket fast vid sin kulturella identitet, särskilt vissa äldre värdesätter fortfarande och fortsätter att bära dessa traditionella kläder och utsmyckningar.

མིང་ཆོག་ཤམ་སྐྱར་རེ་ལུ་མིག་

Ordlistor

རྒྱལ་རོང་གོས་རྒྱན།

FÖRSTA KAPITLET: TIBETANSK DRÄKT I GYARONG

01

རྒྱ་སྐད་བྱད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱན།

Rongzhag Tronang, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག་	ལ་ཐིན་ཡིག་	སི་ཤེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	སོ་ཕོག་	so phog	Sopog
2	པང་འདུན་འདྲོ་	pang 'dun 'do	Pangdundo
3	མཛུབ་ཀོར།	mdzub kor	Dzubkor
4	མགོ་ཀོར།	mgo kor	Gokor
5	བྱུར་ཁོབ།	byur khob	Zurkob
6	དཀྱིལ་ཐིག་	dkyil thig	Gyeltek
7	པུ་ཤེ།	pu we	Puwe
8	ཀིར་ཀིར།	kir kir	Kirkir
9	ཧེ་ཀྱི།	he hri	Hehri
10	སྟོད་འབོག་	stod 'bog	Stapog
11	སྐ་རྩོ།	sma hro	Mahro
12	རྒྱལ་ལྷམ།	rgyal lham	Gyallham
13	ཁ་གཟར་ཁབ་ཤུབ་	kha gzar khab shubs	Kazar khapshup

རྟང་མཉེང་བྱང་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱུ།

Rongzhag Brakteng, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག།	ལ་ཐིན་ཡི་གེ།	སི་ལེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	དར་ཏི།	dar ti	Darsde
2	ད་སེ།	da sne	Dasne
3	ཏུན་ཐུ་ཙོ།	tun thu co	Tunthujo
4	སུམ་ལག།	sum lag	Sumlag
5	སྟོད་འབྲོག།	stod 'bog	Stapog
6	ཀྲུམ་ཡོགས།	krum yogs	Dremyok
7	ལྷན་པོ།	lhan po	Lhanpo
8	ཏེ་སུ་ཐགས།	te su thags	Taesetak
9	ཏ་ཅབ།	ta cab	Tajap
10	དུ་བེད།	du bed	Dewe
11	གཟན་འབག།	gzan 'bag	Pag

མར་སྐམ་སྒྲིམ་མའི་གོས་རྒྱན།

Chuchen Marpam, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡི་གེ	སི་ཁྲེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	མགོ་ཅས།	mgo cas	D'goche
2	ཕན་ཕན།	phan phan	Phanphan

ལིག་ཤེར་གྱི་སྐྱེས་མའི་གོས་རྒྱན།

Chuchen Lewer, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡིག	སི་ཤེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ཐུ་རིས།	thu ris	Teri
2	དུམ་ད་དུ་འབག།	dum da du 'bag	Dumda depak
3	ཀ་ཀོ་ཙི།	ka ko tsi	Geagotsi
4	སྤ་ཕོག།	sta phog	Stapok
5	མོ་ཤ།	mo pA	Mopa
6	སྤ་འགག།	sta 'gag	Stakak
7	དར་བེ།	dar be	Darwe
8	ཧྲོང་ལོ་དྲུང་པེ།	hrong lo drung pe	Hronlo drungpe
9	པུ་ངེ་སུ་ཐགས།	pu nge su thags	Punge setak
10	སྤེག་སར།	steg sar	Tegsar

འབར་ཁམས་བུད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱན།

Barkham, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡིག	སི་བུས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ཏ་སྟིང་མདོ། ཏ་སྟིང་ཐགས།	ta snying mdota snying thags	Dasnyangto / Dasnyangtak
2	དར་ཏི། དར་སྟ།	dar tidar sta	Darsde / Dardae
3	དུམ་ཏོ། ད་ལྷོ་པ།	dum toda lgo pa	Dumto / Dalgopa
4	ཏོམ་འཛོས།	tom 'dzos	Tomdzo
5	ཤན་ཅི།	shan tsi	Shantsi
6	ལིང་ཀ་ཅི། ལག་སྟེ།	ling ka tsilag ske	Langkatsi / Lagskae
7	ཤ་སྟོང་། ལུ་ལེན།	sha stodrngul len	Shasto / Ngullen
8	སྟོང་།	stod	Dungsto
9	ཐགས་སྟེ། ཏི་སུ་ཐགས། འཇའ་རི།	thags stsate su thags'ja' ri	Taktsa / Taesetak / Jari
10	དུམ་པ། དུམ་པེ།	drum padrum pe	Drempe / Drempa
11	ཀུམ་པ་སུ་རགས།	krum pa spu rags	Drempa spurak
12	ཀོལ་ན།	g+hol b+ha	Kolba
13	ར་སྟམ།	ra snam	Rasnam
14	འབོག།	'bog	Pok
15	རྒྱུད་ཧམ།	rgyud ham	Gyeham
16	འགོ་དཀར།	go dkar	Gokar

06

འབར་ཁམས་སྐྱེས་པའི་གོས་རྒྱན།

Barkham, mäns dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡི་གེ	སི་ཁྲེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ལོང་ཤག	long shag	Lungsha
2	དུ་ཤུ་ལོ།	du shu lco	Deshejo
3	ཕུ་སྤུང་།	phu sdung	Putong
4	དུག་རཱ་	dug rtsa	Deaktsa
5	སྟག་ཤར་རཱ་	stag shar rtsa	Daksharza
6	པ་ལག་རཱ་	pa lag rtsa	Palakza
7	རྒྱལ་རོང་འབིག་རཱ་	rgyal rong 'big rtsa	Gyarong pukza

ཁོ་རྒྱུ་རྒྱུ་ཀྱི་སྒྲིམ་མའི་གོས་རྒྱུ།

Större Trochu, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག་	ལ་ཐིན་ཡིག་	སི་ལེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ཡེར།	yer	Yaer
2	ཀུ་ར་ལ། ར་ལ།	ku rdal/wal	Kudel / Wal
3	ཡེ་ས།	ye sa	Yaesa
4	ཤོབ་ཟི། ཀུ་ར་དེ་ར།	shob zi/ku rde b+ha	Shawose / Gaedeba
5	ཅིག་ལོ་སུ།	cig lgo su	Jekgose
6	གཤག་ཤིས།	gag shis	Gekshea
7	གོ་ར་ལོ།	gor lo	Gorlo
8	ཀུ་ཤ།	ku sha	Kesha
9	ལ་ཀུ་ལ་ད་པ།	la ku lad pa	Lageladba
10	མོ་ཡོག་ལ་ད་པ།	mo yog lad pa	Moyoladba
11	རྒྱུ་དགོ། རྒྱུ་ཅ།	rgyu dge/rdzu za	Gyekae / Zeaze
12	སྐད་གོས།	smad gos	Madgoe
13	རྒོག་རྒོ་ར།	krog kro b+ha	Drok'droba
14	ཤ།	shal	Sheewue
15	ཀྱི་ལྷི་སེ།	hrig lji se	Sheka-jesea
16	ཁུར།	hur	Hur
17	ཡེན་ཀུ་ཙི།	yen kwa tsi	Yenkwatsi
18	སྒོ་རྒོ།	sgro rgo	Drogo
19	ལོ་ནེ།	lo ne	Lonea
20	ཤེག་ཀ།	phreg ka	Chakga
21	ཟི་པ་ད་རུ།	zi pad rdu	Zirebade

ཅི་མུ་ལིའི་བུད་མེད་གྱི་གོས་རྒྱན།

Trochu Tsimuling, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡིག	སི་ཤེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ད་ཀུ།	da ku	Da'ke
2	ཀོ་ལོ་ཟི་རུ།	ko lo zi rdu	Golozide
3	འཇུ་ས།	ju sa	Jesa
4	རུ་ཁྲེ།	rdu khre	Dukhre
5	ལ་ད་བ།	wa da ba	Lwadawa
6	ལོ་ནེ་ཏ་ཏོ།	lo ne ta ho	Lo'nae Tahoe
7	ལོ་ནེ།	lo ne	Lo'nae
8	མཛོ་ལ་ཕོས།	mdzo la phos	Dzolapu
9	སོ་ཤོ།	so pho	Sopho
10	སྐེ་གོས།	ske gos	Gaego
11	ལོ་ནེ་སྐུ་བོས། ལོ་ནེ་ཐེ་གོས།	lo ne skya bos/lo ne sde gos	Lo'nae-gyawo / Lo'nae-stegoe
12	ཕུར་ཐེ་གོས།	phur sde gos	Phursdego
13	རུ་རེ།	rdzu rde	Dzede
14	ཀྲ་ད་པ།	krad pa	Dradpa
15	ཀོ་དམར།	ko dmar	Kodmar
16	ནུ་པ་ལ།	nu pa la	Nepala
17	འཇའ་བདུན།	ja' bdun	Jabdun

ཀམ་ཕུ་གླིང་མའི་གོས་རྒྱུ།

Tashi Ling Ganpu, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག།	ལ་ཐིན་ཡི་གེ།	སི་ལེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ཐགས་སྒོར།	thags skor	Taskor
2	ལ་དཀར།	bla dkar	Laka
3	དི་ཡེ།	di ye	Daeye
4	དེ་ཁམས་རྒྱ།	de khams b+ha	Dekanpa
5	གཡུང་རྩུང་སུ་ཐགས།	g.yung drung su thags	Yungdrung- sutak
6	རྩུང་པེ།	drung pe	Drungpe
7	ལྷག་པགས་ཅེ།	ltag pags tse	Dapa-tse
8	རྩ་ཟི།	rna zi	Nazea
9	དུ་ཤ་སྐ་གཙོ།	du sha sna gco	Desha-najo
10	དཀ་ཁབ་ཅས།	da khab cas	Dakap-che

ཐུག་ལའི་བུད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱུ།

Tashi Ling Myaglo, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐེན་ཡིག	སི་ཐེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	དད་སྙིང་རི།	dad snying ri	Dasnyangri
2	དད་སྙིང་ཙི།	dad snying tsi	Dasnyangtsi
3	ཁོས་ལྷེ།	khos ldi	Khodi
4	པ་བླེ་ལེ།	pa b+hi le	Babhele
5	པ་ལྷེ་ཀྱི།	pha ldi ki	Padege
6	ཏེ་སུ་ཐག་ས།	te su thags	Tesutak
7	ཕུ་ངེ་ཆབ་མ།	pu nge chab ma	Pu'nge chabma
8	གློ་རོང་།	glo rong	Lorong
9	ཟི་ལྷེ།	zi lde	Zedae

བུས་སྒྲུབ་སྒྲིམ་མའི་གོས་རྒྱན།

Tsenlha Byessmad, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག།	ལ་ཐེན་ཡི་གེ།	སི་བུས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ཀྲབ་ཀྲ།	krab kra	Drabdra
2	དད་སྙིང་མཛོ།	dad snying mdzo	Dasnyangdzo
3	ཧུ་ཕ།	hru pha	Hrupa
4	དད་སྙིང་སྟེ།	dad snying snye	Dasnyangnye
5	སྟོད་ཕོག།	stod phog	Stodpog
6	བྱང་པ།	drung pa	Drungpa
7	དུག་རཱ།	dug rtsa	Dektsa
8	རྩ་ཡ།	rna yu	Na'ye
9	སྒུ་རོ།	sgu ro	Sguro
10	ཕུ་ངེའི་སྒུ་རོ།	pu nge'i sgu ro	Pu'nge'i sguro
11	བ་སོའི་སྒུ་རོ།	ba so'i sgu ro	Baso'i sguro

ཆེ་ལུང་གི་སྒྲིམ་མའི་གོས་རྒྱན།

Tsenlha Chelung, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག།	ལ་ཐེན་ཡི་གེ།	སི་ཤེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	དད་སྙིང་།	dad snying	Dasnyang
2	པོ་ཙོང་མེ།	po tsong me	Potsongme
3	ཐོང་རས།	thong ras	Thongrae
4	ཧ་ཡེ།	ha ye	Ha'ye
5	ད་རོ།	da ro	Da'ro
6	རང་གུ་རོ།	rang gu ro	Rang'guro
7	སྒྲམ་འབུ་རོ།	snam 'bu ro	Snam'buro
8	ཐགས་རྩ།	thags rtsa	Taktsa
9	ཏེ་སུ་ཐགས།	te su thags	Tesutak
10	ཚོགས་ལྷ་མ།	tshogs lham	Tsoglham
11	ཐུལ་པོང་།	thul pong	Thulpong

བཅ་རྒྱུ་གྲི་གོས་རྒྱུ།

Baoxing Rabgye, dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡི་གེ	སི་ཁྲེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	དད་སྟ།	dad snya	Dasnya
2	སྤ་ཏན་ཅི།	sma tan tsi	Matantsi
3	ཏ་ཀོན་ཙོང་།	ta kon tsong	Takontsong
4	ཏ་ཀོན་པོ།	ta kon po	Takonpo
5	ལེན་ཀཱ་ཅི།	len kwa tsi	Lenkwatsi
6	སྐྱེགས་མོ།	skyegs mo	Skyegmo
7	ཐགས་རྩ་ག།	thags rtsag	Taktsa
8	སྟག་སྟག་རྩ།	stag sag rtsa	Taksaktsa
9	ཏན་གོ།	tan go	Tengo

བོད་དམག་པའི་གོས་རྒྱན།

ANDRA KAPITLET: TIBETANSK DRÄKT I BAIMA

16

བོད་དམག་སྒྲེས་མའི་གོས་རྒྱན།

Baima, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡི་གེ	སི་ཁྲེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ཡ་ཨན།	ya an	Ya'an
2	ཞྭ་འབུམ།	zhwa 'bus	Shwabe
3	ཞྭ་ནག།	zhwa nag	Sha-nag
4	ཞྭ་དཀར།	zhwa dkar	Sha-kar
5	ཁན་སྒྱུར།	khan sbyar	Khanjar / Khantsazi
6	གྲི་ཡོ་ཅི།	kri yo tsi	Driyotzi
7	ཀེར་ཅ།	ker ca	Kercha
8	སྒྲུ་རགས། རྩོ་ལ།	sku rags/hro le	Gaere / Shole
9	པོ་གྲི།	po kri	Podri
10	ཡོ་སྒྱོ།	wo sgyo	Wogyo
11	ཡ་ཤོ།	ya wo	Yawo
12	རྩ་ཡོ།	rna yo	Nayo
13	སྒྲེ་ཐག་ཀོ་ཐོ།	ske thag/ko tho	Koto
14	ལྷོ་འྲེང་།	lto hreng	Do'hreng
15	ཀ་ཏིས།	ka tis	Katei
16	ཙོ་མྲང་།	co hrang	Johrang

བོད་དམག་སྒྲིམ་པའི་གོས་རྒྱན།

Baima, mäns dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡི་གེ	སི་ཁྲེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	གསོ་རས།	gso ras	Sorae
2	ཡེ་རས།	ye ras	Yerae
3	འབྲུ་རས།	bu ras	Burae
4	གསེར་རྒྱག་གྲ།	gser lcug gu	Serchukgu

ཨིར་སུག་དང་མདོ་གཤིས་ཀྱི་གོས་རྒྱན།

TREDJE KAPITLET: TIBETANSK DRÄKT I ERSU OCH TOSU

18

ཨིར་སུག་བུད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱན།

Ersu, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡིག	སི་ཇུས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	བོ་ལུ་ཙོ།	bo'u co	Bo'ujo
2	པོ་པོ།	po po	Popo
3	ཁོ་སྟོད།	kho stod	Khoto
4	ལེ་ཁ་ཙི།	le kha tsi	Lekwatsi
5	ཁ།	khra	Tra
6	དུ་ཀྱ།	dzi kra	Dzitra
7	དྲོས་དྲོས་ཀ་ཏ།	dros dros ka ta	Drodrokata
8	ཟ་ཙེ།	za tshe	Zatse
9	རྩེན་ཕོས།	rmen phos	Menpo
10	ཁང་ཁ།	khra ng khra	Trangtra
11	ལག་བུ།	lag bgru	Lakdru
12	ལོ་ཙི་ཀ།	lo tsi ka	Lotsika
13	རྩ་ཨར།	rna ar	Naar
14	ལིས་དྲོས།	lis dros	Leadroe
15	ལག་དྲི།	lag dkri	Laktri
16	ལན་ཀོར།	lan kor	Lenkor
17	ལ་ཧྲོ།	la hro	Lahro
18	ཧེ་བཀར་ཏ།	he bkar ta	Hekarta

ཨིར་སུག་སྒྲིས་པའི་གོས་རྒྱན།

Ersu, mäns dräkt

	བོད་ཡིག	ལ་ཐིན་ཡིག	སི་ཁྲེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	སྣ་ཚ་ཡ་ལོ།	sna tsha ya lo	Natsayalo
2	ལ་ལ།	wa lwa	Wala
3	ཧྲི་པ།	hri pha	Hripa
4	ཁོ་ལོ།	kho lo	Kholo

མདོ་གཤེས་བྱད་མེད་ཀྱི་གོས་རྒྱན།

Tosu, kvinnors dräkt

	བོད་ཡིག།	ལ་ཐེན་ཡི་གེ།	སི་ཁྲེས་དན།
	Tibetanska	Wylie-translitterering	Svenska
1	ཏ་ཏ་སྐ་མཐུད།	ta ta skra mthud	Tatadratu
2	ཨར་མ།	ar ma	Arma

khenposodargye.org

Endast för icke-kommersiellt bruk